

გამოცემა სრულიად საქართველოს მსწავლეებელთა კავშირისა.

განათლება

შოველთვიური

სამეცნიერო-საპედაგოგიო ჟურნალი.

№ 3.

მარტი 1920 წ.

ფასი 35 მან.

ბ ფ ი ლ ი ს ი

ქალაქთა კავშირის სტამბა, პუშკინის ქ. № 3.

1920

ეროვნული სამეცნიერო
ბიბლიოთეკა

ს ა რ ჩ ე კ ი.

	83
1. შ. ზანდუკეძე—ახალი სკოლის ძირითადი პრინციპები . . .	1
2. ს. ღანუღია—საქართველოს სკოლის სისტემის რეორგანი- ზაციის საკითხი.	9
3. კ. ბ-ჟ-ძე—ძველ და ახალ მწერალთა და გამოჩენილ პე- დაგოგთა აზრი აღზრდის შესახებ.	27
4. იფ. გოგია—ახალი მიმდინარეობანი იტალიის სახალხო სკოლის ცხოვრებაში.	31
5. კოფლეკასი—რაისა სიმონის ასული ჯაფარიძე-გოგიასი. . .	39
6. სრულიად საქართ. მასწავლებელთა დელეგატების პირველი ყრილობა. (გაგრძელება 11 იანვ. სხდომისა).	43
7. ქრწიკა.	56
8. ს. ნიკოლაიშვილი—ხატვა აწინდელ განახლებულ სკოლებში .	62
9. თფიციადი განუთფილუბა.—სამინისტროსთან არსებულ სასწ. კომიტეტის ოქმები.	67
10. განცხადებანი	80

გამოცემა სრულიად საქართველოს მასწავლებელთა კავშირისა.

განათლება

ეკუქელთეიური

სამეცნიერო-საპედაგოგიკო ჟურნალი.

5191

№ 3.

მარტი 1920 წ.

თბილისი

ქალაქთა კავშირის სტამბა, პუშკინის ქ. № 3.

1920

ეროვნული საპროექტო
გეგმვა

ახალი სკოლის ძირითადი პრინციპები.

ხალხთა ისტორიაში იშვიათად ყოფილა ისე თვალსაჩინო, ისე მკაფიოდ გამოხატული მოთხოვნილება და საჭიროება იმ დიადი ჭეშმარიტების შეგნებისა, რომელიც ილია ჭავჭავაძემ გამოსთქვა თავის „ქართლის დედამი“.

„ჩვენ უნდა ჩვენი ვშვათ მყოობადი,

ჩვენ უნდა მივსცეთ მომავალი ხალხს“.

როგორც იხატება ჩვენი ცხოვრების აზოზოქრებულ აწყყოში.

დღეს, როდესაც ძველი წესწყობილება დაირღვა, ძველმა ტრადიციებმა და ავტორიტეტებმა დაჰკარგეს თავისი ძალა, როდესაც ჩვენ გვიხდება ახალი სახის, შეიძლება ითქვას ჯერ კიდევ უცნობი სხვა კულტურისან ხალხთათვისაც კი, სახელმწიფოს შენება, როდესაც მასში ვართ მთელის ჩვენი შემოქმედებითი ძალ-ღონით ჩართულნი, როდესაც გამსჭვალულნი ვართ გავაკაჟოთ ხალხის სული და გონება ისე, რომ იგი გრძობდეს თავისი ბედის საქის გამომქედებადაც და მის ბატონ-პატრონადაც, აი ამ დროს ჩვენ არასოდეს არ უნდა დაგვაფიწყდეს რომ მხოლოდ და მხოლოდ ერი განათლებული და შემოქმედი შესძლებს თავის ბედის გამოქედვასაც და საუკეთესო ცხოვრებისკენ გზის გაკაფასაც. ამისათვის სახელმწიფოებრივ აშენებაში კარდინალურ საკითხად უნდა ითვლებოდეს ხალხის განათლების და მასში თვითმოქმედების განვითარების საკითხი—ეს გახლავთ ღერძი, რომელზედაც უნდა დატრიალდეს ჩვენი ქვეყნის ცხოვრება, ეს გახლავთ საკითხი ქართველი ერის მომავალზე.

სამწუხაროთ განათლება და აღზრდა ჩვენს ხალხს არ შეუძლიან მიიღოს ოჯახში, რადგანაც ძველი თაობა იმავე ქრილობით არის დაკოდილი და დამახინჯებული, ვერც ცხოვრება მისცემს, რადგანაც სკოლის გარეშე განათლება ჩვენში თითქმის სრულებით არ არსებობს და მასთან ერთად პირობები თვითმოქმედებისათვის ჯერ კიდევ უარყოფითია. დღეს-დღეობით ერთად ერთი ალაგი, სადაც ჩვენი ხალხი აღიზრდება, როგორც მომავლის შემქმნელი მოქალაქე, არის მხოლოდ სკოლა. სკოლამ უნდა მისცეს ხალხს ის, რასაც მას ჯერ-ჯერობით ვერ აძლევს ვერც ოჯახი და ვერც ცხოვრება.

ალბათ ამ მოსაზრებით აიხსნება ის, რომ მთავრობა უპირველესად და დაუკონებლოვ შეეცადა ფართოდ გაეხსნა ხალხისათვის დღემდის სკოლის ჩახშული კარები, შეექმნა ერთიანი (единую) სკოლა, შემოეღო, მიუხედავად ჩვენი ღარიბი ხაზინისა, საერთო უფასო სახალხო განათლება სკოლის პირველ საფეხურზე მაინც და ამით მოეხდინა სკოლის დემოკრატიზაცია.

აგრეთვე სრულიად მიზან-შეწონილად და ჩვენი ცხოვრების მოთხოვნილებასთან შეფარდებლად მიმაჩნია ის გარემოება, რომ მთავრობამ ძირითადად შესცვალა საშუალო სკოლის სახე. ყველასათვის ცხადია, რომ საშუალო სკოლა იყო წარმოშობილი წოდებრივი შეხედულების ზედ გავლენით, რათა საშუალება არა ჰქონიყო მუშის, მზვარეულის ან მოსარეცხის შვილს განეგრძო სწავლა პირველ-დაწყებითი სკოლიდან. თუ ამას იგი მოისურვებდა ან შეიძლებდა, როგორც გულ-ანდილად ღაღადობს რუსეთის ყოფილი მინისტრი გრაფი ტოლსტოი ერთ-ერთს თავის ცირკულიარში. აი რატომ იყო, რომ სხვა და სხვა სასწავლებლიდან თითქმის შეუძლებელი იყო ეგრეთ წოდებულ გიმნაზიებში შესვლა. აი რატომ პრივილეგიურ გიმნაზიებში ბურჟუაზია ათავსებდა თავის შვილებს 7-8 წ., სადაც ყმაწვილი სამუდამოდ ჰკარგავდა კავშირს საზოგადოების ელემენტებთან და ერთგვარი, წოდებრივი-კასტიური ატმოსფერითაც ივლინებოდა.

ეს უსამართლო და ანტი სახელმწიფოებრივი მოვლენა უნდა მოსპობილიყო და მართლაც მოსამზადებელი განყოფილება ახლანდელ საშუალო სასწავლებლებს უკვე ჩამოაშორეს, რათა ყოველი ბავშვი განუჩეველად გაითქვიფოს ოთხწლიან პირველ დაწყებით სასწავლებელში, რომლის დამთავრების შემდეგ მოწაფე დაუბრუნდებლივ გადადის უმაღლეს პირველ დაწყებით სკოლაში, რომელიც იქნება აგრეთვე ოთხწლიანი კურსით და შეადგენს სახალხო სკოლის განუყოფელ მეორე საფეხურს. ახლანდელ საშუალო სკოლას უნდა გამოეყოს (შეიძლება თან და თან) პირველი ოთხი პროგიმნაზიული კლასიც და შეედუღოს უმაღლეს პირველ დაწყებით სკოლას. (ჯერ-ჯერობით, სადაც მოუხერხებელი და უმჯობესი იქნება, შეიძლება პროგიმნაზიული კლასები ზოგიერთ გიმნაზიებს არ გამოეყოს). მეორე საფეხურიც სახალხო სკოლისა, რასაკვირველია, სასურველია აძლევდეს საზოგადო განვითარებას, მაგრამ ვინაიდან ექვს გარეშეა, რომ სახალხო სკოლის დამთავრების შემდეგ ბევრი არ წაევა (და ეს ასედაც უნდა მოხდეს) საშუალო სკოლაში, არამედ პირდაპირ ცხოვრე-

ბის ასპარეზზე გამოვა სამუშაოდ, უკანასკნელისათვის კი საჭიროა მოწაფეს ჰქონდეს ცოტათი მაინც პრაქტიკული მომზადება, იცნობდეს ამა თუ იმ პროფესიის ელემენტებს მაინც, საჭიროა სახალხო სკოლის მეორე საფეხურზე მოხდეს ერთგვარი განშტოება. ერთი შტო განაგრძობს საზოგადო განვითარების მიცემას ბავშვთათვის და უმეტეს შემთხვევაში მოამზადებს აღზად საშუალო სასწავლებელთათვის, მეორე კი ჩვენი ქვეყნის სხვა და სხვა კუთხეების მოთხოვნილებათა მიხედვით შეეცდება პრაქტიკული ხასიათი მისცეს ყმაწვილის მომზადებას. პრაქტიკული შტოს მიღება სახალხო სკოლის მეორე საფეხურზე. გახლავთ არა პედაგოგიური მოსაზრებით, არამედ ცხოვრების პირობების ზედ-გავლენით. ბევრთათვის საიდუმლო არ გახლავთ ის გარემოება, რომ მრავალს ჩვენს დიდს სოფლებში, ხან მთელს თვალ-საჩინო რაიონებშიაც დღემდის სკოლები არ იყო და დღესაც შეიძლება არ იყოს. მშრომელი გლეხ-კაცის შვილები იყვნენ სკოლის გარეშე დატოვებული. ახლა იმედია, არ დარჩება არც ერთი დიდი სოფელი და მით უმეტეს რაიონი, სადაც არ გაიხსნება სახალხო სკოლა, რომელშიაც აუცილებლივ უნდა მიიღონ არა 6-7 წლის ბავშვი როგორც ეს განზრახულია. ან სასურველი, არამედ შესაძლებელია 9-10-11 წ. ასე რომ ეს ბავშვები სახალხო სკოლას გაათავებენ 17-18-19 წლისებში. როგორც ვხედავთ მათ დიდი დავვიანებით მოუხდებათ სახალხო სკოლის გათავება, ისინი იძულებულნი იქნებიან დაუყონებლივ ცხოვრებაში ჩაებან და თუ მათ არ ექნებათ პატარა მომზადება მაინც უკანასკნელისათვის, მათთვის ცხოვრება ძალიან ძნელი შეიქმნება და თვით სკოლაში ყოფნის დროსაც უხალისოდ იქნებიან. ამას ის გარემოებაც უნდა დაემატოს, რომ გლეხის ბუნება და ცხოვრება მოითხოვენ რაც შეიძლება მისმა შვილმა აღრე შეითვისოს პრაქტიკული ხასიათის ცოდნა. ვინც კი იცნობს ჩვენი სოფლის ცხოვრებას, დაგვეთანხმება რომ გლეხკაცი თავის შვილს თითქმის ათი წლიდან ცხოვრების უღელში ამაჰს. გუთანზე, კალოზე, ყანაში, მწყესობაში, ათი წლის ბავშვი მუყაითი თანამშრომელია თავისი ოჯახისა. და თუ სკოლას არ ექნება ცოტათი მაინც პრაქტიკული ხასიათი, რომელიც შემდეგში მოსწავლეს მძიმე ცხოვრების პირობებთან ბრძოლას გაუადვილებს, ვშიშობ ჩვენი გლეხი არ გაეჭკეს ასეთს სკოლას, არ დაჰკარგოს მისდამი ნდობა. ამ მოსაზრებას ეუწყეთ რა ანგარიშს, ვიცავთ სახალხო სკოლის მეორე საფეხურის განშტოებას და მის პრაქტიკული მმართველების შტოს დაცვას.

სახალხო სკოლის დამთავრების შემდეგ ყმაწვილი თუ მოისურვებს შეუძლიან გადავიდეს საშუალო სასწავლებელში, რომელიც დაიწყება ახლანდელი მე-V-თე კლასიდან და იქმება აგრეთვე ოთხ წლიანი კურსით. თანამედროვე პედაგოგიკის ერთს უმთავრეს მოთხოვნილებას შეადგენს მოწაფეში ხალისის და მასთან ერთად თვითმოქმედების გაღვივება. მხოლოდ ამ პირობებში შეუძლიან მოწაფეს ნაყოფიერად იმუშაოს და შეასრულოს თავისი დანიშნულება სკოლამაც, რომლის მიზანიცაა ბავშვის პიროვნების ჰარმონიული განვითარება: ამოღლება გონებისა, გაძლიერება ნების ყოფისა, გასპეტაკება გრძნობის და ესტეტიური განცდის. თუ მივიღებთ მხედველობაში იმას, რომ საშუალო სკოლაში შევლენ ყმაწვილები 14-15 წლისა და ამ პასაკში ბავშვის ინდივიდუალური ბუნების მიდრეკილება ცოტად თუ ბევრად იხატება, ჩვენ მისაღებად და სრულებით რაციონალურად მიგვაჩნია საშუალო სკოლაში მოჰხდეს განშტოება (ბიფურკაცია) ბავშვის ბუნების მიდრეკილების მიხედვით.

ჩვენ სასურველად ვხედავთ საშუალო სკოლის სამს ძირითად ტიპს: ნეოპმანიტარულს, აგებულის ახალი ევროპის კულტურაზე და ენებზე, რეალურს და პროფესიონალურ ტექნიკურს.

როგორც აღნიშნული გეგმიდან შეიძლება დაეინახოთ ახალი სკოლის ქსელში ალაფი ალარა აქვს კლასიურ სკოლას კლასიკური ენებით. ეს გახლავთ ერთ-ერთი ელემენტთაგანი ჩვენი ახალი სკოლის რეფორმისა. დროა სკოლა გაეწმინდოთ ზედმეტი ბალასტისაგან, არა ცოცხალი საგნებიდან, დროა მოვსპოთ ის შეუფერებლობა, რომელიც სუფევს ახლანდელს სკოლის და ბავშვთა ბუნების შორის, დროა სკოლას ავაცილოთ თავიდან გათიშულობა ცხოვრებიდან და მის გარეშე მიმდინარეობა და მჭიდროთ შევადულოთ უკანასკნელთან, რადგანაც ის (სკოლა) ამზადებს ახალგაზრდობას ამ ცხოვრებისათვის. ჩვენს განახლებულს სკოლას უნდა მიეცეს პრაქტიკული და მასთან ერთად ცოცხალი მეცნიერული ხასიათი. ვსდგევართ რა ამ თვალსაზრისზე, ჩვენ კლასიკური საშუალო სკოლის წინააღმდეგნი ვართ.

კლასიკური სკოლის მომხრეთა აზრით საშუალო სკოლას სარჩულად აუცილებელივ უნდა დაედვას ანტიური კლასიკური კულტურა რადგანაც მხოლოდ ის არის ერთად ერთი ყოველმხრივ დამუშავებული, მთლიანი ჰუმანიური იდეებით გამსჭვალული და მაღალი სილამაზით გაფაჩიებული. კლასიკური ენები აგრეთვე მდიდარია შინაარსის მხრივ და დასრულებუ-

ლად ჩამოყალიბებული გარკვეულ გრამატიკულ და სტილისტიურ ფორმებში, რომელთა შესწავლასაც მოწაფე შეჰყავს ძველი კულტურის სულიერ საუნჯის სამეფოში და აძლევს საუკეთესო საშუალებას გონების ფორმალურ ვარჯიშობისათვის და ახალ-გაზრდის სათანადო მომზადება უნივერსიტეტისათვის შეიძლება მხოლოდ ძველ ხალხთა კულტურისა და მათ ენათა შესწავლის მეოხებით. ამით აიხსნება ის გარემოება, რომ საშუალო სკოლის კურსი ეჭირათ ბერძნულს და ლათინურს ენებს და მათ ავტორების კითხვას.

ასეთს შეხედულებას შეიძლება აზრი და ადგილი ჰქონდა, როდესაც აღორძინების ხანაში. ისტორიულად შექმნილ პირობათა გამო, საშუალო სკოლა ევროპაში წარმოიშვა მხოლოდ ლათინურად, რომელიც დიდი ხნის განმავლობაში იყო ერთად-ერთი მომზადებული ლათინურისავე უნივერსიტეტისათვის, შემდეგ როდესაც ევროპაში დიდი გავლენა ჰქონდა ეგრეთ წოდებულ ცრუკლასიკურ ხანას ლიტერატურაში, მაგრამ დღეს ყველა ამათ სრულებით მნიშვნელობა დაჰკარგეს და ამის შემდეგ კლასიკური ტიპის საშუალო სკოლის შენახვა და თუ გნებავთ აღდგენა ემსგავსებოდა ძალად თავის თავის დაბეცებას და აი რატომ:

I. მაშინ როდესაც კლასიკური ავტორები რჩებოდნენ და რჩებიან უცვლელად და მათი სწავლება რაღაც უშინაარსო გონების ვარჯიშობადაა გადაქცეული, რასაც შშვენვიერად მოწმობს ერთი უკიდურესი კლასიციზმის მომხრეთაგანი რუსეთის ყოფილი მინისტრი დელიანოვი ერთს თავის განმარტებაში სახელმწიფო საბჭოსადმი: „Въ преподаваніи древнихъ языковъ возобладало до нѣкоторой степени одностороннее грамматическое направленіе, т. е. прохожденіе подобнаго курса грамматики и упражненія въ переводахъ съ русскаго языка на древніе отдѣльныхъ фразъ и искусственно составленныхъ отрывковъ оттѣснили на второй планъ чтеніе и объясненіе писателей, а самыя тексты писателей нерѣдко служили главнѣйше какъ бы матеріаломъ для устныхъ и письменныхъ упражненій въ этимологическихъ формахъ и синтаксическихъ оборотахъ“. ამით აიხსნება ის, რომ რაც უნდა კარგი ყოფილიყო თავისი მისწრაფებით კლასიკური სკოლა, იგი ცხოვრების მოთხოვნილებებს სრულებით ვერ აკმაყოფილებდა და კურს დამთავრებულები გამო-

დიოდენ სასწავლებლიდან იმ რწმენით, რომ კლასიკური ენების შესწავლა იყო ტყუილი დროის და ენერგიის დაკარგვა.

II. მაშინ როდესაც კლასიკური ენები და მწერლები უხალისო ბალახტად იყო გადაქცეული სხვა საგნების კურსები ვრცელდებოდნენ განვითარების მიხედვით და თხოულობდნენ მეტს დროს შესასწავლად. საბუნების-მეტყველო საგანთა ძირელმა განვითარებამ და მათმა დიდმა მნიშვნელობამ საზოგადო ცხოვრებაში ძირიანად შესცვალა საშუალო სკოლის პროგრამა, და აიძულა ეს საგნები შეეტანა ყოველივე სკოლაში, რომელსაც მიზნად დასახული ჰქონდა საზოგადო განვითარების მიცემა.

III. ცხოვრება გართულდა, მან წამოაყენა დიდი მოთხოვნებიანი. იქ, სადაც წინად საკმარისი იყო წერა-კითხვის მცოდნე პირი დღეს, იგი თხოულობს საშუალო სკოლა დამთავრებულს. ამასთან ერთად საჭიროა ანგარიში გაუწიოთ იმ მოვლენას, რომ საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ ყველა არ წავა უმაღლეს სასწავლებელში. ბევრი მათგანი იძულებულია დაუყონებლივ პრაქტიკულ ცხოვრების ასპარეზზე გამოვიდეს. უცხო ენების, ფიზიკის, საბუნების-მეტყველო საგნების და უფლების ზოგადი დებულებათა ცოდნა მათთვის უფრო აუცილებელი საჭიროებაა, ვიდრე ბერძნული და ლათინური ენების გრამატიკის და ძველი ავტორების ნაწარმოებთა ნაწყვეტების ცოდნა. ასეთ ყმაწვილთათვის საჭიროა, რომ მათ მიიღონ საშუალო განათლება დამთავრებული, მთლიანი და არა ნაწყვეტი იმ იმედით, რომ უმაღლეს სასწავლებელში დაამთავრებს, იქნება უნივერსიტეტი, თუ სპეციალური უმაღლესი სასწავლებელი. სკოლის თავის თავადი (самодавлющий) ხასიათი არის დაჟინებითი მოთხოვნისგან ჩვენი ცხოვრებისა და ცემენტრალურ სკოლის რეფორმისა.

ერთის მხრივ ყველა ზემო აღნიშნული პირობები, რომელნიც უკანასკნელ საუკუნის განმავლობაში მკაცრად ებრძოდნენ კლასიკურ სკოლას, რომელსაც, როგორც ზევით დავინახეთ არაერთარი ნაყოფი არ მოჰქონდა, და მეორის მხრით, ის მოსაზრება, რომ ახალი ევროპის კულტურა უკანასკნელი საუკუნის განმავლობაში ისეთი ჩქარის და მტკიცე ნაბიჯით წავიდა წინ და ისე დაგვაშორა ძველ კლასიკურ კულტურასთან, როგორც ვერ შესძლეს წინა ნ-ნ საუკუნეებმა. მასთან ერთად ეს კულტურა ისე გაღრმავდა და შინაარსიანი შეიქმნა ყოველ მხრივ, რომ ახლა შესაძლებელია ბევრი ნიჭიერი პედაგოგი მეცნიერებისათვის საკმაოდ კი აღარ იყოს ის დებულება, რომ კლასიკური კულტურის მაგიერ

შეიძლება საშუალო ჰუმანიტარულ სკოლას სარჩულად დაედევას ახალი ევროპული კულტურა. ეს სრული სწორ-ღირებული ეკვივალენტი იქნება პირველისათვის. რუსეთის ყოფილი მინისტრი შვარცი, კლასიციზმის დიდი მომხრე, საშუალო სკოლის რეფორმის ახსნით წერილში გარკვეულად ამბობს: „Наблюдения показали, что гуманитарное образование можно дать при помощи изучения новых языков, изучения литературы, истории и этимъ путемъ тоже подготовить юношей на высшимъ занятіямъ“.

მ. ზანდუკელი.

(დასასრული იქნება.)

საქართველოს სკოლის სისტემის რეორგანიზაციის საკითხი:

გაგრძელება *)

გეგმა მსჯელობისა.

მაგრამ მიუხედავად ამისა, მიუხედავად მოწაფეთა ნიჭის გამორკვევის სიძნელისა, არა-დაბალ სკოლას მაინც მიზნად აქვს ასეთი ნიჭის გამორკვევა.

აქ მას საქმე უადვილდება მით, რომ მოწაფენი დადიან სკოლაში თავის სურვილით ან მშობლების სურვილით, ჯერჯერობით ეს ჩვენთვის ერთი და იგივეა. თვით არა-დაბალი სკოლის სპეციალიზაცია უწყობს ამას ხელს: დაბალი სკოლა არ იცნობს სპეციალიზაციას, მაგრამ ის იცნობს მაგივრად სკოლაში მყოფ მოწაფეთა ინდივიდუალიზაციას, რომელსაც ის უაღრეს მნიშვნელობას აძლევს. საყოველთაო სავალდებულო პროგრამის შესრულებისათვის დაბალი სკოლა ხმარობს ყოველგვარ წერხს მოწაფეთა ინდივიდუალური ფსიქიკის შესაფერისს. პირიქით, საშუალო სკოლა აგებულია სპეციალიზაციაზე, და მისთვის უკვე ნაკლები მნიშვნელობა აქვს ინდივიდუალიზაციას. უკვე სპეციალიზაცია გულისხმობს, რომ მოწაფენი იჯგუფებიან თავის მიდრეკილებისა და თავის ბუნებრივი ნიჭის მიხედვით. ე. ი. გულისხმობს, რომ ინდივიდუალიზაცია სწავლების პირობებთან შე-

*) იხ. ჟურ. განათლება № 2.

ფარდება განხორციელებულია. არა-დაბალი სკოლა არ არის სავალდებულო, მაშ თუ იქ მოწაფე შედის ამას ახდენს ის თავის მიდრეკილების გამო. ალბათ ის სხვათა შორის გრძნობს ერთგვარ ნიქს. მაშ შიგ არა-დაბალ სკოლაში ინდივიდუალიზაციის ადგილს იჭერს კონტროლი. დაბალი სკოლის იდეა არის რაც შეიძლება რბილად და სავსებით გადაეკრას მოწაფის ინდივიდუალობას, ამ უკანასკნელის შეუღახველად. არა-დაბალი სკოლის იდეა არის რაც შეიძლება მეტრ მიაღწევდეს მოწაფეს, თუ ყველას არა რამოდენიმეს მაინც. ყველა მოწაფეს შეათვისებინოს ასე თუ ისე საგანი—აი დაბალი სკოლის დანიშნულება. საუკეთესოდ შეათვისებინოს მოწაფეს თავისი საგანი, თუ ყველას არა, ზოგიერთს მაინც—აი არა-დაბალ სკოლის მიზანი: რეკორდი ამოძრავებს არა-დაბალ სკოლას. მისი ყურადღება მიმართულია ზევით პროგრამისაკენ უფრო, ვიდრე ქვევით მოწაფეთა ინდივიდუალობისაკენ. იმ დროს კი დაბალი სკოლის ყურადღება პროგრამა არ იჭერს იმდენს ადგილს, ვიდრე მოწაფეთა პიროვნება. ამიტომაც დაბალი სკოლის ცხოვრებაში კონტროლს ნაკლები მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე არა-დაბალ სკოლაში.

მასწავლებელს საშუალება აქვს დაახლოვებით მაინც იმსჯელოს მოწაფეთა ნიჭზე, ყოველ შემთხვევაში ბუნებრივად კარგად დაჯილდოვებულების ბუნებრივად სუსტად დაჯილდოვებულთაგან გარჩევა და ამ გარჩევის ობიექტური აღნიშვნა შეადგენს არა-დაბალი სკოლის თვისებას, რომელიც გამომდინარეობს მისი დანიშნულებისაგან.

თუ აგრეა არა დაბალ სკოლამ უნდა აიორჩიოს მაქსიმალური ნორმა მეცადინობისა.

აქ შესაძლებელია ასეთი წინააღმდეგობის გამოთქმა: თუ მაქსიმალური სამეცადინო ნორმა ავირჩიეთ არა-დაბალი სკოლისათვის, მაშინ მხოლოდ ზოგიერთები შესძლებენ იქ სწავლას. დანარჩენები კი ასეთ სკოლაში მეცადინობით მოიშლებიან.

მართლაც ამ უკანასკნელი ათეულ წელთა განმავლობაში არა ერთხელ დისმულა საკითხი იმაზე, რომ საშუალო სკოლა განსაკუთრებით ისეთ მოთხოვნილებებს უყენებს მოწაფეთ, რომ მათი შესრულება ართმევს ამ უკანასკნელთა უმრავლესობას არაქათს. საჭიროა, გვეუბნებიან, საშუალო სკოლამ შეამციროს თავისი მოთხოვნილებები.

ჩემის აზრით შეიძლება, საშუალო სკოლის მოთხოვნილებებზე, მისი პროგრამაზე და სხვაზე მსჯელობა ამ უკანასკნელთა შინაგანი შენობის

თვალსაზრისით, და არა იმ თვალსაზრისით, რომ ყველაფერი ეს ღლის მოწაფეთ და ზოგი ამის გამო სუსტდება და ქლექიანდება. ლათინური ენა უნდა მოისპოს“ გვესმის მაგალითად, ხშირად, რადგან ის იმ ზომაზე ძნელია. რომ მოწაფეებს უჭირს მისი სწავლა. მათემატიკის პროგრამა საშუალო სკოლაში უნდა შემცირდეს, რადგანაც მოწაფეებისათვის ამ პროგრამის შესრულება ძლიერ ძნელია და სხვა ამგვარი.

ასეთი წინადადებები აშენებულია ან ეგოიზმზე ან გაუგებრობაზე. უფრო ხშირად კი, მე ვფიქრობ, გაუგებრობაზე. შეიძლება ლათინური ენა მართლაც გამოირიცხულ იქმნეს საშუალო სკოლიდან, შეიძლება მათემატიკის პროგრამა მართლაც შემცირებულ იქმნეს,—მაგრამ არა იმისთვის, რომ ლათინური ენის და მათემატიკის სწავლა ეძნელებათ მოწაფეთ, არამედ სულ სხვა მოსაზრებით. ვისაც ეძნელება არა დაბალი სკოლის რომელიმე ტიპის პროგრამის შესრულება, მას არავენ არ აძალებს ამ სკოლაში ყოფნას. მაშ შეუძლიან სხვა ტიპი აირჩიოს, ან უკიდურეს შემთხვევაში, თუ მას არ შესწევს საკმაო ნიჭი, განისაზღვროს დაბალი განათლებით, რომელიც მიანიჭა მას სახელმწიფომ. სრულიად არ არის საჭირო, რომ რომელიმე უნიჭო ადამიანს ძალით მოეახვიოთ საშუალო ან უმაღლესი განათლება, მისი ორგანიზმის დასუსტების ან და კიდევ უარესი, მისი დაავადყოფების საშუალებით. ისევ სჯობს რომ ადამიანი ჯანსაღი იყოს და არ მიიღოს მან უმაღლესი განათლება, ვიდრე ის, რომ მან გაათავოს უმაღლესი სკოლა და შეიძინოს უმაღლეს განათლებასთან ერთად ქლექიცი. ამაში დავა შეუძლებელია. მაგრამ აქედან სრულიად არ გამომდინარეობს ის, რომ უმაღლესი სკოლის მოთხოვნილებები შევამციროთ იმ ზომაზედ, რომ რეგვენსაც შეეძლოს მისი შეთვისება. ასეთ აზრს თუ დავადგებით, უმაღლესი სკოლის დონე ძლიერ დაეცემა და ის ვერ მოგვცემს სახელმწიფოსათვის საჭირო ადამიანებს, ე. ი. ჩვენ ავცილდებით სახელმწიფო სკოლის მიზანს. მაშ მისაღებია მხოლოდ მეორე გზა: ის რომ არა-დაბალ სკოლაში სამაცადინო ნორმად მაქსიმუმი და არა მინიმუმის არჩევა.

სრულიად გასაგებარია, თუ ჩივილი იმის შესახებ, რომ საშუალო სკოლა ღლის მოწაფეებს, უმთავრესად შეძლებულ წრეებიდან გვესმის. მატერიალურად უზრუნველყოფილი მშობელი, რომელსაც საპრივილეგიო ადგილი უჭირავს საზოგადოებაში, ცდილობს რომ ეს პრივილეგია მან თავის შთამომავლობასაც გადასცეს, თუმცა ეს „შთამომავლობა“ ვერ

იჩენს სათანადო ნიქს. იმის მაგივრად, რომ გაიყვანოს თავის უნიქო ბავშვი სკოლიდან, ის მოითხოვს, რომ დაწეულ იქნეს საშუალო სკოლის ღონე, რომ მის შვილმაც შესძლოს საშუალო სკოლის ღობეზე გადაფორთხვა და შემდეგ, მიუხედავად თავისი უნიქობისა, დაიჭიროს საზოგადოებაში ღირსშესანიშნავი ადგილი, ასეთი ადამიანი მოითხოვს, რომ საზოგადოებრივი და სახელმწიფოებრივი ინტერესი შეეწიროს მსხვერპლად მისს ეგოიზმს. ღარიბი ვაჟი არ იტყვის იმას, რომ საშუალო სკოლის კურსი ძნელია. ის მხოლოდ მაშინ აძლევს საშუალო სკოლაში ბავშვს, როდესაც დარწმუნებულია მის არაჩვეულებრივ ნიქში და რაკი შეამჩნევს, რომ ბავშვს უჭირს საშუალო სკოლაში სწავლა, დაუყონებლივ გამოჰყავს ის და აბარებს სხვაგან. რად არ უნდა იქცეოდეს ასე შეძლებული მშობელიც? რისთვის უნდა მათი შვილებმა უსათუოდ გაათავონ უმაღლესი სასწავლებელი, თუ მთელი ბუნება ამ ყმაწვილებისა ეწინააღმდეგება უმაღლეს განათლებას!

აქ შეიძლება ერთი მოსაზრების მოყვანაც. განათლება ხომ ყოველ შემთხვევაში დადებითი ღირსეულებაა. მაშასადამე, სახელმწიფო უნდა ცდილობდეს ხელი შეუწყოს იმას, რომ რაც შეიძლება მეტმა მოქალაქემ შეითვისოს განათლება.

ამას ყველაფერს ვღებულობთ ჩვენც მხედველდევლობაში, მაგრამ საქმე იმაშია რომ სახელმწიფო დაინტერესებულია, რომ საშუალო სკოლამ მისცეს მას მხოლოდ საჭირო რიცხვი სათანადო მომზადებულ პირთა. თუ მაგალითად მსურველთა რიცხვი მეტია, ვიდრე ის რიცხვი, რომელიც ესაჭიროება სახელმწიფოს, ამ შემთხვევაში სკოლას შეუძლია ასწიოს თავის მოთხოვნილებები და გადააქარბოს იმ მინიმუმს, რომელსაც მოითხოვს სახელმწიფო. მაგრამ ეს უნდა ხდებოდეს ყოველგან ერთნაირი საზომით. აი ამაში შესდგება რეკორდის იდეა.

რა ზომამდე იქნება ეს მოთხოვნილება, ამას სწყევტს ის პროპორცია, რომელიც არსებობს მოთხოვნილების დანიშნულების შორის. მაგალითად, მასწავლებლები ჩვენ ბევრი გვჭირია, მასწავლებლად კი ნაკლებად მიდიან. სულ სხვანაირია დამოკიდებულება, რომელიც შეეხება, მაგალითად, იურისტებს. იურისტები შეიძლება ნაკლებად გვჭირდეს, მაგრამ იურისტობის მსურველთა რიცხვი კი მრავალია. ცხადია, რომ სახელმწიფოებრივი სკოლა, რომელიც ამზადებს მასწავლებლებს, უნდა სცდილობდეს შეაძლებინოს თითოეულს თავის მოსწავლეს გაათავებინოს კურსი,

შეიძლება თავის მოთხოვნილებების მინიმუმამდის მიყვანითაც, სულ სხვანაირია მდგომარეობა იმ სკოლაში, რომელიც ამზადებს იურისტებს. ასეთს სკოლას უკვე მიღებული პირობების ძალით, შეუძლია მეტი სიმტკიცე გამოიჩინოს, მოთხოვნილებები და თვით პროგრამაც გააღრმავოს და გააფართოვოს.

აქ შესაძლებელია მრავალი შემთხვევები, რომლებიც გრადაციას უნდა წარმოადგენდნენ. თვითოეული შემთხვევის გრადუსი ირკვევა იმ დამოკიდებულებით, რომელიც არსებობს მოთხოვნილების და წინადადების შორის. რაც მეტია მომზადებულ პირთა მოთხოვნილება რომელიმე დარგში, მით უფრო მეტი უნდა იყოს მოთხოვნილება რომელსაც შეიცავს ამ დარგისათვის მოსამზადებელი სკოლა.

ამნაირად რომ გავსინჯოთ, ყველაზედ უფრო საჭირო და ყველაზედ უფრო ნაკლებად უზრუნველყოფილი პროფესიებისათვის მოსამზადებელი სკოლები ყველაზედ უფრო ნაკლებ მოთხოვნილებებს უნდა შეიცავდნენ. ყველაზედ უფრო ნაკლებად საჭირო და ყველაზედ უფრო მეტად უზრუნველყოფილი პროფესიებისათვის მოსამზადებელი სკოლა ყველაზედ უფრო მეტს მოთხოვნილებებს უნდა შეიცავდნენ.

აქ ნუ იტყვიან იმას, რომ სკოლა არ უნდა იყოს კონკურენციის ასპარეზი, რომ კონკურენცია უნდა სკოლის გარეშე, თვით ცხოვრებაში არსებობდეს. ცხოვრება თვითონ გამოარკვევს, ვინ არის უკეთესი და ვინ არის უარესიო. ვინც ასე მსჯელობს იმას ავიწყდება, რომ თვით სკოლა არის ცხოვრების ნაწილი; და არ შეიძლება იქ ისე იზრდებოდეს ბავში, როგორც იზრდება მცენარე ორანჟერეიაში. მხოლოდ დაბალი სკოლა შეიძლება იყოს თავისუფალი კონკურენციის პრინციპიდან, ვინაიდან ის ყველამ უნდა გაიაროს, თუმცა აქაც იჩენს თავს წვრილმან და შეუშინეველ ნიუნსებში ეს ძალა, რომელიც ამოძრავებს მთელს ორგანიზულ ბუნებას.

აი ამიტომაც საკითხი სამაცადინო ნორმის შესახებ უნდა გადაწყდეს არა მხოლოდ ფსიქოლოგიურ, არამედ სოციოლოგიურ მოსაზრებების გავლენის ქვეშ.

ხშირად გვითითებენ ხოლმე ამერიკულ საშუალო სკოლებს, რომელნიც გამომდინარეობენ თავის მოქმედებაში უფრო მოწაფეთა ბუნებიდან, ვიდრე ობიექტიურად მიცემულ პროგრამიდან. მაგრამ, ნუ დავგვიწყდება ერთი რამ: ამერიკა განსაკუთრებულ პირობებში იმყოფება.

ეს არის ახალი ქვეყანა, რომელსაც სჭირია ადამიანის ძალა. რომ თვით ამერიკის ისტორიულ ვითარება უკვე სწყვეტს მისთვის საშუალო და უმაღლესი სკოლის საკითხს სხვაფრივ, ვიდრე ეს საკითხი სწყდება საფრანგეთში ან გერმანიაში ან სხვა რომელიმე ევროპიულ ქვეყანაში. ამერიკა თავისუფალი ქვეყანაა ამ სიტყვის უაღრესი მნიშვნელობით. ადამიანი იქ ფასდება ძლიერ ძვირად, რადგანაც ამერიკის ამოუწურავი ბუნება გამოიყენებს თითქმის ყოველგვარ ადამიანს. ჩვენ იმას კი არ ვამბობთ, რომ ევროპამ ამოწურა თავისი ბუნება სავსებით, ჩვენ ვამბობთ მხოლოდ, რომ თანამედროვე კულტურის ხარისხის მიხედვით ევროპის ბუნებას შეუძლია ასაზრდოვოს მხოლოდ იმდენი ხალხი, რამდენსაც ის ასაზრდოვებს. ახლად აღმოჩენილი ამერიკა, მას შემდეგ რაც ის დაცარიელებული იქნა წითელი აბორიგენებისაგან, ფართე ასპარეზს წარმოადგენდა ევროპიულ კულტურით აღჭურვილ ადამიანისათვის. რომ ევროპა არა ყოფილიყო, რომ მისი კულტურა არ არსებულებოდა, ამერიკის აღმოჩენას სრულიად არ ექნებოდა ის მნიშვნელობა, რომელიც მიენიჭა მას რეალურად.

ამერიკა არის იმიგრაციის ქვეყანა, ევროპა კი არის ემიგრაციის ქვეყანა. ცხადია რომ საშუალო სკოლა ამერიკაში არ უნდა იყოს ისეთი, როგორიც არის ევროპაში. იქ ინდივიდუალიზაციის პრინციპს მეტი მნიშვნელობა უნდა ქონდეს. იქ უფრო მორიდებით უნდა ეპყრობოდნენ საკითხს იმაზე, თუ რის გაკეთება შეუძლია მოწაფეს.

და სწორედ იმიტომ, რომ ამერიკაში ასეა დაყენებული არა-დაბალი სკოლა. ამ სკოლაში კურს დამთავრებულებმა არ იციან იმის ნახევარიც, რაც იციან ევროპაში კურს დამთავრებულებმა. ამერიკაში ექიმის ან ადვოკატის დიპლომის მიღება თითქმის არავითარ სიძნელეს არ წარმოადგენს. სხვაგვარად არის დაყენებული საქმე ევროპაში.

ჩვენ ვის უნდა მივეზროთ, ევროპას თუ ამერიკას? არის დარგი, სადაც საჭიროა ჩვენთვის ამერიკული მეთოდი: ასეთია უმთავრესად პროფესიული განათლების დარგები. ჩვენი ქვეყნის ბუნება არ არის ამოწურული სავსებით, რამდენადაც შეიძლება მისი ამოწურვა თანამედროვე კაცობრიობის ცოდნის მიხედვით. ამიტომაც ჩვენი ქვეყანა არის იმიგრაციის ქვეყანა: ჩვენში მრავალი უცხოელები ჩამოდიან, ესახლებიან აქ და მდიდრდებიან. ეს ხდებოდა უწინაც, როდესაც რუსებთან ერთად ვიყავით. ეს უფრო მეტი მასშტაბით მოხდება აწი. საჭიროა რომ ქართველი კაცი თვითონ სარგებლობდეს საქართველოს ბუნებრივი სიმდიდრით, ამას უზრუნ-

ველყოფს ფორმალურად პოლიტიკური თავისუფლება და ის ფაქტიც, რომ ქართველისათვის საქართველო არის სამშობლო, სადაც ის ცხოვრობს. საჭიროა მარტო რეალური გარანტია: ეს გარანტია კი უნდა შექნას სკოლამ. მან უნდა მოგვეცეს სათანადოდ მომზადებული პროფესიონალები: რაც მეტი, მით უკეთესი. ასეთ დარგში (პროფესიულ სკოლებში უმთავრესად), ჩვენი სკოლა უნდა ნაკლებ მოთხოვნილებებს უდგენდეს: ყველამ ისწავლოს, ყველანი გამოდგებიან.

მაგრამ არის სხვა დარგის სკოლები, სადაც ეს საზომი ნაკლებად გამოსადეგარია. ასეთია, მაგალითად, ის დარგები, სადაც მოთხოვნილება ნაკლებია და წინადადება კი დიდი. ასეთია მაგალითად ჩვენი საზოგადო განათლების საშუალო სკოლები, სადაც მრავალი მოწაფეები სწავლობენ, მოთხოვნილება კი საზოგადო საშუალო განათლების აღმამიწებზე არ არის იმდენი. აქ უმტკივნეოდ შეიძლება სკოლის მოთხოვნილების გადიდება: მაინც დავვიჩვენოთ საკმაო რიცხვი საზოგადო საშუალო განათლება მიღებულ პირების.

ვინც ვერ შესძლებს მაღალი მოთხოვნილებების სკოლა დაასრულოს მას საშუალება აქვს უფრო დაბალი მოთხოვნილების სკოლაში შევიდეს. სახელმწიფოს აქვს მთელი რიგი ამ სკოლებისა (პროფესიული სკოლები უმთავრესად). თუ ეს დაკლებული მოთხოვნილებების სკოლაც ეძნელება მოწაფეს, მას შეუძლია კერძო სკოლას მიმართოს, აქ ეხსენება გზა კერძო სკოლას, რომელიც სცდილობს მეტი ანგარიში გაუწიოს მოწაფის პიროვნების თვისებებს და შეუფარდოს ამ თვისებებს თავისი მეთოდები და პროგრამაც. კერძო სკოლა უნდა შეიქნეს იმ რეზერვუარად, სადაც იკრიბებიან ყმაწვილები, რომელთაც სახელმწიფო სკოლის მოთხოვნილების დაკმაყოფილება არ ძალუძთ, ან არ სურთ ამ სკოლაში სწავლა.

შეიძლება ბოლოს და ბოლოს ასეთი კითხვაც დაისვას: თუ ისეთია სახელმწიფოებრივი არა-დაბალი სკოლის იდეა, როგორც ეს ზევით იყო დასახული, თუ ის ნორმას, პროგრამას, კონტროლს მეტს მნიშვნელობას ანიჭებს, ვიდრე მოწაფეთა ინდივიდუალურ მიდრეკილებას და სხვა გვარ ინდივიდუალურ თვისებებს, ცხადია, რომ მისი იდეა ეწინააღმდეგება წმინდა პედაგოგიურ იდეას, რომელიც მოითხოვს სკოლის მეთოდების ინდივიდუალიზაციას მოწაფეთა პიროვნების მიხედვით. თუ აგრეა, მაშინ პედაგოგიური თვალსაზრისით, შეიძლება, უკეთესი იყოს, რომ სრულიადაც არ არსებობდეს სახელმწიფოებრივი არა-დაბალი სკოლა.

ბევრიც, მართლა, ასეთ აზრს ადგია: ბევრი ფიქრობს, რომ არა-დაბალი სკოლა უნდა იყოს სახელმწიფოს გამგეობის გარეშე („თავისუფალი სკოლის“ თეორია).

მაგრამ არც პედაგოგია, რომელიც არჩევს ინდივიდუუმს, როგორც ფაქტს, ინდივიდუმიდან, როგორც იდეალიდან და მოითხოვს მხოლოდ ამ უკანასკნელი ინდივიდუუმის განმტკიცებას, არც სხვა გვარი ფაქტები არ გვაძლევენ ჯერ-ჯერობით საკმაო საბუთს იმისათვის, რომ არა-დაბალი სკოლა სრულიად გამოეყოს სახელმწიფოს კომპენტენციას. პირიქით, ჩვენ ვამჩნევთ იმ ქვეყნებში, სადაც საშუალო და უმაღლესი სკოლები სავსებით კერძო სკოლები იყვნენ, რომ სახელმწიფო თანდათან მეტს გავლენას ახდენს ამ სკოლებზე. ასეთია მდგომარეობა ამერიკაში და ინგლისში.

ჩვენ მოვცდით ჩვენს მთავარ საგანს, და შევეხეთ საკითხს არსებითად, მაგრამ ეს საჭირო იყო იმისათვის, რომ გვეჩინოდა ერთგვარი ილუსტრაცია, რა დამოკიდებულება უნდა არსებობდეს ჩვენი გეგმის და საბოლოოდ საკითხის გადაწყვეტის შორის. ესლა დაეუბრუნდეთ კვლავ გეგმას. ჩვენ შევჩერდით სამაცადინო დროს განსაზღვრაზე.

ყოველ დღიური სამაცადინო დროს განსაზღვრისათვის, რომელიც უნდა დაედვას ჩვენს სკოლას სარჩულად, ჩვენ უნდა მივიღოთ ერთი ნორმა დაბალი სკოლისათვის, მეორე-კი არა-დაბალი სკოლისათვის. თვით ამ არა-დაბალ სკოლაში სამაცადინო ნორმა უნდა განირჩეოდეს სკოლის ტიპების მიხედვით: დაბალი იმ ტიპების სკოლებში, რომლის მოთხოვნილება ნაკლებია და წინადადება კი დიდი, ეს ნორმა უნდა აეწიოთ იმ ტიპების სკოლებში, სადაც მოთხოვნილება დიდია და წინადადება კი ნაკლები.

საკითხი რამდენი საათის მაცადინობა შეუძლია ბავშვს, დამოკიდებულია სხვათა შორის ამ ბავშვის წლოვანობაზე: რაც უფროსია ბავშვი საზოგადოთ, მით უფრო მეტი შრომა შეუძლია მას.

გარდა წლოვანობისა რასიული, ეროვნული, სოციალური და მრავალი სხვა გვარი პირობები ახდენენ გავლენას, როგორც ზევით იყო მოხსენებული, აღმიანის მაცადინობის უნარზე. მათემატიკური სისწორით განსაზღვრა ასეთ სამაცადინო საათის რიცხვი შეუძლებელია. ჩვენი მდგომარეობა ამ შემთხვევაში ნაკლებად სანუგეშოა, რადგანაც ქართველი კაცის მაცადინობის უნარზე, და ამ მაცადინობის უნარის განსაკუთრებულ თვისებებზე ჯერ არავის მიუქცევია მეცნიერისებური ყურადღება. მაშ თუ

ისლა გერჩება, რომ დავეყრდნოთ უცხოელების გამოკვლევებს, რომელიც ეხება უცხოელ ბავშვების მაცადინობის უნარს. ზოგად გამოკვლევებს, როგორიც არის, მაგალითად კრებელინის გამოკვლევები, გვერდი რომ ავუხვიოთ, ჩვენ მივადგებით სკანდინავიის ჰიგიენისტს ადოლფ კეის, რომელმაც ბევრი საკითხი სასკოლო ჰიგიენის დარგიდან საუკეთესოდ გააშუქა. ადოლფი კეი სხვათა შორის შეეხა მოწაფეთა მაცადინობის უნარს მათი წლოვანობის მიხედვით. ადოლფ კეის მხედველობაში ყავდა პატარა შვედები. ვინაიდან სხვა გზა არ დაგვრჩენია, ვიგულისხმობთ რომ ადოლფ კეის ტაბლიცა ჩვენც გამოგვადგება ქართველი ბავშვების მაცადინობის უნარის გასაზომად.

სასკოლო მაცადინობა სკოლის ბუნების მიხედვით განიყოფება ორ ნაწილად: მაცადინობა მასწავლებლის თანდასწრებით, მაცადინობა მასწავლებლის დაუსწრებლად. პირველის ქვეშ იგულისხმება უმთავრესად გაკვეთილები. რომელსაც მოწაფენი ისმენენ კლასში, მეორის ქვეშ იგულისხმება უმთავრესად სახლში მოწაფის მიერ გაკვეთილების მომზადება ან სხვაგვარი სკოლის მიერ დაკისრებული ან თავის ინიციატივით ნაწარმოები მუშაობა. პირველის და მეორის ჯამი არ უნდა აპარბედენ იმ ნორმას, რომელსაც ჩვენ მივიღებთ სამაცადინოთ. ოღონდ შესაძლებელია სხვა და სხვაგვარი განაწილება მთელი სამაცადინო დროისა: 'შეიძლება მასწავლებლის თანდასწრებითი მუშაობის გადიდება, მაგრამ მაშინ უნდა შემცირდეს მასწავლებლის დაუსწრებელი მაცადინობის დრო; ან პირიქით, შეიძლება მასწავლებლის დაუსწრებელი მუშაობის გადიდება, მაგრამ მაშინ უნდა შემცირდეს მასწავლებლის თანდასწრებითი მუშაობის დრო. რომელ სკოლაში როგორ მოვიქცეთ, აი ეს საკითხი უნდა გაირკვეს დაწვრილებით.

ამ საშუალებით ჩვენ გამოვარკვევთ, რამდენი საათის მაცადინობა შეუძლიათ სასკოლო პასაკის სხვა და სხვა წლოვანების ბავშვებს ყოველდღიურად. რადგანაც სასკოლო მაცადინობის დღეები უკვე გამორკვეული იყო, ვიდრე ყოველდღიურ მაცადინობის განსაზღვრას შევუდგებით, თავის თავად ცხადია, რომ ეხლა ჩვენ გარკვეული გვაქვს ისიც, რამდენი საათის მუშაობა შეუძლია მოწაფეს წლის განმავლობაში. ეხლა თუ ისიც მივიღეთ მხედველობაში, რომ სკოლის ხანგრძლივობაც უკვე გარკვეული გვაქვს, ჩვენ შეგვიძლია გამოვიტანოთ ისიც, რამდენი საათის მუშაობა შეუძლია მოწაფეს მთელი სკოლის კურსის განმავლობაში: კლასში მასწავლებლის თანდასწრებით და სახლში მასწავლებლის დაუსწრებლად.

ასეთი გამოკვლევის შედეგი უნდა შეფარდებულ იქნეს შემდეგ სკოლის პროგრამასთან და თითოეულს სასწავლო საგანს უნდა მიესაჯოს სათანადო ნაწილი სამაცადინო დროისა, თანახმად ამ საგნის მნიშვნელობისა მთელი სკოლის კურსში.

ეს ნაწილი თავის მხრივ უნდა განაწილებულ იქნეს წლიურად: შეიძლება ეს განაწილება მოხდეს თანასწორობის პრინციპზე, ე. ი. ერთი წლის სამაცადინო დრო, რომელიც დაენიშნა რომელიმე საგანს, უდრიდეს ამავე საგნის სამაცადინო დროს დანარჩენ წლებშიც. ისიც შეიძლება, რომ თანასწორობის პრინციპი დარღვეულ იქნეს სხვა და სხვა მოსაზრებების მიხედვით; მაგალითად, მეზობელი საგნების პროგრამის ზეგავლენით. ეს მეტადრე რთული საგანია, და მის გადაწყვეტა მრავალნაირად შეიძლება. წინასწარ კი ამის განსაზღვრა შეუძლებელია. მე მინდა მხოლოდ დავსახო გეგმა, როგორ უნდა სწარმოებდეს მსჯელობა საგნების პროგრამის შესახებ.

როდესაც გამოირკვა დროს განაწილება, თითოეული წლისათვის ყოველ საგანში (ეს მოხდება კვირეული გაკვეთილების ნუსხის შედგენით) უნდა მესამეჯერ აღიძრას საკითხი პროგრამის შესახებ: ლოლიკური თანდათანობით და სხვა საგნებთან შეფარდებით განაწილებული პროგრამა უნდა შევადაროთ გაკვეთილების ნუსხას და თუ მათ შორის არ არის თანხმობა, შევასწოროთ ან პროგრამა ან გაკვეთილების ნუსხა.

ასეთია მთავარი ხაზები პროგრამის დეტალების გამორკვევისა, სკოლის მეთოდებთან მისი შედარების საშუალებით.

სკოლის მეთოდების საკითხია აგრეთვე ეიწრო მეთოდური საკითხი როგორ უნდა მასწავლებლებმა ასწავლონ თავის საგანი. ეს საკითხი არ შეიძლება სკოლის რეორგანიზაციის საკითხად გავხადოთ, ვინაიდან ეს იქნებოდა პედაგოგიური შემოქმედების მოკვლა, მისი მაცოცხლებელი წყაროს ამოშრობა. რეგლამენტაცია ამ საკითხში შეუძლებელია. ჩვენ უნდა დავკმაყოფილდეთ იმით, რომ უკვე სკოლის მიზანი, მისი პროგრამა და მისი მასალა (ბავშვები) საზღვრავენ მასწავლებლის მოქმედებას და აძლევენ მას მიმართულებას. გარდა ამისა, ჩვენ შეგვიძლია არა-პირდაპირი გზით მივაღწიოთ ჩვენს მიზანს და მასწავლებელთა მეთოდები სასურველად მივმართოთ: ეს გზაა—ყველა ის გავლენა, რომელსაც განიცდის მასწავლებელი გარემოდან: ჩვენ შეგვიძლია მასწავლებლის გარემოს შეცვალოთ, და უკვე ეს საკმაოა, რომ მან თვითონ სპონტანიურად შეითვისოს ამ გარემოდან ის, რაც სჭირია.

მასწავლებლის გარემოს საკითხი კი დაკავშირებულია მის შესახებ საზოგადო საკითხთან და სწორედ იქ უნდა ის გაიჩნეს.

სკოლის მეთოდების საკითხია სკოლის შინაური და გარეგანი წესრიგის საკითხიც: პედაგოგიური საბჭოს, სამეურნეო კომიტეტის, დირექტორის და სხვა თანამდებობის პირთა საკითხები ეკუთვნიან სკოლის შინაურ ცხოვრებას. მასწავლებლის სხვა მასწავლებლებთან ან ცენტრალურ გამგეობასთან დამოკიდებულება შეადგენს მასწავლებლის გარეგანი წესრიგის საკითხს. უნდა გამოირკვეს ამ დამოკიდებულების უზრუნველყოფი საფუძვლები.

დეტალები ამ საკითხებისა უნდა გამოირკვეს თვით მუშაობის პროცესში.

დაბალი სკოლის გარეშე დარჩა სახელმწიფოებრივი სკოლის ფრიად თვალსაჩინო ნაწილი-არა-დაბალი სკოლა. დღეს არა-დაბალი სკოლა გაყოფილია ორად: საშუალო და უმაღლეს სკოლად.

საზოგადო განათლების საშუალო სკოლას არა აქვს დღეს დამოუკიდებელი მნიშვნელობა: მისი მნიშვნელობა განიზომება იმით, რომ ის ამზადებს უმაღლეს სკოლაში შესასვლელად. თუ პრინციპი ერთიანი სკოლის მიღებული იქნა, მაშინ უმაღლესი სკოლისათვის ამზადებდეს იქნება დაბალი სკოლაც. საშუალო სკოლის საჭიროება ამ შემთხვევაში განიზომებოდეს იქნება იმით, რამდენად დაბალ სკოლას არ ძალუძს მოამზადოს მოწაფე უმაღლესი სკდლისათვის. ეს კი დამოკიდებულია, ერთის მხრივ დაბალი სკოლის შინაარსიდან რომელიც გადამებულია მის ხანგრძლივობასთან, მეორეს მხრივ, თვით უმაღლესი სკოლის ბუნებიდან.

თუ, მაგალითად, ჩვენ ისეთი დაბალი სკოლის მოწყობა მოვანერხეთ, რომ იქ კურსს დამთავრებულები შესძლებენ უნივერსიტეტში მაცადინობის გაგრძელებას, საშუალო სკოლას არ ექნება არაერთი აზრი არსებობისათვის და ის უნდა მოისპოს. მისი არსებობის აზრი ერთიანი სასკოლო სისტემაში დამოკიდებულია მხოლოდ იმაზე, რომ დაბალ სკოლას არ ძალუძს უმაღლესი სკოლისათვის მოამზადოს მოწაფეები.

ასეთია საზოგადო განათლების საშუალო სკოლის მდგომარეობა ერთიანი სკოლის სისტემაში. სულ სხვა იყო მისი მდგომარეობა წარსულში, როდესაც მას თავისი დამოუკიდებელი მნიშვნელობა ჰქონდა, როგორც სკოლას, რომელიც დანიშნული იყო საზოგადოების მაღალი წრეებისათვის. სკოლის ისტორია ევროპაში, რომელზედაც აქ ჩვენ ვერ

შეფერდებით დაწვრილებით, გვასწავლის, რომ საშუალო სკოლა უფრო აღრინდელი მოვლენაა, ვიდრე დაბალი სკოლა. დაბალი სკოლა გაჩნდა მხოლოდ ახალ საუკუნოებში, როდესაც საჭირო გახდა, რომ მოქალაქეს ქონოდა ერთგვარი სასკოლო განათლება. უმთავრესად კი დაბალი სკოლის გავრცელება გამოიწვია საყოველთაო განათლების შემოღებამ.

არსებული სკოლები, რომლებიც უმაღლესი სკოლისათვის ამზადებდნენ, ე. ი. საშუალო სკოლები ამ სიტყვის თანამედროვე მნიშვნელობით, არ გამოდგებოდნენ ამ მიზნისათვის, რადგანაც მათი კურსი იყო ძლიერ ფართე, და მათი შენახვა დიდს ხარჯებს მოითხოვდა. ამიტომაც საყოველთაო განათლების განსახორციელებლად სახელმწიფომ საჭიროდ დაინახა დაეარსებინა ახალი სკოლები, რომლების კურსი საშუალო სკოლის კურსისგან განირჩეოდა მხოლოდ პროგრამის სიგრძით. რაც შეეხება მეთოდებს, დაბალი სკოლა თითქმის არაფრით არ განირჩეოდა საშუალო სკოლიდან. თან და თან დაბალი სკოლა გაფართოვდა, და არის დღეს ისეთი ქვეყნები, სადაც ეს უკანასკნელი სრულიად ჩრდილავს საშუალო სკოლას. ასეთია, მაგალითად, ჩრდილოეთი ამერიკის შეერთებული შტატები.

მაშ, საშუალო სკოლას არ აქვს თავისი განსაკუთრებული შინაარსი, რომელიც განირჩევა დაბალი სკოლის შინაარსიდან. თუ გამოვაკელით საშუალო სკოლას ის თვისება, რომ ის დანიშნულია საზოგადოების მაღალი წრეებისათვის და თუ დაბალი სკოლის კურსს დამთავრებულ მოწაფეებს საშუალება მიეცა განაგრძონ სწავლა სხვა პედაგოგიურ დაწესებულებებში, დაბალი და საშუალო სკოლის შუა არ იქნება პრინციპიალური განსხვავება. ამ მხრივ რომ გავსინჯოთ საგანი, სრულიად უსაბუთოდ უნდა მივიჩნიოთ, როდესაც ცდილობენ პედაგოგიური თვალსაზრისით დაასაბუთონ საშუალო სკოლის არსებობა. ასეთი ცდა მხოლოდ გაუგებრობაზეა აშენებული. საშუალო სკოლას არ აქვს საკუთარი *raison d'être* ერთიან სკოლის სისტემაში. მას ქონდა თავისი სოციალური მნიშვნელობა, რომელიც მოსპობილია ერთიანი სკოლის სისტემით.

მაშ საშუალო სკოლა არსებობს იმდენად, რამდენად დაბალ სკოლას არ შეუძლია მოამზადოს მოწაფე უმაღლესი სკოლისათვის. გარდა ამისა, ის არსებობს იმდენად, რამდენად აძლევს საზოგადო განათლების დაბალ სკოლაში კურსს დამთავრებულებს პრაქტიკულ ცოდნას.

აქედან ცხადია, რომ საშუალო სკოლის საკითხის გარჩევა შეიძლება

მხოლოდ მას შემდეგ, რაც გარჩეული იქნება დაბალი სკოლის და უმაღლესი სკოლის საკითხები. საშუალო სკოლა უნდა შეავსოს ის ცარიელი ადგილი, რომელიც დაგვრჩება დაბალსა და უმაღლეს სკოლის შუა. ამისათვის დაბალი სკოლის საკითხის შემდეგ უნდა გაიჩნეს უმაღლესი სკოლის საკითხი, რათა შესაძლებელი იყოს იმის გამოკვევა, რა უნდა მოეთხოვას უმაღლეს სკოლაში მაცადინობის გაგრძელების მსურველს.

ეს საჭიროა იმ თვალსაზრისით, რომ საშუალო სკოლა ამზადებს უმაღლესი სკოლისათვის. მაგრამ ჩვენ ისიც ვთქვით, რომ საშუალო სკოლა ანიჭებს დაბალ სკოლაში კურსდამთავრებულებს პრაქტიკულ მომზადებას. რაგვარი პრაქტიკული მომზადების მიცემა შეუძლია საქართველოს საშუალო სკოლას—ეს არის მეორე საგანი, რომელიც უნდა დაედვას საშუალო სკოლას საფუძვლად, რაც შეეხება ეგრეთ-წოდებულ ბიფურკაციებს ეს სრულიად არ არის მთავარი საკითხი საშუალო სკოლის შენობაში: ბიფურკაციის საკითხია—ტენიკურად სკოლის ისეთი მოწყობა, რომ ერთ სკოლაში რამოდენიმე ერთ-მეორისაგან გარჩეული პროგრამის შესრულება შესაძლებელი იყოს. რა არის ამაში პედაგოგიური, მე არ მესმის. ამას ვერ გაიგებს აგრეთვე ვერაინ, ვინც ასე თუ ისე ჩახედულია სკოლის საკითხში და იცნობს სკოლის შენობას.

ამაირად საშუალო სკოლის საკითხია: 1) როგორ უნდა იყოს ის მოწყობილი, რომ მისცეს საკმაო მომზადება უმაღლეს სკოლაში სწავლის გასაგრძელებლად? 2) როგორ უნდა მოეწყოს საშუალო სკოლა, რომ მან მისცეს პრაქტიკული მომზადება დაბალ სკოლაში კურსდამთავრებულებს?

როგორც საშუალო, აგრეთვე უმაღლესი სკოლის საკითხის გარჩევის დროს ჩვენ უნდა გამოვიყენოთ ის გეგმა, რომელიც აღწერეთ ზევით დაბალი სკოლის საკითხის გამოკვევისას. გეგმა იქნება ერთი და იგივე, რადგანაც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ეს გეგმა არის დედუქტია, სკოლის იდეიდან და ამასთან ერთად საშუალო და უმაღლესი სკოლა ორივე წარმოადგენს სკოლას.

მოკლედ რომ დავასკვნათ, ჩვენი აზრი შემდეგია:

საქართველოს სახელმწიფო სკოლა არის ერთი სისტემა. ამ სისტემის ნაწილები განირჩევიან ურთიერთ შორის თავისი მიზნით და მეთოდებით. მიზნის იდეის თვალსაზრისით საქართველოს სკოლას აქვს მხოლოდ ორი ნაწილი: საყოველთაოდ სავალდებულო სკოლა (დაბალი სკო-

ლა) და არა-სავალდებულო სკოლა (საშუალო და უმაღლესი). მეთოდების მხრივ საქართველოს სახელმწიფო სკოლას აგრეთვე აქვს მხოლოდ ორი ნაწილი: პირველი ნაწილი, სადაც მოსწავლეებს ზრდიან წვრთნის საშუალებით (обучают); მეორე ნაწილი, სადაც მოსწავლეებს ზრდიან სწავლების საშუალებით (преподают).

ეს უკანასკნელი ნაწილია უმაღლესი სკოლა. ამნაირად როგორც დაბალს ასე უმაღლეს სკოლას, აქვს თავისი განსაზღვრული სახე. მათი განსაზღვრა ხდება ობიექტიური საზომით; დაბალ სკოლას საზღვრავს სახელმწიფოს ეკონომიური მდგომარეობა. მაღალ სკოლას საზღვრავს სწავლების წესის იდეა (მეთოდები). რაც შეეხება საზოგადო განათლების საშუალო სკოლას, თუ პრინციპი ერთიანი სკოლისა მიღებულ იქნა, მას არ აქვს თავისი განსაკუთრებული სახე: მეთოდის მხრივ ის არ განირჩევა დაბალი სკოლიდან. სახელმწიფოსთან დამოკიდებულობის მხრივ კი ის არ განირჩევა მაღალი სკოლიდან. თანამედროვე საზოგადო განათლების საშუალო სკოლას ეკარგება თანდათან თავისი მნიშვნელობა. ის ან უნდა გახდეს პროფესიონალურ სკოლად ე. ი. მოისპოს, როგორც საზოგადო განათლების სკოლა, ან უნდა სრულიად გაიღვას დაბალ სკოლაში.

კერძოდ საქართველოში დღესდღეობით საზოგადო განათლების საშუალო სკოლას არ მოეღის, რა თქმა უნდა, არავითარი საფრთხე: საქმე იმაშია, რომ ჩვენი ხაზინა არ არის იმ ზომამხედ მდიდარი, რომ მას შეეძლოს ისეთი დაბალი სკოლის შენახვა, რომლის კურსი საკმაოდ ამზადდებდეს უმაღლეს სკოლაში შესასვლელად. ამისათვის სწორედ საზოგადო განათლების საშუალო სკოლამ უნდა იკისროს თავის თავზე დაბალი სკოლაში კურს დამთავრებულები განავითაროს დამატებითი ვარჯიშობით იმდენად, რომ მათ შესძლონ უმაღლეს სკოლაში მაცადინობა, ე. ი. თეორეტიული მეცნიერების შესწავლა ჩვეულებრივი საუნივერსიტეტო მეთოდით (ლექციები). ამისათვის ჩვენი საზოგადო განათლების საშუალო სკოლა უნდა შეიცავდეს იმას, რის ცოდნა საჭიროა თეორეტიულ მეცნიერების შესასწავლად, მაგრამ რის ცოდნას არ აძლევს დაბალი სკოლა.

გარდა უფრო მაღალი საზოგადო გავითარებისა, ვიდრე არის ის გავითარება, რომელსაც აძლევს დაბალი სკოლა, საშუალო სკოლა ანიჭებს თავის მოწაფეთ უცხო ენების ცოდნას. უცხო ენები—აი ის ფორმალური ნიშანი რომელიც ანსხვავებს საშუალო სკოლას დაბალი სკოლიდან

და აძლევს მას განსაკუთრებულ სახეს. დაწვრილებით ამის დასაბუთება არ შეადგენს ჩვენი წერილის საგანს.

ყველა იმის მიხედვით, რაც ზევით იყო მოყვანილი, ჩვენ შეგვიძლია შემდეგი გეგმის დასახვა:

I. საქართველოს სახელმწიფო სკოლა.

1. მისი მიზნები.

2. მისი ნაწილები (საფეხურები).

3. მისი ხანგრძლივობა.

ა. როდის იწყება საქართველოს სახელმწიფო სკოლაში სწავლება (პირველ საფეხურში).

ბ. როდის თავდება საქართველოს სახელმწიფო სკოლაში სწავლება (უკანასკნელ საფეხურში).

4. საქართველოს დაბალი სახელმწიფო სკოლა:

ა. ნორმალური ტიპისა:

a. მისი ხანგრძლივობა.

b. პროგრამა.

v. ორგანიზაცია.

a. მომქმედნი ძალები (მასწავლებლები, გამგეები, მოწაფეები).

b. წესი სკოლაში და სკოლის გარეშე მომქმედ ძალთა ურთიერთობისა.

ბ. არა-ნორმალურ ბავშვთათვის:

a. არა-ნორმალურობის ფორმები, რომლებიც მოითხოვენ განსაკუთრებულ სკოლას.

b. დაბალი სკოლის ტიპები არა-ნორმალურ ბავშვთათვის.

a. თითოეული ხანგრძლივობა.

b. პროგრამა.

v. ორგანიზაცია.

გ. მოზრდილთათვის:

a. დაბალი სკოლის ტიპები მოზრდილთათვის.

b. თითოეულის პროგრამა და ორგანიზაცია.

5. სიქართველოს უმაღლესი სახელმწიფო სკოლა.

ა. მისი დიფერენციაცია.

ბ. მისი მოწყობა:

- ა. ხანგრძლივობა,
- ბ. პროგრამმა,
- ვ. ორგანიზაცია.

6. საქართველოს სახელმწიფო საშუალო სკოლა:

ა. მისი ტიპები,

ბ. მისი მოწყობა:

- ა. თითოეული ტიპის ხანგრძლივობა,
- ბ. „ „ პროგრამმა,
- ვ. „ „ ორგანიზაცია.

II. კერძო სკოლა საქართველოში:

1. მიზანი მისი,

2. მისი დამოკიდებულება სახელმწიფოსთან.

ასეთი უნდა იყოს ზოგადად მოხაზული გეგმა საქართველოს სკოლის. რეორგანიზაციის საკითხის გარჩევისა, რომელმაც უნდა მოგვეცეს ეროვნული, დემოკრატიული და პედაგოგიური თვალსაზრისით უნაკლო სკოლის სქემა. პედაგოგიური იდეა, მართალია, უკვე შეიცავს სკოლის გაეროვნებას და მის დემოკრატიზაციას, მაგრამ ეს უკანასკნელნი გამოყოფილი არიან პედაგოგიური წრიდან, ვინაიდან ორივე (გაეროვნება და დემოკრატიზაცია) უკვე ნაკარნახევია სახელმწიფოს მიერ. მაშ, პედაგოგიური იდეის ქვეშ აქ ჩვენ ვგულისხმობთ ამ იდეის ვიწრო მნიშვნელობას, უმთავრესად ფსიქოლოგიურს.

რომ განვაფიქროთ ეს აზრი, ჩვენ აღვნიშნავთ, რომ საქართველოს სახელმწიფოს სკოლის რეორგანიზაცია უნდა დაუქვემდებაროთ შემდეგ დებულებებს.

1. საქართველოს სახელმწიფო სკოლა უნდა იქნეს ეროვნული.

2. საქართველოს სახელმწიფო სკოლა უნდა იქნეს დემოკრატიული.

3. საქართველოს სახელმწიფო სკოლა უნდა წარმოადგენდეს

პედაგოგიური თვალსაზრისით უნაკლო სკოლათა სისტემას,

ეს დებულებები წარმოადგენენ მთელი მუშაობის დირექტივებს.

შათი მნიშვნელობა არის რეგულიატიური.

როგორც მოეხსენება ალბად მკითხველს, საქართველოს სკოლის რეორგანიზაციის საკითხის დამუშავება სახალხო განათლების სამინისტრომ მიიღო სპეციალურად ამ მიზნისათვის შემდგარ კომისიას. კომისიაში შედიან ჩვენი საუკეთესო პედაგოგები, ბ. დიმიტრი უზნაძის თავმჯდომარეობით.

ასეთი მეტადრე სერიოზული საკითხის გარკვევა, თუ როგორ უნდა მოეწყოს სწავლა-განათლების საქმე ჩვენს საშობლოში, ქართველებისათვის პირველი ცდაა. ამისათვის ჩვენს კომისიას დიდი დაფიქრება და ინტენსიური მუშაობა დასჭირდება. ჩვენ ვერ ავუვლით გვერდს სახელეთ ევროპის და ჩრდილო ამერიკის გამოცდილებას. მათი სკოლის ორგანიზაცია უსათუოდ უნდა გათვალისწინებული გვქონდეს, როდესაც ჩვენ შევეუდგებით ჩვენი სკოლის შენობის იდეალური სახის აღწერას, გარდა ამისა, ისიც უნდა ვიცოდეთ, რას ეყრდნობიან ამ ქვეყნების სკოლები. თითოეული სკოლა შეთანხმებულია იმ საზოგადოებრივ გარემოსთან, რომლის მოთხოვნილებასაც ის შეძლებისდა გვარად აკმაყოფილებს. თუ რა ხარისხისაა ეს შეძლება, ეს გამოიხატება სკოლის პედაგოგიურ ღირებულებაში. როგორც პირველი, ისე მეორე ინდივიდუალური მოვლენაა, განსაზღვრულ დროს და განსაზღვრულ სივრცეში აღმოცენებული. ამიტომაც ჩვენ არ შეგვიძლია პირდაპირ ურეფლექსიოდ გადმოვწეროთ საქართველოს ნიადაგზე უცხო სკოლა, მით უმეტეს რომ ვიცნობთ თვით უცხოელების კრიტიკას ამ სკოლის შესახებ.

კომისიის მუშაობის ნაყოფიერებისათვის საჭიროა, რომ მან გაათავოს თავის მოქმედება და მთელი ჩვენი საზოგადოება ჩაითრიოს თავის საქმიანობაში. რაც უფრო მეტი სხვა და სხვა აზრი ჩვენი სკოლის შესახებ ექნება კომისიას გათვალისწინებული, მით უფრო ვრცელი მასალა ექნება მას დასკვნის გასაკეთებლად, და ეს კი საუკეთესო გარანტია არის სწორი დებულების მისაღებად.

როგორ უნდა მიაღწიოს კომისიამ ამ მიზანს? ამისათვის არსებობს 3 საშუალება: ერთი არის ანკეტის მოწყობა, მეორე არის პრესის გამოყენება, მესამე არის ლექციები.

კომისიამ უნდა შეიმუშაოს სხვა და სხვა კითხვები და მიმართოს იმ კითხვებით ცნობილ პედაგოგებს და სხვა დარგის საზოგადოებრივ მოღვაწეებს: იურისტებს, ექიმებს, ინჟინერებს და სხვ., რომლების პასუხი შემდეგ უნდა დამუშავებული იქნეს კომისიაში.

რაც შეეხება პრესის გამოყენებას, მისი საჭიროება ცხადია: ყველას, ვისაც კი სურს და ძალა შესწევს, უნდა მიეცეს ადვილი საშუალება გამოსთქვას თავის აზრი ჩვენი სკოლის შესახებ, საჭიროა, რომ კომისიამ გაიჩინოს თავისი პერიოდული ორგანო, სადაც უნდა იბეჭდებოდეს კომისიის სხდომის ვრცელი ოქმები და სხვა და სხვა წერილები სკოლის რეორგანიზაციის შესახებ. თუ ეს არ მოხერხდა, ის მაინც ადვილი განსახორციელებელია, რომ რომელიმე არსებულმა პერიოდულმა გამოცემამ დაუთმოს კომისიის მუშაობას ერთი განყოფილება. ეს შეუძლია, მაგალითად, ჟურნალ „განათლებას“. გარდა ამისა საჭიროა პოპულარიზული ლექციები სკოლის საკითხის შესახებ, რათა ავამოძრაოთ საზოგადოება და მისი ყურადღება სკოლას მივაპყროთ.

თითოეული საკითხის კომისიაში გარჩევის მეთოდი უნდა იყოს ასეთი: ჯერ უნდა გამოირკვეს საკითხის აუცილებლობა სკოლის რეორგანიზაციისთვის. შემდეგ მას უნდა მიეცეს მკაფიოდ გარკვეული ფორმა, მსჯელობა კი იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა გადაწყდეს ეს საკითხი, უნდა გადიდოს შემდეგ სხდომისათვის, რომ ყველას საშუალება ჰქონდეს მოემზადოს და მოფიქრებულად მისცეს ხმა ერთს ან მეორე გადაწყვეტილებას. ყოვლად დაუშვებელია, რომ არსებითი საკითხი სკოლის რეორგანიზაციის შესახებ დაისვას და კიდევ გადაწყდეს ერთ და იმავე სხდომაზე. ასეთი გადაწყვეტილება არაფრად არ ღირს.

კომისიის მუშაობა უნდა წარმოებდეს პლენარულ და სექციონურ სხდომებზე. პლენუმის საგანია—საზოგადო საკითხები, სექციების საგანია—სპეციალური საკითხები. პლენუმი აძლევს სექციას ღირებულებებს სექცია ასხამს ხორცს ამ ღირებულებებს და მოხსენებებს შემდეგ პლენუმს დასადასტურებლად თავის მუშაობის ნაყოფს.

ს. დანელია.

ძველ და ახალ ქრისტიანულ და გამოჩენილ პედაგოგთა აზრი აღზრდის შესახებ.

პლუტარხი—გამოჩენილი საბერძნეთის მორალისტი და ბიოგრაფი დაიბადა 49 წ. ქრისტეს დაბადების შემდეგ. იგი მხარს უჭერს ბავშვების ფიზიკურ და ზნეობრივ აღზრდას. „ფიზიკური აღზრდა,—ამბობს იგი,—ამაგრებს სხეულს და სიბერემდინ ჰმატებს ღონეს.“ პლუტარხი დიდი წინააღმდეგია ცემის და ცუდი მოქცევის; იგი გვიჩვენებს ვიომპედოთ ბავშვებზე კეთილი, ლმობიერი სიტყვით და აღფრისიანი მოქცევით. აუცილებლად საჭიროა ან ქება, ან დაწუნება. მაგრამ როცა ბავშვს რაიმე შენიშვნას მიეცემთ, იმავე დროს საჭიროა ქებაც, რათა ბავშვი დარწმუნდეს, რომ მას ბევრი კეთილი თვისება აქვს. პლუტარხი ძალიან ადელეგებულია იმ მშობლების, რომლებიც ერთი კი ჩააბარებენ შვილებს მასწავლებლებს და აღმზრდელებს და შემდეგ სკოლაში ერთხელ ფეხს აღარ მისდგამენ, რომ გაიგონ თავიანთ შვილების მეცადინეობის ამბავი.

ქრისტიანობის გავრცელების შემდეგ პედაგოგიკის ისტორიაში მოხდა დიდი ცვლილება: აღზრდის გაბატონებული სისტემა ახალ ხანას განიცდიდა. ხდება წინანდელ პედაგოგიურ იდეათა განახლება. აღზრდის ვიწროპრაქტიკული სისტემის ადგილს იჭერს საკაცობრიო და რელიგიოზურ-ზნეობრივი სისტემა. ქრისტიანულ იდეების სიდიადით გაიმსჭვალა მთელი საზოგადოება. დაიბადა ახალი იდეები, რომლებსაც უმარტავდნენ ხალხს მოციქულები და მღვდლები. ქრისტიანობამ ახალი აზრი შთაბერა ცხოვრებას და ყველგან შეჰქონდა დამამშვიდებელი სული. სახარების თვალსაზრისით, ბავშვის აღზრდა ნიშნავს მის ამაღლებას ღვთაებრივ უნაკლულობასთან, რასაც შეიძლება მივიღწიოთ ქეშმარიტების, სიყვარულის და თავისუფლების განვითარებით. ქრისტემ თავისი მაგალითი ნათლათ დაგვანახვა, თუ როგორ უნდა მოვექცეთ ბავშვებს. იგი მოგვჩვენებს, დალოცა ისინი და სთქვა: „გერძაღვნი, ნუ უკუწვინებთ შუურაცხეთ ერთი მცირეთა ამთავანი; გეტყვითქმენ, რამეთუ ანგელოსნი მათნი ცათა შინა მარადის ჭხედენ ზირსა მამისა ჩემისსა, რომელ არს ცათა შინა.“ (მათ. 18, 10) „და რომელმან დაბრკოლოს ერთი მცირეთავანი მორწმუნეთა ჩემდა

მიმართ, უმჯობეს არს მისა გამო თუმცა-იბა ქედსა მასსა წისქვიის ქუჩა ვირით ვირთ საფეხქელა, და შთაჴარდა ზღუესა“. (მარკოზი 9, 42). ქრისტიანობა ზღუდებს ჯდამანს ქრისტიანურის საევიარულოთ მოქმეტეს ბავშვებს, ზატოვი სტეს მათ ჯდამანურ დარსებას.

ასეთია აღმზრდელების მოვალეობა ბავშვებისადმი. რაც შეეხება ბავშვების მოვალეობას, ეს გამოიხატება შემდეგ სიტყვებში: „შვილებო, პატრივი ეცით თქვენ მშობლებს, დემორჩილეთ თქვენს აღმზრდელებს, რადგანაც ისინი ზრუნავენ თქვენ სულზედ და ხორცზედ“. პირველ საუკუნის დროის ეკლესიის მასწავლებლები და მშობლები, საუკეთესო ზნეობრივ აღზრდას აძლევდნენ ბავშვებს. მაგრამ გაიარა ქრისტიანობის პირველმა ოქროს საუკუნოებმა... ეკლესიის იერარქია გაძლიერდა. გაჩნდნენ კარიერისტები და სოფისტები, რომლებმაც დაივიწყეს ქრისტეს მცნებანი და აღიარეს, რომ აღზრდის იდეალი გამოიხატება მხოლოდ ეკლესიის ავტორიტეტის მორჩილებაში. ცოცხალი მაგალითის მაგიერათ გამეფდა სქოლასტიკა და ფორმალიზმი. გამონაკლისი ძალიან ცოტა იყო. ამისთანა მოვლენამ, რომელიც გაგრძელდა მთელი საშუალო საუკუნოებში, გამოიწვია თავში და ბოლოში დიდი რეაქცია. რეაქციამ პირველად თავი იჩინა მე XVI საუკუნეში; ძლიერი სახე კი მიიღო მე XVII და მე XVIII საუკუნოებში. აი სწორეთ ამ დროს ბავშვის ბუნებრივ და სულიერ უფლებათა დასაცავად გამოვიდნენ მეცნიერების და აზროვნების საუკეთესო ადამიანები. ამათში თვალ-საჩინო ადგილი უჭირავთ:

რახელე (1483—1553). ფრანგი, გამოჩენილი პედაგოგი, ჰგომბდა თავის დროის ტრადიციებს. მან საძირკველი ჩაუყარა ახალ აღზრდას, რომლის უმთავრეს მიზანს შეადგენდა ბავშვთა გრძნობების განვითარება და მათი კუნთების გამაგრება. წიგნებს იგი ნაკლებ ყურადღებას აქცევდა. იგი უფრო მეტად სცდილობდა განეცითარებინა ყმაწვილთაობაში ბუნების მოვლენათა დაკვირვების ნიჭი. მისი მოწაფე გარგანტუა ღამ-ღამობით აკვირდებოდა და სწავლობდა ვარსკვლავებით მოქმდილ ცას, დილით ადრე კი აღნიშნავდა ხოლმე მომხდარ ცვლილებას ცაში. რაბელე ცდილობს ზედ-მიწევნით შეასწავლოს თავის მოწაფეებს მცენარეულობა, მადნეულობა და ყველა ის საგნები, რომლებიც სახლში იმყოფება. მოწაფე სცდილობს ყველა შესწავლილ საგანზედ არ იკითხოს რამე ძნელ მწერალთა წიგნებში და ამ აზრით სწავლობს ლათინურს, ბერძნულს და ებრაულ ენებს. სარწმუნოებას, მჭერმეტყველობას და მეხსი-

ერების განვითარებას ძალიან დიდ სერიოზულ ყურადღებას აქცევენ. ხელობას რაბელეს მოწაფე პრაქტიკულად ეცნობა.

მონტენი (1533—1592) იყო აღორძინების ხანის დიდებული მოაზროვნე. იმ დროის იდეალს შეადგენდა სწავლეულობა. მაგრამ მონტენი არ იზიარებდა ამ აზრს და ჰკიცხავდა ყველა იმათ, ვინც დიდ თაყვანსა სცემდა სწავლეულობას და გვერდს უქცევდა შეგნების და ზნეობის განვითარებას ყმაწვილებში. „გონების დატვირთვა შეუფერებელი მასალით, მესხიერების, ფიზიკურ და ზნეობრივ ძალთა უყურადღებოთ დატოვება, — ამბობს მონტენი — დიდი დანაშაულია აღმზრდელებისა“. იგი დიდი მომხრე იყო ადამიანის ყოველმხრივ განვითარების და დასძინდა: „დიდებული სწავლეულები, დიდებული ბრძენნი არ არიან“. მონტენის აზრით, საუკეთესო აღმზრდელებათ ითვლებოდნენ სპარტანელები, რომლებიც სრულიათ არავითარ ყურადღებას არ აქცევდნენ ლიტერატურის შესწავლას და ზრუნავდნენ მხოლოდ ყმაწვილ თაობის ხასიათის სიმტკიცის და ენერგიის განვითარებაზედ. საბერძნეთში მეფობდა სიტყვა, სპარტაში კი საქმე. ათინაში ყმაწვილებს ასწავლიდნენ ლამაზ ლაპარაკს, სპარტაში კი — პატიოსან მოქცევას და უშიშრობას. „ბავშვები, — ამბობს მონტენი, — თანაბრათ უნდა ვარჯიშობდნენ სირბილში, სროლაში, ცეკვაში, მუსიკაში, რათა მათი კუნთები გონებასთან ერთად ვითარდებოდეს. უმეტესად კი ბავშვებს უნდა შევასწავლოთ ის, რის გაკეთებაც მათ დასჭირდებათ შემდეგში“. მონტენი დაჟინებით მოითხოვს, რომ ბავშვებს ერთგულ აღმზრდელები ჰყავდეს, რომ თვალსაჩინო სწავლება ავარჯიშებდეს და ანვითარებდეს ყმაწვილ თაობის ინტელექტუალურ ძალას.

მიუღკასტერი (1531—1611) იყო ინგლისის გამოჩენილი პედაგოგი. აღზრდის საქმეში მას დიდი სამსახური მიუძღვის. მან პირველი გამოსთვა, რომ 1) აღზრდის მიზანს უნდა შეადგენდეს სულის და ხორცის განვითარება; 2) სწავლების ხერხი უნდა შეეფერებოდეს ბავშვის გონებრივ განვითარებას; 3) ყველაზედ დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს სწავლების პირველ საფეხურს და მასწავლებლის ხერხს; 4) უნდა ვერიდოთ, მოწაფეთა გონების მოღალეას; 5) სიყმაწვილის ხანა არ უნდა შეეწიროს უცხო ენათა შესწავლას; უნდა ვასწავლოთ ხატვა და ხელ-გარჯილობა; 6) ქალების აღზრდა ისევე საჭიროა, როგორც ვაჟების; 7) სკოლა მხოლოდ მაშინ იქნება უნაკლო, როცა მასწავლებელს მიღებული ექნე-

ბა საუკეთესო განათლება. თავის „დებულებებში“ მიუღკასტერი ავალებს ყველა მოქალაქეს წერა-კითხვის ცოდნას.

იგი ამბობს: „აღზრდის მიზანია—დავეხმაროთ ბუნებას გაუკეთესებაში; ყველა ნიჭი აუცილებლად უნდა განვითარდეს; სწორე აღზრდა დიდ დახმარებას გავციწევს ჩვენ შემდეგში. ჩვენ უნდა აღვნიშნოთ ჩვენი მოწაფეების ყველა განსაკუთრებები და აღვზარდოთ ისე, როგორც ამას ჩვენ გვიკარნახებს ჩვენი დაკვირვება... მიუღკასტერი ურჩევს მასწავლებლებს მეცადიონეობა დაიწყონ მოწაფეთა მცირე რიცხვთან. იგი უფრო მეტად აფასებს პირველ დაწყებით სასწავლებლების მასწავლებელთა შრომას, ვიდრე სხვა სასწავლებლების. სწავლების საქმეში, ამბობს იგი, ყველაზედ ძნელი დაწყებაა, ამიტომაც იგი უნდა ჩავაბაროთ საუკეთესო მასწავლებლებს. ამას გარდა მიუღკასტერი ძალიან აღელვებულია იმ სკოლებით, რომლებიც სცდილობენ რაიმე უფლებების მოპოვებას და არა ბავშვების აღზრდას.

ბეკონი (1561—1626) ინგლისის ფილოსოფოსია. თავის ფილოსოფიურ თხზულებებში ის ამტკიცებს სკოლებში სიტყვების და ფრაზების სწავლების უნაყოფოებას. საპირა თვით საგნების შესწავლა და გვაჩვენა გზა ბუნების და მისი კანონების შესწავლისათვის. ეს გზა, ბეკონის აზრით,—არის დაკვირვება და შესწავლა ბუნების საგნების და მოვლენების და მისი კანონების გამოყენება ინდუქტიურად გზით.

რატიზი (1571—1635) იყო პირველი პიონერი დიდაქტიკის დარგში. თუმცა მან, თავის პირად ცხოვრებაში ვერ განახორციელა ის, რასაც ჰქადაგობდა, მაგრამ ამისდა მიუხედავად მისი შეხედულება სწავლების მეთოდებზედ დიდი ყურადღების ღირსია; მაგალითებრ:

1. „მოიქცეით ბუნებასთან შეთანხმებით. ვინც ძალას დაატანს ბავშვის ბუნებას, იგი ასუსტებს მას და ხელს უშლის მის განვითარებას. ბავშვების ფიზიკურ აღზრდას უნდა დიდი ყურადღება მიექცეს“.

2. „ერთი და იგივე რამდენჯერმე უნდა გაუმეოროთ რადგანაც გამეორებით არამც თუ უფრო კარგა ითვისებენ ბავშვები, არამედ საგანი უფრო სხვა-ნაირად შუქდება გონებაში“.

3. „სწავლება სამშობლო ენაზედ დააწყობინეთ. მხოლოდ სამშობლო ენის შესწავლის შენდევ შეიძლება სხვა ენების შესწავლა“.

4. „ასწავლეთ ყველაფერი ძალ-დაუტანებლივ. ძალ-დატანება და ცემა ხალისის უკარგავს ბავშვს სწავლისადმი. ადამიანის გონება ადვილად

ითვისებს და იხსომებს ყველა იმას, რაც მან ძალ-დაუტანებლივ შეითვისა. დასჯა ბავშვისა შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როცა იგი ჩაიდენს რაიმე გასაკიცხ საქციელს. მასწავლებელი უნდა ერიდოს მოწაფეთა დასჯას, რათა მათ თვალში არ დაჰკარგოს ავტორიტეტი, გავლენა. მან უნდა დააინტერესოს ბავშვები და გაუღვიძოს მათ სიყვარული მეცადინეობისადმი“.

5. „გაუგებარი ზეპირად არ უნდა დაასწავლოთ“.

6. „საგნების შესწავლის დროს, ისეთი კავშირი უნდა დამყარდეს საგნებთან შორის, რომ ერთი საგნის შესწავლა აადვილებდეს მეორე საგნის შესწავლას. ენების შესწავლის დროს, გრამატიკის საზოგადო კატეგორიათა ცოდნა, რაც უკვე შეთვისებული აქვს ბავშვს სამშობლო ენის შესწავლის დროს, გამოადგება უცხო ენების სწავლების დროსაც.“

7. „მეცადინეობის დროს ნაცნობიდან უცნობზედ უნდა გადავიდეთ: ახალი ცოდნა უნდა შეუფარდოთ ძველს; ბავშვების შრომა უნდა იყოს ანალიტიური და არა სინტეტიური. თავდაპირველად მოწაფეები უნდა გაეცნენ საგანს, შემდეგ კი ყველა იმ წესებს, რომელიც მას ეხება.“

8. „მეცადინეობის დროს ყველაფერი დამყარებული უნდა იყოს დაკვირვებაზედ და ცდაზედ“.

კ. ბ-ჯ-ძე.

(შემდეგი აქნება)

ახალი მიმდინარეობანი იტალიის სახალხო სკოლის ცხოვრებაში.

დიდი ხანი არ არის მას შემდეგ, რაც იტალია ევროპის სხვა სახელმწიფოთა შორის ყველაზე უფრო ჩამორჩენილად ითვლებოდა სწავლავანათლების მხრივ. მაგრამ ამ ჟამად იქ ხდება გარდაქმნა მთელი საზოგადო წყობილებისა. სწრაფად იზრდება მუშათა მოძრაობა, იქმნება ახალი საყურადღებო ფორმები სოციალურ ურთიერთობათა, უთიერთ დამხმარე და თვითმოქმედებისა: კოლექტიური იჯარა, მიწათ-მოქმედების გაუმჯობესების ლიგები, მრავლდებიან კოოპერატიული და საკრედიტო დაწესებულებანი; აღმოცენდა მთელი რიგი საგანმანათლებლო და სხვა მიზნის კავშირ-ამხანაგობათა, რომელნიც ერთდებთან ფედერატიულად და სხვა.

არა ნაკლები ინტენსიური მუშაობა სიანს სახალხო განათლების საქმეშიაც, რომელიც ყველაზე მეტად დაქვეითებული იყო და მოითხოვდა განახლებას. თუ კულტუროსნობის საზომად მივიღებთ წერა-კითხვის მცოდნე მცხოვრებთა რაოდენობას, იტალია უკანასკნელი იქმნება მთელს ევროპაში, თუ—რასაკვირველია—რუსეთს არ მივიღებთ მხედველობაში.

ისტორია იტალიისა, როგორც მთლიანი სახელმწიფოებრივი ერთეულისა, მხოლოდ 1861-მდე წლისაა. ოლქები, რომელნიც ეხლანდელ გაერთიანებულ იტალიის ტერიტორიაში შედიან, და ერთსულოვნად აღიარებენ რომს იტალიის ცენტრად და გულად, მაინც განაგრძობენ თავისებურ, განსაკუთრებულ ცხოვრებას. საზოგადოთ იტალია განიცდებდა ორ სრულიად სხვა-და-სხვა და თითქმის ერთი მეორის მომტრე ნაწილებად: ჩრდილოეთი და სამხრეთი. ჩრდილოეთი ნაწილი, თანაბრად დასავლეთ ევროპისა, სწრაფი ნაბიჯით მიილტვის წინ. სამხრეთი-კი ცრუმორწმუნოებათა ბუდეს წარმოადგენს,—ჩრდილოეთ ნაწილზე ბევრად უფრო დაბლა სდგას განათლებით და საგრძნობლად ამრავლებს მთელს იტალიაში წერა-კითხვის უცოდინართა საშუალო რიცხვს, რომელიც საერთოდ 48% უდრის, მაგრამ სამხრეთში იგი 80%-მდე აღის, როცა ჩრდილოეთის ზოგიერთ ქალაქებში იგი 17%-მდე და ზოგან 10%-მდეც-კი ჩამოდის. ყველაზე უფრო ჩამორჩენილად ითვლება სიცილია, სადაც მხოლოდ რამდენიმე სკოლა და სამკითხველო ბოგინობს სამღვდელოების ხელში.

ამავე დროს იტალიის კანონმდებლობაში უკვე დიდი ხანია საპატიო ადგილი უჭირავს საყოველთაო-სავალდებულო სწავლის პრინციპს—(1877 და 1904 წ.); მაგრამ ამ უკანასკნელ დრომდე იგი მკვედარ სიტყვად რჩებოდა. სასკოლო და სათემო ადმინისტრაციები ვერ ახდენდენ სათანადო გავლენას მშობლებზე, ვიდრე თვით სკოლების რაოდენობა არ იყო საკმარ. წინად სკოლების დაარსება და მოწყობა სავსებით შეადგენდა მუნიციპალურ და სათემო საბჭოთა მოვალეობას, მცირედი და უმნიშვნელო დახმარებით სახელმწიფოს მთავრობის მხრივ.

ქალაქები, რომელთაც მოეპოვებათ საკმაო ნივთიერი ღონისძიება, აარსებდნენ სკოლებს. სოფლების ღარიბ საზოგადოებათათვის-კი სწავლაც განათლებისათვის გაღებული თანხა სრულიად არ შეიქმნა საკმარისი და დღემდეც მოიპოვება ისეთი მიყრუებული კუთხეები, სადაც არც ერთმა მცხოვრებმა წერა-კითხვა არ იცის. ამასთანავე სკოლა სავსებით სამღვდელოების ხელში იყო. სულ რამდენიმე წლის უკან, კერძო სასწავლებელ-

თა რიცხვი თვალსაჩინოთ სჭარბობდა საზოგადო, ან სათემო სკოლათა რიცხვს. მასწავლებელთა ჯამაგირი მეტად მცირე იყო. მცირე მოსავლიან წლებში თემთა ადმინისტრაცია რამდენიმე თვეობით ვერ აკმაყოფილებდა მასწავლებლებს ჯამაგირით. ქვეყნის საერთო გაცხოველებამ ამ უკანასკნელ 10-15 წელში გამოიწვია ბრძოლა ახალი,—საერო სკოლებისათვის. მთავრობამ აიღო თავის ხელში სკოლების მოწყობა და უკანასკნელ ათეულ წლებში მარტო სკოლის შენობებზე დახარჯულია 240 მილიონი ლირი—(დაახლოვებით 90 მილიონი მანეთი), მაგრამ სკოლათა რიცხვი ჯერ კიდევ არ არის საკმაო.

საზოგადო მოძრაობას შედეგად მოჰყვა სასკოლო კანონი 4 ივლისის 1911 წ. ე. წ. კრედას კანონი. კრედო, იტალიის მასწავლებელთა კავშირის ყოფილი თავმჯდომარე, იყო სახალხო განათლების მინისტრი. ეს კანონი დღეს დაბეჯითებით ტარდება ცხოვრებაში. მისი ძირითადი დებულებანი შემდეგია: სახალხო განათლებაზე გაწეული ხარჯის მეტი წილი ხაზინამ უნდა იკისროს. ხოლო კანტროლს სწევნ თემები მთავრობასთან ერთად. კარდინალური ცვლილება შეტანილი პროვინციის დაწყებით სკოლების მმართველობის სისტემაში, რომელიც ძლიერ შევიწროებული იყო მრავალი სხვა-და-სხვა მთავრობით. დაარსდა ახალი ცენტრალური ინსპექცია და სასკოლო საბჭოები ადგილობრივ; საგრძნობლად გადიდებულია მასწავლებელთა ჯამაგირები; ერთ კლასიანი სკოლები გაყოფილია ორ საფეხურად. სავალდებულო სწავლის ვადა 3 წლის მაგიერ შემოღებულ იქნა 4 წელიწადი, უმეტესად იმ ადგილებში, სადაც 2 კლასიანი სკოლებია. უფრო თვალსაჩინო ცენტრებში არსდება სკოლები 6 წლის კურსით, 6 წლის სავალდებულო სწავლის ვადით. დიდ ყურადღებას აქცევს კანონი რაც შეიძლება ყოველ სკოლასთან წიგნთ-საცავების მოწყობას. და აგრედვე ხაზს უსვამს სასკოლო სამზრუნველო კომიტეტების მნიშვნელობას.

არ შეიძლება არ აღენიშნოთ იტალიის სახალხო სკოლის ზოგიერთი შინაგანი თავისებურობანი, რომლითაც შეუძლიან იამაყოს თვით სწავლა-აღზრდის საქმეში დაწინაურებულ ქვეყანასაც-კი.

მაგალითად უმცროს კლასებში სრულიად დაგმობილია გაკვეთილების მიცემა შინ დასასწავლად. უფროს კლასებში-კი არის მიღებული, მხოლოდ ძლიერ მცირე რაოდენობით. საზაფხულო არდადეგებზე ყოველ შეგირდს ეძლევა წასაკითხად სკოლის წიგნთსაცავიდან რამდენიმე წიგნი

და ვალდებულია დაბრუნებისას ჩააბაროს წაკითხულის ანგარიში. სამუშაო სასჯელის სახით არ არსებობს. გაკვეთილების შემდეგ დამნაშავე შეგირდის დატოვებაც (ე. წ. „უსაღილო“) არ არის მიღებული, ფიზიკური სასჯელის შესახებ, როგორი სახისაც არ უნდა იყოს იგი, ლაპარაკიც არ შეიძლება. მასწავლებელი, რომელიც ფიზიკურად შეეხება შეგირდს, არამც თუ მიიღებს შენიშვნას და დისციპლინარულ სასჯელს, არამედ საერთოდ არსებულ კანონების ძალით იქნება გასამართლებული. სწავლისთვის ქირა თავიდანვე არ არსებობდა და არც არსებობს. ხშირად ცოლ-ქმარი ხელი-ხელ ჩაკიდებული ეწევინ სახალხო მასწავლებლის მძიმე უღელს ერთსა-და-იმავე სასწავლებელში, რასაც გერმანელი მასწავლებლები ოცნებითაც ვერ წარმოიდგენენ.

იტალიის განახლებულ სკოლისთვის არ არის უცხო აგრედვე ის პედაგოგიური პრინციპები, რომელნიც შეადგენენ თანამედროვე მოწინავე პედაგოგიურ მეცნიერების ქვაკუთხედს. მაგალითად — შრომის პრინციპი; ხელ გარჯილობა თუმცა სავალდებულო არ არის, მაგრამ ბევრ სკოლებში შემოღებულია იგი და მთავრობაც ხელს უწყობს მის გაფართოვებას. დიდი სკოლების შენობებში აუცილებლად უნდა იყოს დარბაზი სახელოსნოსათვის. შედარებით პატარა სკოლებში ზოგიერთი იოლი სამუშაო სრულდება თვით კლასშივე. იტალიელებს სრულიადაც არ აშინებს საყვედურები — სკოლების მიერ წვრილი ინდუსტრიის განვითარების ხელის შეწყობის შესახებ და მე-5 — მე-6 კლასის შეგირდებს, რომელთაც უფრო ხშირად დამატებითი სკოლის ხასიათი აქვთ, თამამად ასრულებინებენ ზოგს ისეთს პრაქტიკულ, ცხოვრებაში გამოსადეგ სამუშაოებს, რომელთაც იმავე დროს აღმზრდელობითი მნიშვნელობაც აქვთ. საყურადღებოა იტალიის ერთი სახელოსნო სემინარია, რომელიც 1878 წ. არის დაარსებული ადრიატიკის ზღვის პირად, კერძო მოღვაწის კონსორტის-მიერ. თავდა-პირველად კონსორტმა თავისი საკუთარი საშვლებით დააარსა ეს სემინარია; შემდეგში-კი მთავრობამ მიიღო იგი. ამ სემინარიაში ყოველ წლივ იკითხება 3 კურსი. რომელსაც ისმენენ მრავალი სახალხო მასწავლებლები. პირველი კურსი ამზადებს დაბალ პირველ დაწყებითი სკოლებისათვის ხელგარჯილობის მასწავლებლებს. მეორე, — საოცტატო სემინარიებისთვის, ხოლო მესამე საკუთარი კურსების დაარსების უფლებას აძლევს. ამ ბოლო ხანებში სხვა ქალაქებშიაც დაიწყეს ამგვარი კურსების დაარსება. მთავრობაც გულ-მხუვალე დახმარე-

ბას უწევს არა მარტო ინიციატორთ, არამედ თვით მონაწილეებსაც-კი, რომელთაც აძლევს დღიურებსა და სამგზავრო ხარჯებს.

ფიზიკური აღზრდა და სასკოლო ჰიგიენაც არა ნაკლებ სერიოზულად არის დაყენებული და სკოლის ექიმები დიდ ავტორიტეტით სარგებლობენ. ტანთ-ვარჯიშობა (გიმნასტიკა) სავალდებულო საგნად არის აღიარებული 1909 წლის კანონით. ფიზიკურ ვარჯიშობიდან განთავისუფლება შეიძლება მხოლოდ სკოლის ექიმის მოწმობით. დაბალ დაწყებით სკოლაში ტანთვარჯიშობისთვის დადებულია ნახევარი საათი დღეში. სავარჯიშო დარბაზი, თუ კლასი, არ უნდა იტევდეს 40 შეგირდზე მეტს. ექსკურსიები სავალდებულოა არა ნაკლებ ერთისა თვეში. რა მიზანიც არ უნდა ჰქონდეს ექსკურსიას; თუნდა წმინდა სპეციალურ-მეცნიერული, ისტორიის, ხელოვნების, საბუნების მეტყველო, თუ სხვა დარგი, — ტანთვარჯიშობის მასწავლებელი მაინც აუცილებლად უნდა იღებდეს მონაწილეობას ექსკურსიაში. ელემენტარულ ცნობების გავლა ანატომიიდან, ფიზიოლოგიიდან და ჰიგიენიდან სკოლის ცხოვრებასთან შეფარდებით, — შეტანილია საოსტატო სემინარიების პროგრამაში 1913 წლიდან. საზრდოობისა და საცხოვრებელ ბინებში წესრიგისა და სისუფთავის დაცვისა და დეზინფექციის გაცნობის გარდა, დიდი ყურადღება მიქცეული დადლილობის ფიზიოლოგიასა და ფსიქოლოგიაზე.

არც ესტეტიური აღზრდაა უყურადღებოთ მივიწყებული. მასწავლებელთათვის გამოცემულ ახალ კანონებში ამის შესახებ არის განსაკუთრებული მუხლი: „ფიზიკური და ესტეტიური აღზრდა, საფუძვლები და მომზადება ზნეობრივ და ეროვნულ აღზრდისა“. მთავრობა თან-და-თან ცდილობს სკოლების მოწყობა უზრუნველ ყოფას კარგ სასწავლო ხელსაწყოებით, — სურათებით, რუკებით, ბუნდოვან სურათებისთვის აპარატებით და პაწია სასკოლო მუზეუმებით. ზრუნავს აგრედვე სკოლის შენობების გარეგნულ სიმშვენიერეზე. სკოლის შენობების გვეგმა საერთოდ ჯერ ერთფეროვანია; მათი გაუმჯობესობის ინიციატივა ეკუთვნის რომს, სადაც პროვინციების თხოვნით უფასოდ ამზადებენ გვეგებს.

1912 წელს დაარსდა მეტად საინტერესო კერძო ამხანაგობა, რომელიც მიზნად ისახავს — დაამზადოს მხატვრულ-ხელოვნური ხელსაწყოები თვალსაჩინო სწავლებისთვის და მიაწოდოს სკოლებს. ამავე ამხანაგობას აქვს განზრახვა — იქონიოს გავლენა მთავრობაზე, რათა გამოიმუშავონ უფრო მრავალფეროვანი გვეგები სასკოლო შენობებისთვის.

არ შეიძლება გვერდი აუვაროთ კიდევ ერთ დაწესებულებას, რომელმაც ჩინებული ნიადაგი ჰპოვა იტალიაში, და რომელიც დიდათ უწყობს ხელს სკოლასა და განათლების საქმის წინსვლას. ეს არის სასკოლო „პატრონატები“, ანუ სამზრუნველოები, რომელთაც აქვთ იუ-რიდიულ პიროვნების უფლება და არსებობენ თითქმის ყოველ სკოლასთან. ამათ სხდომებში მასწავლებლებთან ერთად მონაწილეობას იღებენ სკოლის ექიმები და რამდენიმე მამა შეგირდებისა. სასკოლო პატრონატები აკავშირებენ სკოლასთან სკოლის დამატებითი ხასიათის დაწესებულებებს: საქველმოქმედოსა და საზოგადოებრივს, განაგებენ შეგირდთა საზრდოობის, ტან-ფეხთსაცმელის და სასწავლო ნივთების უფასოდ ღარი-გების საქმეს ღარიბ ბავშვებისთვის; სკოლასთან წიგნთსაცავის, ბაღებისა და დამხმარე კომიტეტების მოწყობას და ავადმყოფობის დროს შეგირდის ნივთიერად უზრუნველ ყოფას, რაიცა ჩინებულად არის დაყენებული იტალიაში,

ღირს საყურადღებო და აღსანიშნავია აგრედვე იტალიაში მოძრავი სკოლები დიდებისათვის, რომელთა დაარსების ინიციატივა ეკუთვნის რომის ქალთა წრეს. ამ „საუკუნო ქალაქი“-ს გარშემო დევს აუარებელი ნოყიერი ადგილები, სადაც მუდმივად მძვინვარებს მაღლიარია. ეს ადგილები ეკუთვნის რომაელ მდიდარ მემამულეებს, რომელნიც სცემენ მათ იჯარით. ამ ადგილების, ე. წ. „რომის ველები“-ს დასამუშავებლად ყოველ ზაფხულობით ჩამოდიან მთებიდან თივინათ ჯოგებით 30, 40 ათასამდე მუშა და მუშაობის დასრულების შემდეგ ისევ მთებს უბრუნდებიან. ესენი არიან ყველაზე ღარიბი და გაუნათლებელი ხალხი მთელს იტალიაში. მათ არა აქვთ მიჩენილი მუდმივი საცხოვრებელი ბინა და თავს აფარებენ მხოლოდ პრიმიტიულ მიწურს, ან უბრალო ფარდულებს, ან ქოხებსა და კარვებში, მიწის მუშაობისა და დიდი რწყვის, ან სხვა მეღიორაციულ მუშაობის დროს. ეს ხალხი თავისუფალია მხოლოდ სადამო-ობით და უქმე დღეებში. რომისა და მის გარშემო მდებარე სოფლის სკოლების მასწავლებლები ჩამოდიან აქ, ხან მემწვანილეობა ცარიელ ურ-მებით, ან ველოსიპედებით და ხანაც, როცა გზები მთლად უვარგისია, ფეხით და ასწავლიან წერა-კითხვას ამ ხალხს, როგორც პატარებს, ისე უფროსებსაც. უკითხავენ შესაფერ შინაარსის წიგნებს და მღერინ მათთან ერთად. სკოლა გამართულია ღია ცის ქვეშ, ან ფარდულებსა და ქოხებში, სადაც წინად ყველს ხარშავდნენ. 2-3 უბრალო ყუთი წარ-

მოადგენს კათედრასაც, მაგიდასაც, დაფასა და საწიგნე კარადასაც (шкан).

ასეთ პირობებში მუშაობა ძალიან ძნელია, როგორც მასწავლებელთათვის, ისე მოსწავლეთათვისაც, მაგრამ საქმის სიყვარული და ხალისი ორთავე მხარეს დიდი აქვს და ამიტომ ნაყოფი საესებით დამაკმაყოფილებელია, რაც მტკიცდება გამოცდების საშვალეებით. ქალთა კავშირი დიდ ენერგიას ხარჯავს ამ საქმეზე, მაგრამ სახსარი ძლივს ჰყოფნის მას. ამ რამდენიმე წლის წინად სახალხო განათლების სამინისტრომ აღუთქვა მათ დახმარება 5-დან 10 ათასამდე ლირა, მაგრამ ჩრდილოეთისა და სამხრეთის საზოგადოებათა უთანხმოების გამო ეს დახმარება დღემდეც არ არის მიღებული (ეს ცნობები ეკუთვნის 1914 წელს). ამ სუბსიდიის მოლოდინში კინალამ არ დაიღუპა ასეთი ვაი-ვაგლახით დაწყობილი საქმე. თვით მემამულენი ძალიან უხალისოთ ეგებებიან ამ სკოლებს, რომელნიც მათის ფიქრით ხელს უშლიან მუშაობას. და რომ უსახსრობისა გამო ამ სკოლების მოქმედება თუნდა დროებით შეჩერებულიყო, აუცილებლად დაიხურებოდა მათი დიდი ნაწილი მაინც. მაგრამ ეს საქმე დაღუპვიდან იხსნეს მასწავლებლებმა, რომელნიც, მომავლის იმედით, თანახმა გახდნენ დროებით უფასოდ ესწავლებიან და სამგზავრო ხარჯებიც თვითონ ეკისრნათ. ამ საქმის მოთავეებს იმედი აქვთ, რომ მომავალში მათი ფინანსური მხარე გაუმჯობესდება და საქმეც მტკიცედ დადგება ფეხზე.

გარდა „რომის ველებისა“, ასეთივე სკოლები არსებობს ზოგიერთ ადგილებში კომპანიასა და აბრუცოში, სადაც მუშაობს აგრედვე ორი მდიდრულად მორთულ-მოწყობილი მოძრავი ბარაკი, რომელნიც თან დევებიან მუშებსა და მწყემსებს; საერთოდ მოძრავი სკოლები აქ მშ-მდეა.

არის კიდევ ერთი ტიპის მოძრავი სკოლა—ფიზიკურად სუსტ ბავშვებისათვის. ე. წ. „კლასები ჰაერზე“. ამ სკოლებს აწყობს მაგალითად ქალაქი მილანი. რომში-კი, ფიზიკურად სუსტი ბავშვები, იმის მაგივრად, რომ ჩვეულებრივ წიგნებიან ჩანთით ხელში სკოლაში წავიდნენ, აიკიდებენ ზურგზე მსუბუქ, დასაშლელ სკამს და მიდიან სამეცადინოთ და რამდენიმე საათის სუფთა ჰაერზე გასატარებლად, ქალაქის უმაღლეს ნაწილში გორაკი—იანიკულზე.

ახალი მიმდინარეობა საბავშვო ბაღების მოწყობის შესახებ ამ ბოლო დროს ყველგან ცნობილი ქ-ბ. მანტესსორის მხოლოდ სახელის ხსენებით და განისაზღვრება.

როცა იტალიის კულტურულ ზრდაზე ვლაპარაკობთ, არ შეიძლება არ ვახსენოთ საზოგადოება: „ჰუმანიტარია“ ქ. მილანში, რომელიც ყოველის მხრით დიდი ყურადღების ღირსია, მაგრამ რამდენიმე სტრიქონით მისი დახასიათება შეუძლებელია.

დავასრულოთ იტალიის სასკოლო საქმეებში ახალი მოძრაობის შესახებ ჩვენი შენიშვნები იმ მანდატით, რომელიც მისცეს ამომრჩეველებმა ამორჩეულებს პარლამენტის წევრთა უკანასკნელ არჩევნების დროს, რომლიდანაც ცხადი იქნება თუ რა აკლია კიდევ იტალიის თანამედროვე სკოლას.

ამ მანდატის ძირითადი დებულებები ასეთია: მასწავლებელთა ნივთიერი მდგომარეობის გაუმჯობესება. ერთსახეობა სკოლის რეჟიმისა—სახელმწიფოს ყველა თემებში. სასულიერო უწყებიდან განთავისუფლება განათლების საქმისა. ყველასათვის ერთნაირად სავალდებულო სწავლის ვადა, სკოლის მოსამსახურეთა უზრუნველყოფა, როგორც სახელმწიფოს მოვალეობა. ნორმალურ სკოლათა—(საოსტატო სემინარიების) რეფორმა. სასკოლო ჰასაკამდე აღზრდის ორგანიზაცია“...

ილ. გოგია.

რაისა სიმონის ასული ჯავახიშვილი-გოგიასი.

† 1885-1920 წ.

16 წლის მოღვაწეობის გამო.

უკვე მესამე თვეა, რაც სამუდამოთ მიწას მიიბარეს ჯერ ახალგაზრდა, ჯან-ღონით და ენერგიით სავსე, სახალხო განათლების სარბიელზე მოღვაწე ქალი—რაისა (სეტა) ჯავახიშვილი-გოგიასი.

რაისა ცნობილი იყო თავის წრეში, როგორც გამოცდილი პედაგოგი და სამაგალითო აღმზრდელი.

ვინ არ იცის, რომ ჩვენი ქვეყანა ღარიბია ქეშმარიტ აღმზრდელ-პედაგოგებით, მაგრამ მაინც ამ ერთფეროვან გუნდში დრო-გამოშვებით გაიბრწყინებეს აქა-იქ, შუქურასავით მოკიაფე ნათელი პიროვნება მაღლიდან მოწოდებულ მასწავლებლისა, რომელსაც წმინდა მოვალეობისთვის შეუწირავს თავი და სარგებლობაც ბევრი მოუტანია. ასეთი მოღვაწე სიკვდილის შემდეგ მაინც არის ღირსი გულწრფელი მადლობისა და უბრალო ნეკროლოგიით მაინც შეფასებისა.

აი, სწორეთ ერთი ასეთი ჩუმი, მაგრამ ყოვლად სპეტაკი და ღირსეული მოღვაწეთაგანი იყო განსვენებული რაისა. ამიტომ ზედმეტი არ იქნება ორიოდ სიტყვით გავაცნოთ მკითხველებს მისი ვინაობა და მოღვაწეობა.

რაისა, (ან სექტა—როგორც მას საალერსოთ უწოდებდნენ ამხანაგ-მეგობრები), იყო მღვდლის შვილი. დაიბადა 1885 წელს. სოფლის სკოლის დასრულების შემდეგ მშობლებმა მიიბარეს ქუთაისის ქალთა საეპარქიო სასწავლებელში, რომელიც ჩინებულად დაასრულა 1902 წ. მას თითქმის დაბადებიდანვე თან დაყოლილი ჰქონდა სიყვარული და მოწოდება საპედაგოგო მოღვაწეობისადმი და შეგირდობიდანვე ოცნებობდა ამაზე. დაასრულა თუ არა სწავლა, მაშინვე გაეშურა სოფლისაკენ, რომ იქ ხალხის განათლებისათვის შეეწირა თავი. პირველი 6 წელი მასწავლებლობდა ლაილაშის (ლეჩხუმ. მაზრ.) საქალგობო სკოლაში. შემდეგ 7 წელიწადი განაგებდა ონის (რაჭ. მ.) საქალგობო სკოლას, რომელიც სამუდამოთ ააყვავა თავისი დაუღალავი შრომა-მეცადინეობით.

1916 წელს ქ. შ. წ.-კ. გამ. საზ. ბაქოს განყოფილებამ მიიწვია იგი ტატიანას კომიტეტის მიერ დაარსებულს, ომისაგან დაზარალებულთა შვილების თავშესაფრის გამგედ. მალე მიწვეულ იქმნა აგრედვე ბაქოს ქართული სკოლის მასწავლებლად და ადგილობრივ საშუალო სასწავლებლებში მოსწავლე ქართველთათვის დაარსებულ სამშობლო ენისა და ისტორიის კურსების მასწავლებლად. ბაქოში დარჩა იგი 3 წელიწადი.

ამ რიგად მან სრული 16 წელიწადი სიცოცხლის უძვირფასესი და უღამაზესი წუთები—ახალგაზრდობა შესწირა ქართულ ეროვნულ სკოლას.

სექტა დაუღალავი მუშაკი იყო; მას ერთი წუთითაც ვერ ნახავდით მოსვენებულს. არც უყვარდა მჩაღტე გასართობებში ფუქსავატი დროს ტარება. სკოლის საქმეებიდან თავისუფალ დროს ანდომებდა ხელსაქნარობას, ან წიგნებისა და ჟურნალ-გაზეთების კითხვას, ან სხვა რამ საზო-

გადო საქმეს. განსაკუთრებით ფიზიკურ თვალყურს ადევნებდა მოწინავე პედაგოგიკას და ცდილობდა მის თანახმად დაეყენებია სწავლა-აღზრდის საქმე თავის სასწავლებელში. ამ მიზნით ყოველთვის ჰქონდა გამოწერილი რომელიმე პროგრესიული პედაგოგიური ორგანო მაგალ. „СВОБОДНОЕ ВОСПИТАНИЕ“ და სხვა. მთელს რაქა-ლეჩხუმში ის იყო ერთადერთი ხელის მომწერი ჟურნალ „განათლება“-ზე, როცა ეს ჟურნალი პირველად გამოვიდა.

მრავალი საღი პედაგოგიურ პრინციპის შეგნება ამშვენებდა სეტოს მოღვაწეობას. — მან კარგად იცოდა, რომ აღზრდის საუკეთესო საშუალება არის არა სიტყვიერი დარიგება, არამედ ცოცხალი მაგალითები, ამიტომ პირველად თვითონვე უჩვენებდა შეგირდებს სულით საღი და სრულქმნილი ადამიანის საუკეთესო თვისებებს. მას სწამდა, რომ ბავშვისთვის ყოველ შენაძენზე უფრო ძვირფასი განძია ცოდნის მოყვარეობისა და წიგნების კითხვის წყურვილის აღძვრა. ამიტომ იგი კვირა-უქმე დღესაც-კი არ აცდენდა; იბარებდა შეგირდებს, უკითხავდა და არჩევდა მათთან საყმაწვილო ლიტერატურას. ხშირად უმართავდა მათ საბავშვო ლიტერატურულ დილას წარმოდგენებით. იგი ბუნებით ნიჭიერი, ამ საქმეშიაც დიდ უნარს იჩენდა. მის მიერ დადგმული საბავშვო წარმოდგენები: „მონადირე“, „წითელი ყვავილი“ და სხვა, დღესაც არ წაშლილა ონელების შთაბეჭდილებიდან და კიდევ დღემანს დარჩება მისაბამ მაგალითად, როცა სკოლას სახსარი არ მოეპოვებოდა, იგი თავის მცირე ჯამაგირის ფულით უწერდა შეგირდებს საყმაწვილო ჟურნალებს. ასეთი მუყაითობის გამო მისი შეგირდები ყოველთვის კარგ მომზადებას იჩენდნენ, რაც არაერთხელ დაამტკიცეს სხვა სასწავლებლებში გადასასვლელ გამოცდების დროს. გარდა ამისა ხელსაქმესაც ასწავლიდა შეგირდებს (ქრა-კერვას) ზოგჯერ სრულიად უსასყიდლოთ.

სეტო ღრმად მორწმუნე პატრიოტი იყო და დიდი მოყვარული სამშობლო ენისა. ის არასოდეს ყოფილა ზოგიერთ კარიერის მაძიებელ მასწავლებლებივით რუსიფიკატორ მთავრობის ლაქია. „სკოლა ეროვნული თვითშეგნების იარაღია“, იტყოდა ხოლმე იგი და მუდამ ამ მიზნისაკენ იყო მიმართული მისი ცდა. ამგვარ მისწრაფებას არა ერთხელ ჩაუგდია იგი საშიშ მდგომარეობაში, მაგრამ მაინც არასოდეს უღალატნია თავის რწმენისთვის.

„მე მხოლოდ ის სკოლა მრწამს, რომელიც-კი არ გადაავარებს

ერს, არამედ მის ეროვნულ შემოქმედების პროგრესს შეუწყობს ხელსაო“. იტყოდა ხოლმე განსვენებული. „ყოველ მასწავლებელს უნდა ჰქონდეს შეგნებული, რომ პოლიტიკურ იარაღად გადაქცეული სკოლა, ეს ნამდვილი ბოროტებაა, ეს შხამიანი წყლულია ერის ორგანიზმზეო“ სიტყვა მან ერთხელ მასწავლებლებთან საუბრის დროს.

აი, ასეთი ნათელი რწმენითა და საღი შეხედულებით იყო აღჭურვილი განსვენებული სკოლისა და მისი სულის ჩამდგმელ მასწავლებელთა შესახებ.

მაგრამ მისი მეორე სკოლა საზოგადოება იყო. იგი ყოველთვის გულმხურვალე მონაწილეობას იღებდა ყოველგვარ საზოგადო კულტურულ საქმეებში და ყოველგან ერთსა და იმავე მუყაითობას და საქმის გულწრფელად სიყვარულს იჩენდა. საზოგადო საქმის კეთება ეს მისი ხასიათის, — ბუნების ძირითადი თვისება იყო.

ღიახ, სწორედ რომ ყოველის მხრით იშვიათი ადამიანი იყო სეტო და ეს შინაგანი, სულიერი სისალე გარეგნობაზეც იყო აღბეჭდილი: ერთი, რომ შეგვხვდათ მისი ღრმა გონიერებით გამომშემტყველ თვალებისთვის, მუდმივ მზრუნველობით ჩაფიქრებულ, მაგრამ ნათელი და სათნოიან სახეზე, მაშინვე იტყოდით, რომ ამ ადამიანის გული ზეკაცურ გრძნობათა ზღვა არისო და მთელის არსებით მისი გულწრფელი პატივის მცემელი გახდებოდით. მისი თავაზიანობა, მოკრძალება და სიმორცხვე, მუდმივი საქმიანობა შინ და გარედ, ბრძნული სიღინჯე, ყოველთვის ღრმად მოფიქრებული და მხოლოდ თავის ადგილზე ზომიერი და მიზანშეწონილი ლაპარაკი, უბრალო, სადა ჩაცმულობა, ზამთარ-ზაფხულ დახურული საყელო და ბუნებრივი მიხერა-მოხერა მას ქეშმარიტ ადამიანის საუკეთესო ნიმუშად ხდიდა.

აი, ამიტომაც დაიმსახურა მან ყველგან და ყველასგან დიდი სიყვარული და ღრმა პატივისცემა. განსაკუთრებით-კი თავის პაწია შეგირდებიდან, რომელთათვისაც მზად იყო უფიქრელად შეეწირა სიცოცხლე. წმინდა დედობრივი მზრუნველობით. არა ნაკლებ აფასებდნენ მას კოლლეგები; სრულიად გულწრფელად სწერს ერთ ჭირისუფალთაგანს ონის საქალებო სკოლის ეხლანდელი გამგე ქალი ქს. კაპეტიაძე, რომელმაც მწელიწადი იმსახურა ამავე სკოლაში სეტოს ხელში, — „შენ არ იცი რა იყო ჩვენთვის სეტო, ის იყო ჩვენი იდეალი, ჩვენი ავტორიტეტი, ყველაფერში მისაბამი მაგალითიო!“ მე დარწმუნებული ვარ, — ბევრი სხვაც,

ვისაც კი შემთხვევა ჰქონია სეტოს ახლო გაცნობისა, ამავე გრძნობას განიცდის, ამავე წრფელი და ღრმა გულის ტკენით მოიგონებს მას.

კიდევ დიდხანს შეეძლო მას მხარი დაემშვენებია კოლლეგებისთვის და ბევრი სარგებლობაც მოეტანა, მაგრამ დაუნდობელმა სიკვდილმა არ დააცალა და ჯერ სულ ახლად გაფურჩქნელი ვარდი ძვირფასი სიცოცხლისა უდროვოდ დააზრო. და იგი ხანმოკლე ავადმყოფობის შემდეგ გარდაიცვალა 1920 წლის 29 იანვარს. თავის სამშობლო სოფელში — კვაცხუთში. (რაჭ. მაზ.) მას დარჩა მხოლოდ 3 წლის ჯვარდაწერილი მეუღლე — პედაგოგი და მწერალი ილია გოგია და წლინახევრის ქალიშვილი...

ასე ხანმოკლე შეიქნა სამწუხაროდ სეტოს სიცოცხლე და მოღვაწეობა, მაგრამ იშვიათი შინაარსიანი და ნაყოფიერი იყო იგი. მისი ჭეშმარიტი აღმანიშნობა, მისდამი ღრმა პატივისცემითა და გულითადი სიყვარულით გასხივოსნებული ხსოვნა საუკუნოდ წარუშლელი დარჩება ჩვენ შორის.

განისვენე ძვირფასო და საყვარელო სეტო, შენი ნაცნობ-მეგობრები მოგიძღვნით უკანასკნელ საღამოს და გეტხოვებით სამუდამოთ იმ უკვდავ სიყვარულით, რომელსაც შენ თვითონ სთესდი მოზარდთა გულში.

შენი კეთილი ხსოვნა, შენი ნათელი სახე და სამაგალითო ხასიათი უკვდავი იქნება ჩვენს გულში. და შენმიერ ნაანდერძევი კეთილგონიერი მოღვაწეობის მაგალითი ჭეშმარიტ გზას გაგვინათებს შენ კოლლეგებს უმჯობეს მომავლისაკენ...

კოლლეგა.

სრულიად საქართველოს მასწავლებელთა დელეგატების
ზირველი ყრილობა.

(გაგრძელება 11 ანგარის სხდომისა.)

გ. ჭუმბურიძე. (დაბალ დაწყ. და უმ. დაწყ. სასწავლებელთა მთავარ გამგე) საჭიროდ მიმაჩნია ყრილობას ცნობები მივაწოდო იმ ორი კუთხის შესახებ, რომელთაც აქ წარმომადგენლები არა ჰყავთ — ესენი არიან აფხაზეთ-სამურზაყანო და ჯავახეთ-მესხეთი. აფხაზეთ-სამურზაყანოს 4 მაზრაში 155 სკოლამდე ითვლება დაახლოებით. ამ მაზრების ერობებმა

ჯერ კიდევ ვერ მოგვაწოდეს ყველა საჭირო ცნობები. რაც შეეხება მესხეთ-ჯავახეთს, ამ მხარეში მოწყობილ აჯანყებათა გამო იქ სკოლები მოიშალა. მაგრამ სამოქალაქო ცხოვრების მოწესრიგებისთანავე მთავრობა შეეცადა და ბევრი გაუქმებული სკოლა აღადგინა და ახლებიც გახსნა. ამჟამად ახალციხის მაზრაში 13 პ. დაწყ. სკოლაა, ამთგან 5 თვით ქ. ახალციხეშია, ხოლო 8 მაზრაში. უფრო ნაკლები რიცხვია სკოლებისა ახალქალაქის მაზრაში, სადაც სულ 3 პ. დაწყ. სასწავლებელია: ერთი ქალაქში — ქართულ-სომხური და ორი მაზრაში. ამ მაზრებში არის წმინდა ქართული, სომხური და ოსმალური სკოლები.

ყრილობამ მოისმინა ადგილებიდან მოხსენებები. ეს მოხსენებები უნდა იყოს ჩვენი მთავარი საბელმძღვანელო და ნასკვი, საიდანაც უნდა გამომდინარებოდეს ჩვენი სკოლის მომავალი გაუმჯობესება. საერთოდ მოხსენებებიდან სჩანს, რომ მდგომარეობა ცუდია. ამას ხელს უწყობს სკოლის გარეგნული მხარე: სკოლებს არ მოეპოვებათ სათანადო ბინები, არა აქვთ ავეჯეულობა და საჭირო მოწყობილობა. სკოლებთან არაა მასწავლებელთათვის ბინები. გათბობა-განათების მხრივ სკოლები უზრუნველყოფილნი არ არიან. სათანადო ბინების, ავეჯეულობის, სასკოლო ხელსაწყოებისა და გათბობა-განათების მხრივ შეიძლება მხოლოდ ტფილისის სკოლები ჩავთვალოთ ასე თუ ისე უზრუნველყოფილად. და ვფიქრობ მართალს ვიტყვი, თუ აღვნიშნავ, რომ ზემოდ ნახსენები საჭიროებანი ქუთაისშიაც ვერაა დაკმაყოფილებული.

თითქმის ყველა მომხსენებელი ადგილებიდან ზახვასმით უსაყვედურებდა ადგილობრივ თვითმმართველობათა ერთეულებს, რომ ისინი არ აქცევენ სათანადო ყურადღებას სწავლა განხორციელების საქმეს. მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ეს თვითმმართველობა ჯერ კიდევ ნორჩი დაწყებულიება, ან მის განკარგულებაში არაა იმდენი საშუალება — არც გამოცდილება და არც სახსარია, რომ სწავლა-განათლების საქმე ჯეროვანად დააყენოს. მართალია სკოლის მმართველ ორგანიზაციის გასაადვილებლად მთავრობამ გადასწყვიტა სწავლა-აღზრდის საქმე გადასცემოდა ქალაქისა და ადგილობრივ თვითმმართველობათა ერთეულების გამგეობებს, რომელთაც უნდა ეზრუნათ სკოლის მოწყობისათვის, მაგრამ ზემოაღნიშნულ მიზეზების გამო ჯერ-ჯერობით მათ ეს ვერ შესძლეს.

საერთოდ სწავლა-აღზრდის გასაუმჯობესებლად მთავრობის მიერ მიღებულ იქმნა ზომები. პირველი ზომა ეს სკოლების გაეროვნულება იყო.

გაეროგნულეზა ესაქიროგზოდა ქართულს, რუსულს, სომხურს, ოსმალურს და ბერძნულ სკოლებს. ამ მხრივ უკეთეს პირობებში აღმოჩნდნენ ქართული და სომხური სკოლები, აქ მასწავლებლები უფრო მომზადებული შეხედნენ ამ ძირითად რეფორმას და დიდი დახმარება აღმოუჩინეს მთავრობას. რაც შეეხება ბერძნულ სკოლებს, რომელთა რიცხვი რესპუბლიკაში საკმაოდ დიდია, იქ სწავლა ჯერ კიდევ რუსულ ენაზე სწარმოებს. უფრო უნუგეზო მდგომარეობაშია ოსმალური სკოლები—მეორე ზომა ეს სკოლის მმართველ ორგანიზაციათა დემოკრატიზაცია იყო: მრავრობამ თავის დეკრეტით დაბალი და უმაღ. დაწყ. სკოლები გადასცა ადგილობრივ თვითმართველობებს. მესამე ზომა იყო პროგრამების შემუშავება: მთავრობამ გამოსცა ეს პროგრამები, რომელთაც დროებითი ხასიათი აქვს.

მათი საბოლოოდ შემუშავება დამოკიდებულია თვით მასწავლებლებზე.

აქ არ შეიძლება არ შევეხოთ სახელმძღვანელოების საკითხსაც, ვინაიდან გაეროგნებული სკოლისათვის უპირველესად ყოვლისა საქიროა აგრედვე კარგი სახელმძღვანელოებიც—ამ მხრივ მთავრობა აწარმოებდა და აწარმოებს ახლაც მუშაობას. ამ საქმეში მას განსაკუთრებული დახმარება გაუწიეს დასავლ. საქართველოს მასწავლებლებმა. და არ შეიძლება ესთქვათ, რომ სახელმძღვანელოთა მხრივ დღეს ჩვენ უნუგეზო მდგომარეობაში ვიყოთ.

აქ აღნიშნეს და არანორმალურ მდგომარეობად ჩათვალეს ის, რომ ზოგიერთ უმ. დაწყებით სკოლათა მასწავლებლები დაუმტკიცებელი არიან. ამის მიზეზი კი უმთავრესად ისაა, რომ სოფლები ხშირად ხსნიან ამ სასწავლებლებს და ანგარიშს არ უწევენ იმას, თუ რამდენად შეუძლიათ მათი უზრუნველყოფა. ამას გარდა ხშირად ამ სასწავლებლებში მასწავლებლობენ უმ. დაწყ. სასწავლებლებში სწავლა დამთავრებულები. და ყველას მოეხსენება ის გარემოება, რომ არა სასაზირო უმ. დაწყ. სასწავლებლებში მასწავლებელთა ნივთიერი მდგომარეობა აუტანელია. სამინისტროს წარსული წლის განმავლობაში ფიქრად ჰქონდა ზოგიერთ ამ სასწავლებელთა თავის თავზე მიღება, მაგრამ საქმეს აკერხებს ის, რომ ადგილობრივი ერთეულები ცნობებს არ გვაწვდიან. დღეს დღეობით ამ სასწავლებლებს ეძლევათ ხაზინიდან დეკრეტებით ნაგულისხმევი დამატება.

ხუთწლიული დამატების მიღებას აფერხებს აგრედვე ის გარემოება, რომ ადგილებიდან ცნობები არა გვაქვს. ამ საკითხში გაუგებლობაა აგ-

რედვე იმიტომაც, რომ გარდამავალი ხანის დროს ბევრ მასწავლებელთა დოკუმენტები გაიფანტა და მათი მოძებნა შეუძლებელი გახდა.

დასასრულ უნდა აღვნიშნოთ, რომ საერთოდ სკოლის დღევანდელ მდგომარეობას თუ შევადარებთ იმას, რაც იყო, ეს მდგომარეობა ბევრად გაუმჯობესებულია.

ყრილობა ირჩევს 5 კაცისაგან შემდგარ კომისიას, რომელსაც ავალეებს ადგილებიდან მოხსენებების მიხედვით რეზოლიუციის შემუშავებას. კომისიაში არჩეული არიან: აკ. ფაღავა, ვ. ბურჯანაძე, დ. ქადაგიძე, მეტრეველი და კობახიძე.

ყრილობა ადგენს მოსმინოს მომენტის შესახებ მოხსენება მთავრობისა. მომხსენებლის მოწვევა ენდობა ყრილობის პრეზიდიუმს.

11 იანვარი—საღამოს სხდომა.

კრება იწყება საღამოს 6 საათ. 20 წ. თავმჯდომარეობს ვ. ბურჯანაძე.

განსახილველია შემდეგი მორიგი საკითხი: სასკოლო რეფორმა. მომხსენებელია ად. მდივანი.

აღ. მდივანი აკეთებს ვრცელ მოხსენებას სკოლის რეორგანიზაციის შესახებ. მთავარი ტეზისები მოხსენების შემდეგია:

1.—სახალხო განათლების ორი უმთავრესი საფეხურია ზოგადი და ზრფესიონალური.

2.—ზოგადი უნდა უსწრებდეს პროფესიონალურს; ის საყოველთაო, უფასო და შეიცავს შეიდი ან რვა წლის კურსს.

3.—საყოველთაო, უფასო სკოლას თან მისდევს სკოლა პროფესიონალური სამი ან ოთხი წლის კურსით.

4.—პროფესიონალური სკოლა სავალდებულოა ყველასათვის; ვინც განათლების სხვა რომელიმე გზას არ აირჩევს, არამედ გადადის პრაქტიკულ ცხოვრების სფეროში.

5.—ამ თავად საქართველოს ამა თუ იმ რაიონებში უმთავრეს ეკონომიურ პირობების მიხედვით მოეწყოს ერთი ტიპი პროფესიონალური სკოლისა; ქალაქში კი დაარსდნ პოლიტექნიკური სკოლები, რასაც ქალაქის ეკონომიური ცხოვრების მრავალმხრიობა მოითხოვს.

6.—აგრეთვე მოეწყოს ეხლავე სავალდებულო მოკლე-ვადიანი პროფესიონალური კურსები სასოფლო-სამეურნეო და აგრეთვე სახელოსნო ცოდნათა გასავრცელებლად.

7.—საშუალო სკოლა სამი ან ოთხი წლის კურსით ერთი საფე-

ხურთაგანია სახალხო განათლების და ორგანიული გაგრძელება სახალხო სკოლის.

8. საშუალო სკოლა შეუძლებელია იყოს ერთი ტიპისა და აუცილებელია მისი განაწევრება ადგილობრივ პირობების მიხედვით.

მართვა-გამგეობა.

1.—სახალხო განათლების მართვა-გამგეობა უნდა მოეწყოს დეცენტრალიზაციის პრინციპზედ.

2.—ის (მართვა-გამგეობა) უნდა შეფარდებულ იქნას ადგილობრივ თვითმართვლობების ფორმებთან ისე, რომ პედაგოგიური დამოუკიდებლობა მასწავლებელთა კოლეგიებისა სრულიად დაცულ იქნეს.

(სრული მოხსენება დაიბეჭდება კრთ-ერთს უახლოეს ნომერში).

მოხსენების შემდეგ კრება შესწყდა 10 წამით. კრების განახლების დროს სიტყვა ეძლევა განათლების მინისტრის ამხანაგს ნ. ცინცაძეს.

მომხსენებელი ამბობს განათლების მინისტრის ამხანაგი, მთავრობას სწავლა-აღზრდის საქმეში უპროგრამობას სწამებს ეს სიმართლეს არ შეესაბამება. ჩვენ მთელი რიგი რეფორმებისა შევიმუშავეთ და მთავრობაში წარვადგინეთ. ჩვენი მოხსენება ამ ქამად იბეჭდება ჟურნალ „განათლება“-ში და ყველა იმ დებულებებს, რომლებიც მომხსენებელმა აქ წამოაყენა, თქვენ შეზღუდვით ჩვენს მოხსენებაშია. მთავრობასაც აქვს აზრად საერთო განათლება უფასო და სავალდებულო იყოს, მაგრამ ამის განხორციელება ჯერ მხოლოდ პირველ საფეხურზე შეიქმნა შესაძლებელი ვცდილობთ შემდეგში ეს რეფორმა სავსებით გავატაროთ. საპროფესიო და სატეხნიკო სკოლების გამავრცელებლად ჩვენ ნაბიჯებიც კი გადავდგით. სიმართლეს არ შეეფერება აგრედვე მომხსენებლის ის განცხადებაც, თითქოს მთავრობის თავმჯდომარე ერთი სიტყვითაც არ შეზღუდეს თავის სიტყვაში სწავლა-განათლების საქმეს: მთავრობის თავმჯდომარემ თავის დეკლარაციაში, რომელიც წაიკითხა მან დამუშავებულ კრებაში, ნათლად დაასურათა რესპუბლიკაში სახალხო განათლების საქმის დაყენება.

გ. ქონიჯი ეთანხმება მინისტრის ამხანაგს იმის შესახებ, რომ მთავრობას უკვე მიღებული აქვს ზომები სკოლის რეორგანიზაციის მოსახდენად. მართვა-გამგეობის მხრივ მას მისაღებად მიაჩნია მომხსენებლის აზრი დეცენტრალიზაციისა და ცენტრალიზმის შეთანხმებისა, მაგრამ ამასთანავე უმატებს, რომ მეტად უნდა ვიხელმძღვანელოთ დეცენტრალიზმის

პრინციპით, რაც იმას ნიშნავს, რომ სკოლის საქმე ადგილობრივ თვითმართველობების ხელში უნდა იყოსო. ყოველგვარი ისტორიული ქარიშხალი უფრო პროფეს. კავშირებზე მოქმედობს, ვიდრე თვითმართველობებზე. რასაკვირველია პროფესიონალურ კავშირებს ანგარიში უნდა გაეწიოს, მაგრამ გადაწყვეტი მნიშვნელობა კი თვითმართველობებს უნდა ეკუთნოდეს. სამინისტრო მართვა-გამგეობით არ უნდა იყოს დატვირთული, ის ადგილობრივ თვითმართველობებს უნდა გადაეცეს. სამინისტროს საზრუნავ საგანს-კი უნდა შეადგენდეს პროგრამებისა და მეთოდების, სწავლების საშუალებათა შემუშავება, სკოლის იდეური ხელმძღვანელობა.

ფარცხალაიშვიდი. საკითხი გამოკვეთილია. მივიღოთ მთავრობის მოხსენება საფუძვლად და განვიხილოთ მუხლობრივ.

შ. ქარუმიძე. ჩემთვის პირადად მეტი მნიშვნელობა აქვს ადგილებიდან ჩვენ მიერ მოსმენილ მოხსენებებს, ვიდრე გერმანიისა და შეერთებული შტატების მაგალითებს. ჩვენ გვინდა ეროვნული სკოლა, პრაქტიკულად მომზადებული მოქალაქე. მოხსენებაში დებულებანი ჩამოყალიბებული არაა. მე ვერ გავიგე ავტორი მოხსენებისა როგორი მართვა-გამგეობის მომხრე იყო. ჩემი აზრით სკოლის მართვა-გამგეობა მხოლოდ და მხოლოდ ცენტრს უნდა დავაკისროთ, რადგან ჩვენი თვითმართველობანი სათანადო სიმაღლეზე ვერ დგანან. საჭიროა მაგარი ცენტრი დამყარებული პედაგოგიურ ავტონომიებზე. თვითმართველობათა უფლებანი უნდა შეიზღუდოს. რაც შეეხება სამეურნეო ნაწილს, ჩვენს ქვეყანაში მისი ელემენტები აუცილებლად უნდა შევიდეს პირველ-დაწყებითი სკოლების კურსში.

გ. ჯაგბაძე. სასკოლო რეფორმა იმდენად დიდი საკითხია, რომ იმის შესახებ მოსმენილ მოხსენებაზე ზოგადი მსჯელობით ვერავითარ შედეგს მივაღწევთ. საჭიროა მოხსენება მუხლებად დავყოთ და ისე განვიხილოთ.

ი. ჭაშკარაიანი. მოხსენება არ არის ჩამოყალიბებული. ჩვენი სკოლის რეორგანიზაციის დროს აღმოსავლეთს გვერდს ვერ აუვლით. ამიტომ საჭიროდ მიმაჩნია ყრილობას წარმოუდგინო შემდეგი დებულებები: 1. სკოლა საღი შეიძლება იყოს მხოლოდ ეროვნული, ე. ი. რომელიც ეყრდნობა თვისი ერის სულიერ კულტურას, 2. ქართული სულიერი კულტურა დიადი თავისი, დღემდე შენარჩუნებულ, თვისებებით აღმოცენებულია უუძველეს აღმოსავლეთის წიაღიდან, 3. ამ უკანასკნელი წყაროს შესწავლა უნდა გარდიქცეს დროებით მაინც, სრულ ამოწურვამდე, ქართულ სკოლის ძირითად სასწავლო მასალად და ამით აღდგენილ იქმნეს

ქრისტეს ზობამდე მე-VII-დე საუკუნის მიწურულში მასთან შეწყვეტილი კავშირი, რაც ერს მისცემს სათანადო ზნეობრივ სიამაყესთან ერთად იმედსაც ბრწყინვალე მომავლისას.

კრება იხურება ღამის 10 საათზე.

12 იანვარი. კრება იწყება ღილის 10 საათზე. თავმჯდომარეობს ვ. ბურჯანაძე.

უნდა გაგრძელდეს „სასკოლო რეფორმის“ გარშემო კამათი.

ყრილობამ საკითხი გამორკვეულად სცნო და კამათი მოისპო. უკანასკნელი სიტყვა ეძლევა მომხსენებელს.

აღ. შიღანა. მწუხარებას გამოვთქვამ, რომ დღეს ამ კრებაზე არ არის განათლების მინისტრის ამხანაგი, რომელმაც ჩემი მოხსენების შემდეგ ბევრი ისეთი რამ დამწამა, რაც მე არ მითქვამს. მე უპროგრამოზა მთავრობისათვის არ შემიწამებია. ამ მხრივ მინისტრის ამხანაგის აზრი უსაფუძლოა. მაგრამ სწავლა-აღზრდის შესახებ რომ ჩვენ გარკვეული გეგმა არა გვაქვს, ესეც ექვს გარეშეა. მე აღვნიშნე და აღვნიშნავ დღესაც იმ ფაქტს, რომ მთავრობას არ აქვს საკანონმდებლო ორგანოს მიერ შემუშავებული და მიღებული არც ერთი დებულებები ამ საკითხის შესახებ. მას კი, რაც ახლა გვაქვს, შეიძლება ეწადოს მხოლოდ განკარგულებები. რაც შეეხება მთავრობის თავმჯდომარის შესახებ ჩემს განცხადებას, ის მართალია. მთავრობის თავმჯდომარეს 1919 წ. 9 დეკემბერს თავის მოხსენებაში ერთი სიტყვაც არ უთქვამს სწავლა-განათლებაზე.

მინისტრის ამხანაგმა განაცხადა, რომ პრინციპიალური განსხვავება სამინისტროს გეგმისა და მომხსენებელის დებულებების შორის არავითარი არ არის; მით უფრო გაუგებარი იყო მინისტრის ამხანაგის სიტყვის კილო; მაგრამ მე უნდა აღვნიშნო, რომ გეგმა სწავლა-განათლების სამინისტროს მიერ შემუშავებული, რომელიც განათლების ფურცლებზე დაიბეჭდა და ჩემი დებულებები, მართალია, პრინციპიალურად დიდად არ განსხვავდებიან, მაგრამ მათ შორის საკმარისი განსხვავებაა. მომხსენებელი არკვევს ამ განსხვავებებს.

სკოლის მართვა-გამხეობის შესახებ ბ-ნმა კონიემა მიუღებელი აზრი გამოსთქვა: ვითომ პოლიტიკური ცვლილება გავლენას ახდენდეს მხოლოდ პროფესიონალურ კავშირებზე და თვითმართველობებზე კი არა. ეს მართალი არაა. ამიტომ მიუღებელია ის აზრი, რომ სწავლა-განათლების საქმე სავსებით თვითმართველობებს გადაეცეს. ბ-ნი კონიევი აქ

თითქმის უფრო დეცენტრალიზმის პრინციპის დაყრდნობის თვალსაზრისს იცავდა, არსებითად კი, მე მოგახსენებთ, არც ერთი ცენტრალისტი არ წასულა არასოდეს ისე შორს, როგორც კონიევი: ის მოითხოვს, რომ მეთოდური გზები სამინისტროს ჩაბარდეს ყოვლად მიუღებელია, მეთოდური გზები უსათუოდ თავისუფალი უნდა იყოს. სამინისტრო უნდა იმუშავედეს პროგრამების მინიმუმს, რომლის შევსება უნდა მოხდეს ადგილობრივი პირობების მიხედვით. მე ჩემს მოხსენებაში მხოლოდ საერთო დებულებანი წამოვაყენე და ეს მოვიმოქმედე იმიტომ, რომ თუ ჩვენ ძირითად პრინციპებში შევთანხმდებით, მერე დეტალიზაცია ადვილია. ჩემი მოხსენების მთავარი დებულებანი უკვე გარკვევით აღნიშნული იყო მოხსენებაში. მომხსენები ხელმეორედ აცნობს კრების არსებულეებს.

მომხსენებლის მიერ წარმოდგენილ დებულებათა გარჩევა და რეზოლიუციის შემუშავება ყრილობამ მიიღო 11 პირისაგან შემდგარ კომისიას, რომელშიაც შედიან: 3 წარმომადგენელი საშუალო სკოლიდან, 4 უმ. დაწყ. და 4 პ. დაწყ. სკოლებიდან. კომისიაში არჩეულ იქმნენ: ნ. ქუთათელაძე, ფირცხალაიშვილი, ა. წერეთელი, გ. მიქაბერიძე, მეტრეველი, ლ. კვიკვიძე, ნ. ლუღუშაური, პ. ქანიშვილი, კალანდაძე, ოდიშარია და მელქაძე.

13 იანვარი კრება იწყება დილის 10 საათზე თავმჯდომარე ალ. შლავანი.

მორიგი საკითხი; მასწავლებელთა მომზადება. მომხსენებელია ზ. ჩაპეჩიშვილი.

მომხსენების მოსმენამდე წინადადება შემოდის სკოლის სარეფორმო კომისიაში არჩეულ იქმნას საპროფესიო სკოლების მასწავლებელთაგან 2 წარმომადგენელი. ყრილობა წინადადებას დებულობს ამის შემდეგ ყრილობა გადადის მორიგ საკითხზე.

მასწავლებელთა მომზადების შესახებ მთავარი მომხსენებელი პ. ჩაპეჩიშვილი აკეთებს მოხსენებას.

მასწავლებელთა მომზადება.

ა) სკოლის სასურველ და ნაყოფიერ ნიადაგზე დაყენების საქმეში ფრიად დიდი მნიშვნელობა აქვს მასწავლებელთა მომზადებას. მასწავლებელი არის სკოლის სული და გული, და სკოლა მხოლოდ მაშინ შეასრულებს თავის დიად დანიშნულებას, თუ მასწავლებელი თავისი შეგნე-

ბით, ცოდნით და, საზოგადოდ—მომზადებით შეეფერება თავის სერიაზულ დანიშნულებას.

ამიტომ, როდესაც ჩვენ ვაყენებთ საკითხს საყოველთაო განათლების შესახებ, სერიაზულად უნდა დაუფიქრდეთ იმას, თუ რამდენად მომზადებული მასწავლებელი გვყავს ჩვენ ამ ახალ სკოლებისათვის.

მწუხარებით უნდა აღვნიშნო, რომ ჩვენი ყველა ტიპის სკოლის მასწავლებელთა დიდი უმრავლესობა არ შეეფერება თავის დანიშნულებას, არც თავისი საზოგადო განათლებით, არც პედაგოგიურ მომზადებით.

ესლა, განათლების სამინისტროს რეფორმის შემდეგ, ჩვენი საზოგადო განათლების სკოლა შეიცავს სამს საფეხურს: 1. პირველ დაწყებითი სკოლა, 2. უმაღლეს დაწყებითი სკოლა და 3. საშუალო სკოლა. ამიტომ მასწავლებელთა მომზადებას ჩვენ უნდა შევეხოთ ამ სამი ტიპის სკოლის მიხედვით,

ბ) ამ ჟამად საქართველოში დაახლოებით 1500 პირველ დაწყებითი სკოლაა; თუ ჩვენ საყოველთაო განათლების შემოღებას შევუდგებით, ცხადია, რომ სკოლების რიცხვი პროგრესიულად იმატებს, ამიტომ ჩვენ უნდა გვყავდეს ახალი სკოლებისათვის წინასწარ მომზადებული მასწავლებლები.

შეგვიძლია თუ არა თანამედროვე პირობებში დავაკმაყოფილოთ სახალხო სკოლის მოთხოვნილება ამ მხრივ? არ შეგვიძლია და აი რატომ:

1. ამ ჟამად პირველ დაწყებითი სკოლების მასწავლებელთა მოსამზადებლად ჩვენში არსებობს სამი სემინარია: ხონის, გორის და ტფილისის თამარის სახელობის ქალთა საოსტატო სემინარია. მე მხედველობაში არ ვიღებ სენაკის სემინარიას, რომელიც მხოლოდ წელს გაიხსნა, და აგრეთვე ბოდბის სამასწავლებლო სკოლას, რომელიც თავისი პროგრამით გაცილებით უფრო დაბლა დგას, ვიდრე ვაჟთა საოსტატო სემინარია.

ამ რიგად, თუ ჩვენ მხოლოდ არსებულ სკოლების რიცხვს მივიღებთ მხედველობაში, იმ შემთხვევაშიაც 500 სკოლაზე მოდის ერთი სემინარია, და, თუ სათვალავში მივიღებთ აგრეთვე სენაკის სემინარიას და ბოდბის სამასწავლებლო სკოლას. მაშინ 300 სკოლას უნდა სემინარია უწყეს. ცხადია, რომ ერთი საოსტატო სემინარია ვერ დააკმაყოფილებს 300 სკოლის წყურვილს მასწავლებლობის მხრივ;

2. როდესაც ჩვენ ვლაპარაკობთ მასწავლებელთა კრიზისზე, უნდა მივიღოთ მხედველობაში აგრეთვე ერთი ფრიად სერიაზული და მნიშვნე-

ლოვანი ფაქტი: ყველას მოეხსენება, რომ ქალთა გიმნაზიებში და ეპარქიალურ სასწავლებლებში არსებობდა მერვე პედაგოგიური კლასი; დიდი უმეტესობა იმ მოწაფეებისა, რომელიც ათავებდა იმ მერვე კლასს, მიდიოდა მასწავლებლად სახალხო სკოლაში; ესლა ქალთა გიმნაზიებში მერვე კლასი საზოგადო განათლების კლასია; ცხადია, რომ ეს გარემოება საგრძნობლად შეამცირებს მასწავლებელთა რიცხვს პირველ დაწყებით სკოლებისათვის. ამ ნაკლს ვერ აანაზღაურებს ორი ახლად გახსნილი სემინარია: სენაკის და თამარის სახელობის;

3. მაშასადამე, თუ ჩვენ მხედველობაში მივიღებთ ერთი მხრით იმ გარემოებას, რომ პირველ დაწყებით სკოლების რიცხვმა ამ ბოლო დროს საქართველოში საგრძნობლად იმატა, რომ ამ ახლო მომავალში საქართველოში შემოღებულ იქნება საყოველთაო განათლება, მეორე მხრით, იმ სასწავლებელთა რიცხვმა, რომელსაც დასახული ჰქონდა მიზნად მასწავლებლების მომზადება პირველ დაწყებით სკოლებისათვის, საგრძნობლად იკლო, ცხადი იქნება აუცილებელი საჭიროება ახალ საოსტატო სემინარიების გახსნისა.

ეს სემინარიები ჩემის აზრით, უნდა გაიხსნას შემდეგ ადგილებში: თნში, ამ სემინარიის დანიშნულება იქნება ემსახუროს ლეჩხუმის და რაჭის მაზრების სკოლების მოათხოვნილებას; ოზურგეთში, ეს სემინარია იქნება ოზურგეთის მაზრისათვის და ბათუმის ოლქისათვის; ქ. თელავში — თელავის და თიანეთის მაზრებისათვის; გარდა ამისა აუცილებელი საჭიროება მოითხოვს ყურადღება მიექცეს ბოლბის მონასტერთან არსებულ ეგრედ წოდებულ „საეკლესიო-სამასწავლებლო“ სკოლას: ეს სკოლა მდებარეობს მშვენიერ ადგილას როგორც ბუნების, აგრეთვე ჰავის მხრით, ძალიან კარგ შენობაში არის მოთავსებული, კარგი ინვენტარი და შესაფერისი სასკოლო მოწყობილობა აქვს, მაგრამ სამწუხაროდ ღვთის ანაბრად არის დარჩენილი; საჭიროა, რომ ეს სკოლა გადაკეთდეს სრულყოფილებიან საოსტატო სემინარიად და მას გაეხსნას სათანადო კრედიტი.

ამ რიგად საქართველოში იქნება 8 საოსტატო სემინარია, 4 — დასავლეთ, 4 — აღმოსავლეთ საქართველოში, სახელდობრ: თნში, სენაკში, ოსურგეთში, თნში, გორში, ტფილისში, თელავში და პოდბეში.

რაც შეეხება საოსტატო სემინარიების რეფორმას, ეს ჩვენი აზრით უნდა გამოიხატებოდეს შემდეგში:

ა) საოსტატო სემინარია შეიცავს ოთხი წლის კურს;

ბ) პირველ კლასში გამოუტყდელად მიიღებიან ის მოწაფენი, რომელთაც დამთავრებული აქვთ უმაღლეს დაწყებითი სასწავლებლის კურსი;

გ) საზოგადო განათლება საოსტატო სემინარიაში გაფართოვებულ უნდა იქმნეს ისე, რომ ის დაახლოებით უდრიდეს საშუალო სასწავლებლის პროგრამას;

დ) შემოღებულ უნდა იქმნეს განსაკუთრებული კურსი ფსიხოლოგიისა, ლოდიკისა უფრო ფართო პროგრამით, ვიდრე საშუალო სასწავლებელშია ეს, და აგრეთვე კანონმეტყველება.

ე) საოსტატო სემინარიაში მასწავლებლად უნდა ინიშნებოდეს აუცილებლივ უმაღლეს განათლებით აღჭურვილი პირი;

ვ) საოსტატო სემინარია არის ვაჟთა და ქაღთა;

ზ) ვაჟთა და ქაღთა სემინარიები გათანასწორებულ უნდა იქმნეს როგორც პროგრამის, აგრედვე უფლების მხრივ.

თ) ახლა შეუდგეთ იმის გარჩევის, თუ როგორი ტიპის უნდა იყოს ის სასწავლებელი, რომელიც მიზნად დაისახავს უმაღლეს დაწყებით სასწავლებელთათვის მასწავლებლების მომზადებას.

წინად ამ მიზნისათვის არსებობდა ეგრედ-წოდებული „საოსტატო ინსტიტუტი“. ეს ინსტიტუტი ფრიად სერიოზული სასწავლებელი იყო როგორც თავისი შემადგენლობით, აგრეთვე პროგრამით. ამ სასწავლებელმა მოგვცა ბევრი წინებული, კარგად მომზადებული პედაგოგი, მაგრამ სამწუხაროდ ეს სასწავლებელი დაინგრა, და მის მაგივრად კი ჯეროვრით ვერაფერს ვერ ვხედავთ.

უმაღლეს დაწყებითი სასწავლებელი ამ ჟამად დიდ კრიზისს განიცდის მომზადებულ და შესაფერის მასწავლებლების უქონლობისა გამო, და ეს კრიზისი შესაძლებელია კატასტროფიულ ხასიათს მიიღებს, თუ ამ გარემოებას საჩქაროდ ჯეროვანი ყურადღება არ მიექცა.

მიზეზი ამისა შემდეგშია: ამ ბოლო დროს უმაღლეს დაწყებით სასწავლებელთა რიცხვმა საგრძნობლად იმატა; ამ ჟამად საქართველოში დაახლოებით 100 უმაღლეს დაწყებით სასწავლებელია, მაგრამ სამწუხაროდ დიდი უმეტესობა, დაახლოებით $\frac{3}{4}$ ამ სასწავლებლის მასწავლებლებისა სრულიად არ შეეფერება თავისს დანიშნულებას; ესენი არიან ეგრედ-წოდებული „უცენზო“ მასწავლებლები. ხშირად, განსაკუთრებით დასავლეთ საქართველოში, შეხედებით ამისთანა სამწუხარო სურათს: უმაღლეს სასწავლებლის სათავეში უდგია „უცენზო“ ინსპექტორი, რომ-

მელსაც სრულიად არ ესმის არც თავისი დანიშნულება, არც მოვალეობა.

და აი ამ დროს, როდესაც უმაღლეს დაწყებით სასწავლებელთა რიცხვი თანდათან მატულობდა, იმ ქართველ მოწაფეთა რიცხვი რომელნიც ასრულებდნენ საოსტატო ინსტიტუტის კურსს, თანდათან დნებოდა. ეს შედეგი იყო ერთგვარ გამარჯვებულ პოლიტიკისა: ტფილისის საოსტატო ინსტიტუტში არ ღებულობდნენ ქართველ მოწაფეებს; მაშინ, როდესაც 1902—3 წლებში ქართველ მოწაფეთა რიცხვი შეადგენდა მოწაფეთა საერთო რიცხვის 30 პროცენტს, ამ ბოლო დროს ეს პროცენტი არ აღემატებოდა 3 პროცენტსა.

ცხადია, რომ ამ მიზეზისა გამო უმაღლეს დაწყებით სასწავლებელთა მოწაფეების ცოდნის ღონე საგრძნობლად დაეცა, და ამ სასწავლებელს დაეკარგა თავისი ფასი და მნიშვნელობა საზოგადოებისათვის.

ამისათვის საჭიროა დაუყოვნებლივ მიექცეს ყურადღება ამ არა ნორმალურ მოვლენას, საჭიროა უმაღლეს დაწყებითი სასწავლებელი ავამაღლოთ საზოგადოების თვალში და დაუბრუნოთ მას ის განსაკუთრებითი მიზანი და მნიშვნელობა, რომელიც ჰქონდა ამ სასწავლებელს პირველ ხანებში.

მე უკვე მოგახსენეთ, რომ უმაღლეს დაწყებითი სასწავლებელთა რიცხვი საქართველოში უდრის დაახლოებით 100; თანახმად განათლების სამინისტროს რეფორმისა, სამი წლის განმავლობაში საშუალო სასწავლებლებს უნდა გამოეყოს პირველი ოთხი კლასი, რომელიც შეადგენს ამრიგად მთლიან უმაღლეს დაწყებითი სასწავლებლებს; ეხლა საქართველოში დაახლოებით 40 საშუალო სასწავლებელია; თუ 100 მიუმატეთ 40 უმაღლეს დაწყებითი სასწავლებელს, მივიღებთ სულ—140.

ცხადია, რომ 140 უმაღლეს დაწყებით სასწავლებლისათვის დაახლოებით საჭიროა ორი საოსტატო ინსტიტუტი, ერთი ტფილისში, ხოლო მეორე ქუთაისში.

მისაღებია აქ მხედველობაში აგრეთვე ის გარემოებაც, რომ მთავრობას განზრახული აქვს ახლო მომავალში შემოიღოს უფასო სახალხო განათლება და აზრად აქვს მისცეს ხალხს საშუალება მიიღოს უფასოდ სწავლა-განათლება როგორც პირველ დაწყებით, აგრეთვე უმაღლეს დაწყებით სასწავლებელში.

საოსტატო ინსტიტუტი უმაღლეს დაწყებით სასწავლებელთათვის

მასწავლებლების მოსამზადებლად დაახლოებით უნდა იყოს იმ ტიპისა, როგორიც იყო ეს ინსტიტუტი ივნატიევის რეფორმის შემდეგ:

ა) საოსტატო ინსტიტუტი შეიცავს 4 წლის კურს;

ბ) პირველი ორი კლასი იქნება საზოგადო განათლებისა, ხოლო ორი უკანასკნელი—სპეციალური;

გ) სპეციალობა უნდა იყოს ორი: 1. სიტყვიერების და ისტორიისა და 2. მათემატიკის და ბუნებისმეტყველებისა;

დ) საზოგადო განათლების პროგრამა უნდა იყოს უფრო მაღალი, ვიდრე საშუალო სასწავლებლისა;

ე) აუცილებლივ შემოღებულ უნდა იქნეს შემდეგი ახალი საგნები: 1. ფილოსოფია, 2. ზოგადი ეკონომია, 3. კანონმეტყველება, 4. უმაღლეს მათემატიკის ზოგიერთი დარგები: ანალიტიკური გეომეტრია, დიფერენციალური და ინტეგრალური აღრიცხვა;

ვ) საოსტატო ინსტიტუტში მიიღებიან ისინი, ვინც ჩააბარებს სათანადო გამოცდებს უმაღლეს დაწყებითი სასწავლებლის კურსის ფარგლებში.

ზ) რაც შეეხება საშუალო სასწავლებლების მასწავლებელთა მომზადებას, ამ მხრივ ჩვენ უნდა ვისარგებლოდ რუსეთის პედაგოგიურ ცხოვრების ბოლო წლების მაგალითებით.

ჩვენის აზრით უნივერსიტეტის დასრულება არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ ადამიანმა იკისროს თავის თავზე საშუალო სასწავლებლის მასწავლებლის მოვალეობის ასრულება და პირნათლად შეასრულოს იგი.

უნივერსიტეტის დასრულების შემდეგ იმათ, ვისაც სურს საშუალო სასწავლებელში მასწავლებლობა, უსათოოთ უნდა მიიღონ პედაგოგიური განათლება და სათანადო მომზადება.

ამ მიზნით რუსეთში ამ ბოლო დროს დაარსდა პედაგოგიური ინსტიტუტი ორი წლის კურსით.

ასე უნდა მოვიქცეთ ჩვენც. რაც შეეხება პედაგოგიურ ინსტიტუტის პროგრამას, ამის განხილვას, რასაკვირველია, ჩვენ ამ კრებაზე არ შეუდგებით, რადგან ეს პროფესორთა კოლეგიის საქმეა.

(გაგრძელება იქნება)

ქრონიკა.

მასწავლებელთა კავშირში

სრულიად საქართველოს მასწავლებელთა კავშირის საბჭომ ამა
1920 წლ. 6 აპრილის სხდომაზე დაადგინა:

შემუშავებულ იქმნას და წარედგინოს სადაც ჯერ არს საპენსიო წეს-
დება, რომლის შესამუშავებლად და საბჭოში წარმოსადგენად არჩეულ
იქმნა კომისია სამი პირისაგან.

კომისიამ უნდა იხელმძღვანელოს შემდეგი მთავარი დებულებებით:
ჩვეულებრივი სრული პენსიის მისაღებად უნდა დაწესდეს მასწავლებელ-
თათვის 20 წლის სამსახური. იგულისხმება, რომ ამ ხნის განმავლობაში
ყოველი ხუთი წლის შემდეგ მასწავლებელს მიეცემა ერთი წლის დასვენ-
ება ჯამაგირით.

საპენსიო თანხის შესადგენად მასწავლებლებს უნდა გამოერიცხოს
ჯამაგირიდან ორი პროცენტი. დანარჩენი შეაქვთ სახელმწიფოს, თვით-
მართველობებს და იმ დაწესებულებებს და კერძო პირებს, რომლებიც
სასწავლებელს ინახავენ.

22 აპრილის სხდომაზე.

მოწვეულ იქმნას კონფერენცია 25 მაისისათვის. პროგრამა დაუზღუ-
ნოს ორგანიზაციებს ბიურომ. მოეთხოვოს კავშირებს, მოიტანონ ანკე-
ტის პასუხი.

საბჭოს მდივანს გაუდიდდეს ჯამაგირი 6.000 მანეთამდე პირველ
აპრილიდან და მიეცეს ერთდროულ დახმარებად 3.000 მანეთი.

გაიგზავნოს კომისია მანგლისის დასათვალიერებლად, ასაწერად და
სათანადო მოხსენების წარმოსადგენად.

მოეთხოვოს საჩხერის ფილიალს ვინაობა იმ პირებისა, ვინაც წინა-
აღმდეგ ბიუროს განკარგულებისა, დაიკავა გადაყენებულ მასწავლებლე-
ბის ადგილები.

გაიგზავნოს ყვირილაში და საჩხერეში ამ საქმის გამოსაძიებლად კავ-
შირის რწმუნებული.

შეეკითხოს ზუგდიდის მაზრის კავშირს დააკმაყოფილეს, თუ არა?

ეცნობოს ერობათა კავშირს, რომ ერობები არ ურიგებენ ჯამაგირს

მასწავლებლებს, სანამ ისინი არ გაიფიცებიან და ეთხოვოს, რათა მიიღოს რაიმე ზომები ამის წინააღმდეგ.

ეცნობას მოკავშირე ორგანიზაციებს, რომ ცენტრის დაუკითხავად გამოცხადებულ გაფიცვების და მის შედეგების შესახებ საბჭო და მისი ბიურო პასუხს არ აგებს.

სალიტერატურო ქართულის შესამუშავებელ ყრილობის დელეგატებად არჩეულ იქმნენ: ალ. წერეთელი და ვ. ბურჯანაძე.

ეცნობას საქართველოს პროფესიონალურ კავშირთა ცენტრალურ საბჭოს მასწავლებელთა მდგომარეობა და ის, რომ მოითხოვენ ჯამაგირის მომატებას.

პირველ მაისობაში მხურვალე მონაწილეობა მიიღოს სრ. საქართველოს მასწავლებელთა კავშირმა ამ მიზნით აირჩია კომისიაში გ. გიორგობიანი, ალ. ფირცხალაიშვილი და ნ. მერაბაშვილი. ამათ უნდა დაიხმარონ ტანთ-ვარჯიშობის მთავ. ინსტრ. ბ. ეგნატაშვილი. კომისიამ უნდა იმუშავოს კონტაქტით სამაისო კომისიასთან.

მიენდოს ბიუროს ყოველ კვირეულ საპედაგოგიო ორგანოს გამოცემა მოკლე ხანში, რომელსაც ეწოდოს სახელად: „სკოლა და ცხოვრება“.

28 აპრილის სხდომაზე.

მიენდოს ბიუროს—შეიმუშავოს დაწვრილებით მოხსენება საბავშო ჟურნალ „ნაკადული“-ს გამომცემლობის მიღების შესახებ. მოხსენებაში უნდა იყოს აღნიშნული დაწვრილებითი ხარჯთ-აღრიცხვა.

დაევალოს ბიუროს მიმართოს მასწავლებელთა ორგანიზაციებს მოწოდებით: ანგარიში გაუწიონ დღევანდელს მომენტს და გაფიცვებისაგან თავი შეიკავონ.

ბიურომ მიმართა ორგანიზაციებს შემდეგის მოწოდებით:

ამხანაგებო!

სრ. საქ. მასწავლებელთა კავშირის ზოგიერთი ადგილობრივი ორგანიზაცია უდგენს მთავრობას მოთხოვნილებებს ხშირად საერთო ხასიათისას, როგორცაა, მაგ. ჯამაგირის 100% გადიდება და აცხადებს გაფიცვას. ამის შემდეგ გვიგვჩვენის ჩვენ ცნობას და გვაყენებს ფაქტის წინაშე; ყველასათვის ცხადი უნდა იყოს, რომ ცალკე ორგანიზაციის მიერ საერთო მოთხოვნილების წამოყენებას არაფერ ანგარიშს არ გაუწევს მაშინ როცა ამისათვის არსებობს საერთო კავშირი.

გარდა ამისა ადგილობრივი ხასიათის სამართლიანი მოთხოვნებიც შეიძლება არ იქნეს დაკმაყოფილებული, რასაც უნდა მოჰყვეს საერთო კავშირის დახმარება და საქმეში ჩარევა, რაც მოუხერხებელია მაშინ, თუ ადგილობრივი პირობებს არაა გაცნობილი ცენტრი და არ იცის, თუ რა გარემოებაში ხდება მოთხოვნების წამოყენება. მაშ ამ შემთხვევაშიაც აუცილებელია ცენტრთან შეთანხმებით გამოსვლა. ყოველივე ეს აუცილებელია ჩვენი კავშირის სიმტკიცისა და ძლიერებისათვის. უამისოდ ტყვილად დაიხარჯება ენერგია, დავიქსაქსებით და ვერავითარ მიზანს ვერ მივაღწევთ.

ყოველივე ეს ძალიან აფიქრებს სრ. საქ. მასწავლებელთა კავშირის საბჭოს, რომელსაც ჰქონდა მსჯელობა ამის შესახებ 22 აპრილის სხდომაზე და დაადგინა: ეცნობოს ყველა ორგანიზაციებს, რომ ცენტრთან მოულაპარაკებლად და შეუთანხმებლად გამოცხადებულ გაფიცვების და მის შედეგების შესახებ სრ. საქ. მასწავლებელთა კავშირის საბჭო და აღმასრ. ბიურო პასუხს არ აგებს.

ბიუროს მიერ შემუშავებული

საპენსიო კასის წესდება საქარ. რესპუბლიკის მასწავლებელთათვის (პრაექტი).

I. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო განათლების სამინისტროსთან მასწავლებელთათვის არსდება საპენსიო კასა, იმ მიზნით რომ ყველა ტიპის და საფეხურის სკოლის მასწავლებლები და მათი ოჯახობა უზრუნველყოფილიყვნენ პენსიით.

2. საპენსიო კასის თანხა ამ წესდების მიხედვით განსაკუთრებით პენსიაზე იხარჯება.

3. ამ წესდების შეცვლა-შეცემა, ან გაუქმება ხდება მხოლოდ სახელმწიფოს კანონმდებლობის წესით.

II კასის საშუალებანი.

4. სასწავლებელთა საპენსიო კასის საშუალებას შეადგენს:

1) მასწავლებელთა ყოველ თვიური ჯამაგირის 2⁰/₀. 2) სახელმწიფოს მიერ ყოველ წლივ ამ მიზნისათვის გადადებული თანხა. 3) თვითმართველობის ორგანოთა მიერ ყოველწლიურად გაღებული 4⁰/₀ გამგებლობაში არსებულ თითოეულ მასწავლებლის ჯამაგირის ნორმიდან. 4) საპენსიო საერთო თანხის $\frac{0}{0}$ $\frac{0}{0}$.

5) შემთხვევით ან სხვა და სხვა უძრავ-მოძრავი ქონების შემოსავალი კასის სასარგებლოთ. საპენსიო თანხა სახალხო განათლების სამინისტროს განკარგულებაში ინახება ფულად ან მომგებიან ქალაქდებად რომელსამე საკრედიტო დაწესებულებაში, ან სახელმწიფო ხაზინაში.

III პენსიის რაოდენობა და ვადა:

6. ყველა მასწავლებელს ქალსა და კაცს, აგრეთვე ოჯახობასაც უფლება აქვს მიიღოს სრული $\frac{1}{2}$ და $\frac{3}{4}$ პენსიისა.

7. ოჯახად ითვლება: ა) ცოლი და ბ) შვილები.

8. სრული პენსია მიეცემა 20 წლის ნამსახურობისათვის $\frac{1}{2}$ —10 წლისა და $\frac{3}{4}$ —15 წლის ნამსახურის შემდეგ.

9. ჩვეულებრივი პენსიის რაოდენობას შეადგენს მასწავლებლის სამსახურის უკანასკნელი წლის სრული ჯამაგარი.

10. გაძლიერებული პენსია ეძლევათ ისეთ მასწავლებლებს, რომელნიც შრომის უნარს მოკლებულნი იქნებიან და არა ნაკლებ ხუთი წლისა უმსახურნია სკოლებში.

11. შრომის უნარს მოკლებულად ითვლებიან ისეთი პირნი, ვინც მძიმე ავადმყოფობისა ან დასახიჩრების გამო ვერ შესძლებენ სამსახურს და თვისი შრომით ცხოვრების სახსრის მოპოვებას, რაც შემოწმებული უნდა იქნეს ექსპერტების მიერ.

12. ხუთი წლის ნამსახურობისათვის გაძლიერებულს პენსიას მიიღებენ ძირითადი ჯამაგირის 25% , 10 წლის 50% , 15 წლის სრულს პენსიას.

13. 20 წლის სამსახურის შემდეგ ვინც ისევ განაგრძობს სამსახურს, ნება აქვს სამსახურშიც იყოს და პენსიასაც ღებულობდეს.

14. კერძო სკოლებში, ან კულტურულ დაწესებულებაში ნამსახურ მასწავლებლებს ნამსახური წლები ეთვლებათ პენსიის დამსახურების ვადაში, ხოლო იმ პირობით, თუ ისინი გასული ნამსახური წლების საპროცენტო გადასახადს შემოიტანეს კასაში.

15. მასწავლებლებს, რომელთაც დროებით მიუტოვებიათ სამსახური, მაგრამ შემდეგ ისევ დაბრუნებულან, ჩათვლებათ წინად ნამსახური წლებიც.

შენაშვნა: ძველი რეჟიმის დროს პოლიტიკურ ნიადაგზე დასჯილთ, რომელთაც იძულებით მიუტოვებიათ თავისი პროფესია,

ჩათვლებათ პენსიის მისაღებად ის დროც, რომლის განმავლობაშიც ისინი მასწავლებლის მოვალეობას არ ასრულებდნენ.

IV პენსია შემკუადრეკეს.

16. მემკვიდრეები მიიღებენ პენსიას, შემდეგის ეარაუდით: ქერივი ილებს ქმრის ნახევარ პენსიას; პენსიის მეორე ნახევარს ილებენ შვილები ვილრე 18 წლის არ შვიქმნებიან და თუ სწავლას განაგრძობენ 21 წლამდე.

შენიშნა: ქერივი თუ პენსიას ღებულობს, ქმრის პენსიის მიღების უფლება ეკარგება.

17. ქერივის გარდაცვალების ან გათხოვების შემდეგ შვილები, ვილრე სულ წლოვანი არ შვიქმნებიას, ილებენ მამის პენსიას $\frac{1}{2}$ -ს.

18. ცოლის გარდაცვალების შემდეგ, რომელსაც პენსია ჰქონდა დამსახურებული, ქმარი ვერ მიიღებს ცოლის პენსიას, შვილები კი პენსიის 50%.

19. ქმარს შეუძლიან ცოლის პენსია მიიღოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მას ჯუკურნებელი რამ სწეულება სჭირს და ან იმდენად ფიზიკურად დასახიჩრებულია, რომ საკუთარის შრომით ცხოვრება არ შეუძლიან და არც სხვა რამ წყარო ექნება ცხოვრებისა. ამ შემთხვევაში მას ეძლევა პენსიის 50%.

20. მასწავლებელთა ობლები, რომლებიც სახელმწიფოს, (საზოგადოებისა, ან კერძო პირთა) სრულის ხარჯით იზრდებიან მასწავლებელში, პენსიის მიღების უფლებას ჰკარგავენ.

V პენსიას მისწმობა.

21. პენსია პირადად ესმობათ: ა) სიკვდილის შემდეგ, ბ) თუ ვინმე ბერად აღიკვეცება, გ) თუ სასამართლოს მიერ ყოველგვარი ღირსება აყრილია; დ) როცა შვილები 18 წლის გახდებიან და თუ სწავლას განაგრძობენ 21 წლამდის; ე) როცა პენსიონერი ქერივი ან გაუთხოვარი ქალი გათხოვდება, ვ) თუ გადაკარგულა საღმე და გაზეთში გამოცხადების დღიდან სამი წლის განმავლობაში არ გამოცხადდება, ზ) თუ განიკურნა იმ სწეულებისაგან, რომლის გამო დაენიშნა გადადებული პენსია.

22. პენსიონერის ცოლსა და შვილებს § 21-„ბ“ „გ“ და „ვ“ მუხლებში მოხსენებულს პენსიის უფლება რჩებათ, ზემო აღნიშნულ წესების განსაზღვრულ ნორმის მიხედვით.

თანხმად სრულადად საქართველოს მასწავლებელთა კავშირის საბჭოს დადგენილებისა სამშაბათს, 25 მაისს, საღამოს 7 საათზედ, ქ. თბილისში,

ვაჟთა პირველ გიმნაზიაში დანიშნულია სრ. საქ. მასწავლებელთა კავშირის კონფერენცია.

კონფერენციის პროგრამა.

1. მოხსენება საბჭოს მოქმედების შესახებ.
2. მასწავლებელთა საპენსიო კასის წესდების პროექტი.
3. მოხსენებები ადგილებიდან და მასწავლებელთა ნივთიერი მდგომარეობა.
4. მასწავლებელთა ურთიერთ დამხმარე და დამზღვევი კასა.
5. მანგლისის აგარაკის შესახებ.
6. მასწავლებელთა კოოპერატივი.
7. გამომცემლობის შესახებ.
8. მიმდინარე საკითხები.

თანახმად კავშირის დროებითი წესდების 26 მუხლისა კონფერენციამ დასასწრებლად ყოველი კავშირი გზავნის ორ დელეგატს. ორ-ორ დელეგატს გზავნიან აგრეთვე ქ.ქ. თბილისის და ქუთაისის კავშირები, ხოლო ბათუმის კი ერთს.

აღმასრულებელი ბუერა.

გორის შონდი.

სრულიად საქ. მასწავლებელთა კავშირის ბიურომ გორის მაზრაში დაზარალებულთა სასარგებლოთ მიიღო შემოწირულება შემდეგი სასწავლებლისაგან:

1. ლანჩხუთის ქალთა გიმნაზიისაგან	4493 მ.	
2. ხობის უმაღ. დაწყ. სასწავლებლისაგან.	742 „	40 კ.
3. ლანჩხუთის ვაჟთა გიმნაზიისაგან.	518 „	
4. ანაგის სკოლის მასწავლებლისაგან.	500 „	
5. ანაგის სკოლის მოწაფეთაგან.	1184 „	
6. ნაძალადევის ქალაქის საპროფესიო სკოლისაგან.	274 „	
7. სოლოლაკის მე-4 ქალაქის სკოლისაგან.	221 „	50 „
8. ახალ სენაკის ვაჟთა გიმნაზიისაგან	3762 „	

სულ. . . 11.694 მ. 90 კ.

წინად შემოსულობან. 50.930 „

სულ. . . 62.624 მ. 90 კ.

ხატვა აწინდელ განახლებულ სკოლებში.

პედაგოგიკის უდავო ჭეშმარიტებაა, რომ ბავშვის სულის, მის ფანტაზიის, თვითმოქმედების და დაკვირვება-შემოქმედების ნიჭთა განვითარებას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოს სკოლამ.

ხატვა-ხაზვა და ძერწვა, სხვა ხელთსაგარჯიშოებთან ერთად, სავალდებულო საგნად აღიარებული ევროპის სკოლებში, თვალსაჩინო და ნაყოფიერ როლს თამაშობს აღნიშნულ მიზნების მიღწევის საქმეში. სავალალოდ დიდი ხნის მონობის უღელს ქვეშ მყოფ ჩვენებურს სასწავლებლებში ხატვა-ხაზვა, როგორც სავალდებულო საგანი, მეტ ბარგათ იყო ცნობილი ისე, როგორც მშობლიური ენა. (Тувемный яз.) ამიტომაც ნაყოფი ამ საგნის და შეხედულება მასზედ ფერმკრთალი და საღათ გაურკვეველი დარჩა დღემდის. ხსენებულ საგნის სუსტ ნიადაგზედ დაყენებას უმეტესად ვამჩნევთ პროვინციის სკოლებში, საცა ბევრს მასწავლებელს ამ საგნის სწავლებისთვის თავი მოუშვადებლათ მიაჩნია.

ჩვენი აწინდელი განახლებული და გაერთიანებული სკოლის მიზანი სულ სხვაა. ცხოვრება ჩვენი განახლდა, ერი განთავისუფლდა და შესდგა საკუთარი ფეხი განახლებულ ცხოვრების გზაზედ. ცხოვრების განახლებას და მოთხოვნილებას ფეხდაფეხ მისდევს ჩვენი ერის მეცნიერების ტაძრის—სკოლის გარდაქმნა გადახალისება და ცხოვრების მოთხოვნილებასთან შეფარდება. ამ წერილის მიზანია ჩემი აზრი და პატარა გამოცდილება ხატვა-ხაზვის შესახებ გავუზიარო ამხ. მასწავლებლებს. „ხატვა-ხაზვა ერთი იმ მნიშვნელოვან და სერიოზულ საგანთაგანია, რომლის მკვიდრ საფუძველზედ დაყენებით მასწავლებელი ადვილად აღწევს დიდ მიზანს ბავშვში სულიერ ძალთა განსავითარებლადო“—ამბობს ამერიკელი პედაგოგი ქ. იანჟული ერთ-ერთ თავის ნაწარმოებში. „ხატვა“ როგორც სამხიარულო საგანი ღძრავს და აწვითარებს მოწაფეში ფანტაზიასთან ერთად დაკავშირებით, წარმოდგენით და შემოქმედებით ძალებსო“ ამბობს უ. აუქსბურგი აგრეთვე თავის ნაწარმოებში. ეს ორი პიროვნებაც საკმაო ავტორიტეტია იმ შეხედულების პატივსადებათ რომ ხატვა მნიშვნელოვანი საგანია და ღირსია მეტი ყურადღებისა ჩვენს აწინდელს გაერონებულს სკოლებში.

ის შეხედულება ჩვენი სკოლების ზოგიერთ თანამშრომლებისა, რომ ხატვას ყველა ვერ ისწავლის, რადგან მას განსაკუთრებული ნიჭი უნდაო, საფუძველს მოკლებულია. ვინც დაჰკვირვებია ამ საგანს დამეთანხმება რომ ხატვა ისე ადვილად და ხალისით ისწავლება, როგორც თუ გნებავთ წერა-კითხვა. რასაკვირველია ყველა მოწაფე ერთნაირის შთაბეჭდილებით არ მიიღებს, ხელოვანი მხატვარი არ იქნება, ვინაიდან ეს დამოკიდებულია ბავშვის ინდივიდუალურ განსაკუთრებაზე; მაგრამ მასწავლებლის ხელმძღვანელობით, წაქეზებით კი ნახულის და გაგონილის გამოხატვას მიგვანებით მაინც ყველა მოწაფე შესძლებს. წინანდელი ხატვის მეთოდი, როგორც დრო მოკმული, მოკლებული ხალისსა და სიცოცხლეს და გამმეფებელი გაკვეთილზედ მოწაფეთა მოწყენილობისა და სხოლასტიკისა, დაჰმო განახლებულმა პედაგოგიკამ.

ახალი მეთოდი, ახალი სისტემა ხატვის სწავლებისა-კი სხვა ნაირად მოქმედობს ბავშვზედ, რომლებიც არამც თუ გაუბრძიან ამ საგანს, პირიქით დიდის სიამოვნებით, ხალისითა და გატაცებით მისდევენ მას, როგორც სამხიარულო საგანს, სადაც თვითეული მოწაფე თავისუფლად შლის ფანტაზიას და იჩენს შემოქმედებით უნარს. ცხადია ასეთ საგნისადმი განწყობილებას ღრმა პედაგოგიური და აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს და შედეგიც ნაყოფიერია.

ახალი მეთოდით სწავლება მით არის საყურადღებო, რომ პირველ დაწყებით სწავლება ხატვისა და თანდათანობითი ხელმძღვანელობა არა სპეციალისტთაც შეუძლიანთ, რაიც ასე საჭიროა ჩვენებურს სკოლებში.

საჭიროა თავდაპირველად მოწაფეში გააღვიძო ხალისი, გამბედაობა და სიყვარული ხატვისა, რომ ბავშვმა ავათ თუ კარგათ მიჰყოს ხელი ხატვასა. თუ ამას მოხერხებულად მიაღწევს მასწავლებელი, როცა მის უნარზედ არის დამოკიდებული, მთავარი სიძნელე ამ საქმეში ძლეულია. საჭიროა ჩააგონო ამასთან მოწაფეს, რომ მას თავისუფლად შეუძლია ხატვა და, თუ კი მოინდომებს, კიდევ შესძლებს. თუ მოწაფეთა შორის თავი იჩინა გაუბედაობამ, მასწავლებელი ამხნევებს შეგირდებს და წინადადებას აძლევს გამოხატონ ის, რის დახატვაც შეუძლიანთ ან რაიც მათ უფრო მოსწონთ. თვალსაჩინოებას როგორც საზოგადოდ სწავლის საქმეში, ხატვაში მთავარი ადგილი უჭირავს. თუ რომელიმე მოწაფე ჩამორჩა, ვერ ბედავს ხატვას, მასწავლებელი იწვევს მას დაფაზედ და აძლევს უბრალო, ადვილს გეგმას ამა თუ იმ საგნის გამოსახატავად, შემდეგ უცვ-

ლის გეგმის უფრო ძნელით, და თან უწონებს მუშაობას გასამხნეებლათ. ამ რიგად ამხნეებს როგორც მას, ისე მთელ კლასს და დაკვირვებით იწყებენ ხატვას იმ საგნებისას, რასაც მათ მეხსიერებაში კვალი დაუტოვებია. შენიშნულია რომ პირველში ბავშვი საკუთარის ოცნებით და ფანტაზიით ხატავს ხალისით, ვიდრე გადიდებდეს სურათიდან. ამიტომაც თავისუფაღს ხატვას უპირატესობა უნდა მიეცეს, ვიდრე უხალისო, ძველ სისტემით გეომეტრიულ სხეულების უშინაარსო ხატვას.

ბავშვების ცოტათი გავარჯიშების შემდეგ, მასწავლებელი აჩვენებს შეგირდებს რომელიმე მათ მომზადებასთან შეფარდებულ საგანს (ნივთს) და ისევ მალე მოაშორებს თვალთაგან, ბავშვები მოგონებით ხატავენ ვისაც როგორ დაახსოვდა ნაჩვენები საგანი. აქ კი მოწაფეთ უნვითარდებით მეხსიერება და წარმოდგენითი ნიჭი, რასაც ასე დიდი მნიშვნელობა აქვს აღზრდის საქმეში.

ამის შემდეგ მასწავლებელი გადადის შემდეგ საფეხურზედ ხატვისა. მასწავლებელს მოაქვს რომელიმე ნივთი, (საგანი) ბუნებიდან, სდებს თვალსაჩინო ადგილას, აცნობს შეგირდებს მის თვისებას, შემადგენლობას და მოუწოდებს მათ საგნის სისწორითა და დაკვირვებით გამოსახატავათ. ასეთი ასეთი განმეორება სხვა და სხვა საგნებისა ბუნებიდან ხდება თანდათანობით გაკვეთილებზედ. ამ რიგად ბავშვები ეჩვევიან საკუთარის წარმოდგენითა და ბუნებიდან ხატვას. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ბუნება იძლევა აუარებელ მასალას ხატვისთვის, ხოლო მისი კონცენტრირულად დალაგება, მოწაფეთა შორის ხალისის აღძვრა და ტენიკის სიადვილე ვიმეორებ მასწავლებლებზედაა დამოკიდებული. მასწავლებელმა ყურადღება უნდა მიაქციოს სახატავ მასალის შერჩევას, რომლის დროს დაცულ უნდა იქნეს სასტიკად პედაგოგიური მოთხოვნილება:—გადასვლა მარტივიდან რთულზედ; ადგილიდან მოძნელოზედ გადასვლის დროს დაცულ უნდა იქნეს აგრეთვე მოწაფეში შემოქმედება და ხალისი მუშაობის დროს. მეტად სასურველია ხატვასთან ძერწვაც დავაწყებოთ მოწაფეთ 1-ლ წლიდანვე, ვინაიდან მიზანი ძერწვისა დაახლოვებულია ხატვასთან. ამ უკანასკნელ საგნის შესახებ, ერთ თავის ნაწერში გამოჩენილი ჟან-ჟაკ რუსსო ამბობს:

„ბავშვის სულიერ-ფიზიკურად აღზრდისთვის საჭიროა ვავარჯიშოთ ის არა მარტო გონებით, არამედ ხელებითა და ფეხებით“. ამ უკანასკნელ საგნის შესახებ არას ვიტყვი ვინაიდან მის შესახებ მოთავსებულია წერილი ჟურნალ „განათლების“ 1916 წ. № 10-ში.

ხატვას, როგორც ფრიად მნიშვნელოვანს საგანს, საპატიო ადგილი უჭირავს ბუნების მეტყველების, სამშობლოს აღწერის, ქართულ ენისა და სხვა საგნების სწავლების დროს, როდესაც მოწაფეები მასწავლებლისაგან მიღებულ შთაბეჭდილებას ამა თუ იმ საგნიდან, თავიანთ სულიერ განცდას და საგნების მდგომარეობას თავისუფლად ხატავენ რვეულებში. იხილეთ „ამერიკული სკოლა“ ქ. იანჟულისა. ხატვა სჯობიან მოწაფეებმა დაიწყონ ფერადის ფანქარებით, რადგან ის ადვილი სახმარებელია, უფრო უადვილებს ბავშვს სახატავ საგნის ფერადებით გამოხატვას და მეტად ღძრავს მასში ხალისსა და ესთეტიურ გრძნობის გაღვიძება-განვითარებას.

თუ მოწაფეებს აკმაყოფილებს თქვენგან არჩეული სახატავი ნიმუში (საგანი), მიეცით სრული საშუალება საკუთარის წარმოდგენით და სურვილით ხატონ რაიც მათ უნდათ და მოსწონთ ბუნებიდან. თავისუფალი წარმოდგენით ხატვა კი გზას უხსნის მოწაფეს წარმოდგენით, დაკვირვებით და შემოქმედებით ნიქთა განსავითარებლად, რასაც ღრმა პედაგოგიური და აღმზრდელობითი მნიშვნელობა აქვს.

დიდი უპირატესობა ხატვის დროს ეძლევა ბუნებიდან გადახატვას, ვიდრე სურათებიდან. მასწავლებელი უნდა ერიდოს ამავე დროს მოწაფის ნახატის გადასწორებას, როგორც ეს ძველად ხდებოდა, ვინაიდან ეს უსუსტებს შეგირდებს საკუთარ ინიციატივას. თუ მასწავლებელს სურს გაუადვილოს მოწაფეთ რაიმეს დახატვა, ის საკლასო დაფაზედ უნახატვს ამა თუ იმ საგანს და ისევ მალე შლის, რომ შეგირდებმა არ გადაიღონ დაფიდან.

ხატვის დროს ბავშვის ფანტაზიით წარმოდგენილს, შეთხზულ ნახატს, როგორც თვითმოქმედების აღმძვრელს, ვიმეორებ მეტი ყურადღება უნდა მიექცეს, ვიდრე ნახატებიდან გადახატვას. პირველს შემთხვევაში მოწაფეს მეტად უნვითარდება ფანტაზია და დაკვირვება-წარმოდგენითი ნიქი. ამ რიგად ის ძველი მეთოდი, რომელიც დაფუძნებული იყო გეომეტრიულ ფიგურების, ფორმების უსიცოცხლო და უხალისო შესწავლაზედ, დაბლა უნდა ჩამოდგეს და გზა დაუთმოს ეგრედ წოდებულ თავისუფალ ხატვას.

ჩვენი სკოლების კარები უნდა ფართედ გაეღოს ხატვის ახალ „ამერიკულ“ მეთოდს, რომელიც დამყარებულია ცოტახალი ბუნების, სრული მოძრაობის, ფორმებისა და ფერების სხვა და სხვა გვარ შესწავლაზედ.

ფერად ფანქრების გადახატვის დროს იხმარება სხვა და სხვა ფერის

საღებავები (краски), რომლების ხმარება ასე შემოდებულია დღეს ხატვის სწავლების საქმეში. საღებავებს მოხერხებულად და ბეჯითად ხმარობენ შევირდები ხატვის დროს და დიდის ალტაცებით ხატავენ ფერად ყვავილებსა და ფოთლებს ადგილობრივ მცენარეთაგან, პერბარიუმიდგან მინდორში დაქერილ პეპელებს, ბუზანკალებს, სასწავლო და სათამაშო ნივთებსა და სხვა. აწინდელს ჩვენს სკოლებში ხატვას საზოგადო განათლების სასტიკი ხასიათი უნდა მიეცეს. ტექნიკურს მხარეს თავდაპირველად იმდენი ფასი არა აქვს ხატვის დროს, ვინაიდან ის თავის თავად შემუშავდება, როგორც შედეგი ხანგრძლივი ვარჯიშობისა. მოწაფის ვარჯიშობას მხედველობის, დაკვირვების, შედარების, საგნების ფორმებისა და ფერების განვითარებაში აქვს სერიოზული მნიშვნელობა.

„საგნის დანახვის ცოდნისკენ, თვალთ შეგნებისა და გაზომვისაკენ არის მიმართული ხატვის გაკვეთილები ამერიკის სკოლებშიო“ ამბობს ქ. იანჟული თავის ნაწარმოებში. აქედან ცხადია, ხატვა, გარდა ზემო აღნიშნულ მიზნებისა, უნვითარებს მოწაფეთ თვალის ზომიერებას.

„ჩვენ გვწამსო—ამბობენ ამერიკელი პედაგოგები, რომ თვითეულ ბავშვში არტისტის სული იმალება: ყველა მოწაფეს შეიძლება ასწავლო რამდენადმე მაინც დაინახოს სიმშვენიერე ბუნებაში და ხელოვნებაშიო, ყველას მოუწდება გამოხატოს ის, რასაც ხედავსო“. ზემო აღნიშნულიდგანაც ცხადად სჩანს სერიოზული მნიშვნელობა ხატვისა სწავლა აღზრდის საქმეში; ამიტომ იმედია ჩვენი განახლებული სკოლა და მისი მესვეურები სათანადო ყურადღებას მიაქცივენ ამ საგნის მკვიდრ ნიადაგზედ დაყენების პირობებს და მას შესაფერ ღირსებას მოუპოვებენ ჩვენს სასწავლებელში.

სტ. ნიკოლაიშვილი.

ო კ მ ი № 2.

სახალხო განათლების სამინისტროსთან არსებულ სასწავლო კომიტეტის 22 თებერვალს 1920 წლ. სხდომისა.

თავმჯდომარეობდა ბ. ივანე ჯავახიშვილი.

წაკითხულ და დამტკიცებულ იქმნა წარსული სხდომის ოქმი. კრების გახსნისთანავე ბ. თავმჯდომარემ აღნიშნა ის სამწუხარო მოვლენა, რომელიც დაატყდა მთელს საქარაველოს 20 თებერვლის მიწის ძვრით გორის და მის მეზობელ სოფლების დაზარალებით. საქარაველოსთვის ამ გვარი უბედურება, სთქვა თავმჯდომარემ, პირველი არ არის. ჩვენს ისტორიას ახსოვს სამი ასეთი მოვლენა, მე-11-ტე საუკუნეში, როდესაც დაიღუპა ქ. თმოგვი, მე-13-ტე საუკუნეში, როდესაც დაიღუპა აწყური და აი მესამე ეხლაა. ჯერჯერობით უბედურება არ არის დამთავრებული, ვინ იცის კიდეც რა საშინელ სახეს მიიღებს, როგორ დამთავრდება იგი, ჯერ კი უკვე მრავალი მსხვერპლია, როგორც სიკვდილით ისე დაჭრადშავებით და ცხოვრების სახსრის დაკარგვით. ბ. თავმჯდომარემ მისცა წინადადება კრებას პატივი სცეს დაღუპულთა ხსოვნას ფეხზე აღდგომით. შემდეგ დასვა საკითხი რითი უნდა გამოჰხატოს კომიტეტმა თავისი მატერიალური დახმარება დაზარალებულთადმი.

კრებამ აზრთა გაცვლა გამოცვლის შემდეგ დაადგინა: დაზარალებულთა სასარგებლოდ გადადოს ხუთი კრების გასამრჯელო წევრთათვის გადადებული სამინისტროს მიერ. და აგრეთვე გამოსთქვა სურვილი კომიტეტის წევრებმა გამართონ საჯარო ლექციები დაზარალებულთა სასარგებლოდ.

შემდეგ კრებამ მოისმინა ბ. თავმჯდომარის მოხსენება ტერმინოლოგიის შემუშავების ძირითადი პრინციპების შესახებ.

ქართულმა მწერლობამ იცის ტერმინოლოგიის პრინციპები იმ დრო-

იდან, როდესაც იგი დაუახლოვდა საბერძნეთის მწერლობას. განსაკუთრებით ფილოსოფიას. უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენს მწერლობას უფრო ადრე ჰქონდა ენა, რომელიც კარგად და ღრმად გამოხატავდა აზრს, მაგრამ შემდეგ ახალმა მოთხოვნილებამ დაანახვა ენის უფრო შემუშავების საჭიროება. ამ დარგში შესანიშნავია იოანე პეტრიწი, რომელიც ახალი ცნების გამოსახატავად ხმარობდა ქართულ სიტყვებს—ხშირად პირდაპირ სთარგმნიდა, ხანდახან თუ სიტყვა ორ ნაწილიანი იყო, მაშინაც კი პირველსაც და მეორესაც სთარგმნიდა, რომ წმინდად დაცული ყოფილიყო ბერძნული ტერმინოლოგიის ხასიათი. თუმცა ის ცდილობდა ყოველივე ცნების ქართულად გადმოცემას, მაგრამ ყველა ცნების მონახვას ვერ ახერხებდა და ამისათვის ხშირად ითვისებდა ტერმინს ზოგჯერ ბერძნულის და ზოგჯერ გადმოქართულებული სამოსლით.

მან ჩვენს ძველ მწერლობაში შეჰქმნა მიმართულება და მას ბაძედნენ კიდევ. ღირს შესანიშნავია აგრეთვე ეფრემ მცირე, რომლის კვლევამ იქცა გარკვეული სიღრმე აქვს. მან უკეთ, ვიდრე იოანე პეტრიწი, იცოდა ქართული და ბერძნული ენაც და ამ ენათა შედარების გზით დაიწყო ქართული ტერმინოლოგიის შემუშავება.

შემდეგ მოგვეპოვება თარგმნილი სპარსული და არაბული წიგნები, რომელთაც შემოიტანეს ჩვენს მწერლობაში ახალი ტერმინები სულ სხვა სამყაროდან. ამ ახალმა ნაკადმა შეჰქმნა ახალი მიმართულება, რომლითაც უცხო სიტყვები შემოტანილი იქმნენ უფრო პირდაპირ. მე-13-ტე საუკუნიდან იწყება დაქვეითების ხანა და აგრეთვე იწყება ჩვენი მწერლობის დაქვეითებაც, იყო ხანა მოკლე აღორძინებაც, მაგრამ არ შეგვენახა წყაროები რის გამოც გარკვეული მსჯელობა ამის შესახებ არ შეგვიძლია.

მე-17-ტე საუკუნეში იწყება აღორძინების ხანა. ამ დროს იწერება ლექსიკონები, ითარგმნება მრავალი წიგნი, თუმცა საქართველო სპარსეთის გავლენის გამო მოგლეჯილია სხვა კულტურულ ქვეყნებს. ამ დროს ეკუთვნის საბა-სულხან ორბელიანი და ვახტანგ მე-6-ე. მათ დიდი ღვაწლი მიუძღვით ჩვენი მწერლობის წინაშე. ისინი კრებენ ქართველი ერის საუნჯეს, ახალს ჰქმნიან ენის მიხედვით, სთარგმნიან. ვახტანგ მე-6-ე იძულებულია პირდაპირ სთარგმნოს სპარსულიდან, მას აქვს გადმოთარგმნილი გეომეტრია და სხვა წიგნები, რომელთა ტერმინების შემოღება ეხლაღ ჩვენთვის ურიგო არ იქნებოდა.

მე-18-ტე საუკუნეში ეუახლოვდებით დასავლეთ ევროპას რუსული

ენის შეთვისებით. ამ დროს თარგმნა რუსულ ენიდანა სკარბობს, განსაკუთრებით მე-18-ტე საუკუნის მოღვაწეთა შორის შესანიშნავია ანტონ კათალიკოსი, რომელმაც საკმარისად კარგად იცოდა ძველი ქართული ენა, რაც ხელს უწყობდა მის შინაარსიან მუშაობას. მან სწერა და სთარგმნა წიგნები საბუნებისმეტყველო და ფილოსოფიურ დარგებიდან.

მოგვეპოვება მრავალი სახელმძღვანელო, რომელიც შედგება, ამ მოსამზადებელი მუშაობისა, ყველა კლასიკური წიგნი ითარგმნებოდა რუსულიდან ქართულად. შეიძლება ითქვას ქართული მწერლობა არა რჩებოდა უკან რუსულს. როდესაც კი გამოჩნდებოდა რუსული თარგმანი, მას მალე მოჰყვებოდა ხოლმე ქართულიც.

ის რაც ქართულ მეცნიერულ ტერმინოლოგიას აკლდა მე-12-ტე საუკუნეში შევსებული იყო მე-18—19-ტე საუკუნეების მუშაობით. ახლა ჩვენ, როდესაც უნდა შევქმნათ მეცნიერული ტერმინოლოგია, უნდა თავიდან ავიციდნოთ ის, რაც გვიძნელებს მუშაობას. ჩვენ თუ მოგვეპოვება ტერმინები, რომელნიც სავსებით გამოჰხატავენ საჭირო ცნობებს, უნდა იმეებით ვისარგებლოთ.

მიზნის უკეთესად მისაღწევად იძულებული ვართ, ორგვარი მუშაობა ვაწარმოოთ; ამოვკრიბოთ არსებულ ნაშრომებიდან ყველა ნახმარი ტერმინი—ასეთი მუშაობა უკვე თითქმის შესრულებულია.

უნივერსიტეტის სტუდენტების მიერ პრ. ივ. ჯავახიშვილის ხელმძღვანელობით, მასწავლებელთა ყრილობის მიერ 1919 წ. ზაფხულში და კომისიების მიერ, რომელთაც შავად შეადგინეს ლექსიკონები. ამასთანავე ერთად ჩვენი მოვალეობაა ამოვკრიბოთ არსებული ახალი სახელმძღვანელოებიდან ყველა ტერმინი და ასე რომ მოვაგროვებთ ამ მასალას, მაშინ შეუდგეთ მუშაობას.

ერთი ნაკლი აქვთ ამ ლექსიკონებს—ენის უცოდინრობა და განსაკუთრებით ჩაუკვირველობა, მაგრამ მიუხედავად ამისა ჩვენ უნდა ანგარიში გაუწიოთ ამ მუშაობას და მასთან ერთად უნდა მოვახდინოთ ერთგვარი შეთანხმება.

იმ შემთხვევაში, როდესაც ქართული ტერმინი არ მოგვეპოვება და უცხო ტერმინი, რომელიც სავსებით გამოხატავს საჭირო ცნებას, და აღმოცენებულია თითქმის ყველა ენებში ბერძნულ და ლათინურ ენების საფუძველზე, მაშინ იმით ჩვენც უნდა ვისარგებლოთ. ხოლო მას უნდა მივცეთ ქართული ენის აგებულობა.

შემდეგ ბ. მომხსენებელი გადავიდა ქართული ენის აგებულების და ბუნების დახასიათებაზე განსაკუთრებით თავსართების და საკვცევების მიხედვით.

დასასრულ ბ. მომხსენებელმა აღნიშნა, რომ ტერმინოლოგია უნდა შემუშავებულ იყოს სპეციალობის მიხედვით კომისიებში და შემდეგ მოხსენებელი იქმნეს სხდომაზე.

მომხსენების შემდეგ გაიმართა აზრთა გაცვლა-გამოცვლა: ბ. ვ. კაკაბაძის შეხედულებით ტერმინოლოგიის შემუშავებას ძირითად სარჩულად უნდა დაედოს ქართული ენა. რასაკვირველია, დაცული უნდა იყოს ყველა ის პრინციპები, რომელიც მოხსენებაში იყო აღნიშნული და ქართული ენის ბუნება მოითხოვს. ტერმინოლოგიის ვჭმნით არა ვიწრო წრისათვის, არამედ ხალხისთვის, მაშასადამე ტერმინოლოგია გასაგები უნდა იყოს ამ უკანასკნელისათვის და ეს კი მოხდება მაშინ, როდესაც შევიტანთ ხმარებაში არა უცხო სიტყვებს მაგ. ატომი, კატოდი და სხვა, არამედ შესაფერი ცნების გამოსახატავად სიტყვებს მოგძებნით ქართულ ენისვე წიაღში. ბ. მ. შალამბერიძის შეხედულებით პრინციპები, გამოთქმული ბ. მომხსენებელის მიერ მისაღებია, ხოლო გზა ტერმინების დამუშავებისა კომისიებში არ არის მიღებული, რადგანაც ტერმინოლოგიას არ ექნება მთლიანობა.

ბ. მ. კონიაშვილი გამოსთქვამს აზრს, რომ ასეთი პატარა ერისთვის, როგორიც ვართ ჩვენ, არ იქნება მიზან-შეწონილი პირამიდა, კატოდი და სხვა ამ გვარი სიტყვების უეჭველად თარგმნა, რადგან განათლებულ ერებს ეს ტერმინები უკვე მიღებული აქვთ. ჩვენს ახალგზრდობას, აღზრდილს სხვა ტერმინოლოგიაზე, გაუძნელობა განათლებულ ერების კულტურის ადვილად შეთვისება, ეს კი შეაფერხებს მათ განვითარებას.

ბ. ლ. ნათაძე აღნიშნავს, რომ ბ. მ. კონიაშვილის აზრი ფრიად დამახასიათებელია, შეიძლება ითქვას უმრავლესობისათვის.

კითხვა ასე უნდა დაისვას: ჩვენ ჯერ-ჯერობით არა გვაქვს არც ნაციონალური, არც ინტერნაციონალური ტერმინოლოგია. ჩვენ გვაქვს რომელზედაც ახლად უნდა დაიწეროს ტერმინები. ბერძნულ-ლათინური ტერმინები თუ ქართული. მე ძალიან მეშინიან იმ კონსერვატიზმისა, რომელიც სჩვევია საერთოდ პედაგოგებს: რაკი თითონ ესა და ის ტერმინი შეუთვისებია რაკი თითონ მას შესჩვევია, პედაგოგს ჰგონია, რომ მთელი მეცნიერება სწორეთ ამ ტერმინოლოგიაშია და მის გარეშე იგი

შეუძლებელია, მე მეშინიან აგრეთვე პედაგოგის ერთნაირ გონებრივ სიზარმაცისა: მასწავლებლისთვის ბევრად უფრო ადვილია შეჩვეული ტერმინების შემოღება, ვიდრე წმიდა ქართული ტერმინების პოვნა ხალხის ენაში ან ძველ ქართულში. ამიტომ არის, რომ მასწავლებელი მტრულად ხვდება ყველა ტერმინს.

როდესაც ტერმინოლოგიის შემუშავებაზე ვლაპარაკობთ, ჩვენ უნდა შევთანხმდეთ იმაში, თუ ვისთვის და რისთვის არის იგი დანიშნული. მე მგონია ვერავენ იტყვის უარს ამნაირ დებულებაზე: ტერმინოლოგიის მიზანი უნდა იყოს ხალხის ფართო წრეებისათვის მეცნიერებისათვის შეთვისების გაადვილება.

ბ. კონიაშვილი კი იმას ჩივის, რომ ნაციონალური ტერმინები მოხერხებული იქნება იმ 50 ახალგაზრდისათვის, რომლებიც საზღვარ-გარეთ მიდიან სწავლის მისაღებათ. ნუ თუ შესაძლებელია ხალხში მეცნიერების გავრცელების დიადი მიზანი დაუმორჩილოთ ვიწრო წრის ინტერესებს.

ზოგს ჰგონია, რომ დიდს ინტერნაციონალიზტობას იჩენს ის, ვისაც ინტერნაციონალიზტობით ტერმინოლოგია უნდა, და ნაციონალიზტობა მოსდის იმას, ვინც ნაციონალურ ტერმინებს უჭერს მხარს. მე გამაოცა, როდესაც ასეთივე აზრი ბ. თავმჯდომარის პირველ სიტყვაში მოვისმინე. საუკეთესო ინტერნაციონალიზმი ის იქნება, როდესაც ჩვენ ხალხის ფართო წრეებს რაც შეიძლება მეტად შევითვისებთ სამეცნიერო ჰუმანიტარულ ტერმინებს, რომლებიც უცხო მეცნიერებმა აღმოაჩინეს. ამის შეთვისება კი სწორედ სამშობლო ენაზეა ბევრათ უფრო მოსახერხებელი და სწორეთ ხალხისთვის გასაგებ ტერმინების საშუალებით.

ტერმინოლოგიის შემუშავების ფილოლოგიური ის წრეები, რომლებიც ჩვენ გვიჩვენა ბ. მომხსენებელმა, რასაკვირველია მისაღები და სახელმძღვანელოა. მაგრამ ამ სუფიქსების და პრეფიქსების ქართულ სიტყვებს უნდა დაეუბნოთ და არა უცხო სიტყვებს.

კამათი გადაიღო შემდეგი მორიგი კრებისათვის 29 თებერვალი.

სახალხო განათლების სამინისტროსთან არსებული სასწავლო კომიტეტის 29 თებერვლის 1920 წლის სხდომის ოქმი № 3.

თავმჯდომარეობდა ბ. ივ. ჯაყაშიშვილი.

წაკითხულ იქმნა წინა კრების ოქმი და ბ. ლ. ნათაძის მიერ სიტყვის შესწორების შემდეგ მიღებული.

კამათი გრძელდება ბ. თავმჯდომარის მოხსენების ტერმინოლოგიის შემუშავების ძირითადი პრინციპების შესახებ.

სიტყვას თხოულობს ბ. მ. კონიაშვილი. იგი ამბობს, რომ ეროვნული პრინციპი, ტერმინოლოგიის შემუშავებაში, რომელიც ასეთ უკიდურესობამდის განავითარა ბ. ლ. ნათაძემ არ არის მიზან შეწონილი, მაგალითად თუ ისეთს იარაღს, რომელსაც ჩვენ მიკროსკოპს ეძახით ამბობს ბ. კონიაშვილი, „უჩინაზიანას“ დავარქმევთ, განა ამით ჩვენ მოწაფეებს ან ხალხს გაუადვილებთ მის მნიშვნელობის გაგებას. მგონი არა. საქმე სახელში კი არ არის, არამედ შეთვისებაში, ჯერ ბავშვი უნდა გაეცნოს იარაღს და სახელი შეიძლება თვითონაც კი დაარქვას, ან მასწავლებელი ეტყვის, რომ ამ იარაღს ნასწავლი ხალხი ეძახის ამა თუ იმ სახელს. ასე, რომ ტერმინს შეთვისებაში არა აქვს ისეთი მნიშვნელობა, როგორც ამას ბ. ნათაძე აძლევს.

ჩვენი ხალხი კულტურულად ჩამორჩენილია არა იმისათვის, რომ ამ უცხო ტერმინებს ვერ ითვისებდა, არამედ იმისათვის, რომ სასწავლებლის კარები მისთვის დახშული იყო, მას არ აძლევდნენ სწავლის საშუალებას. თუ ჩვენ დავსდგებით იმ გზაზე, რომელსაც ბ. ლ. ნათაძე გვიჩვენებს, იძულებული ვიქნებით სვანებს, მეგრელებს და აფხაზებს სხვა და სხვა ტერმინოლოგია შევეუშუაოთ, რადგანაც მათთვის ქართული ენა ვერ იქნება ისე გასაგები როგორც ბ. ნათაძე და სხვა მოითხოვენ. ეს კი ძალიან მოუხერხებელი და არა სასურველიც იქნება. ამას უნდა დავუმატოთ ის, რომ თუ ჩვენ ეს პრინციპი მივიღეთ, ვაი თუ შოვინისტებმა ისარგებლონ და ეს გზა ისე გაადრმავეონ, რომ ყოველივე კუთხისათვის მოინდომონ ცალკე ტერმინოლოგია.

ბ. შალაშვიტი ამბობს, რომ აზრთა სხვა და სხვაობა გვაიძულებს ამ საკითხს სერიოზულად შევხედოთ. ტერმინოლოგია საჭიროა არა ვიწრო-წრისათვის, არამედ ხალხისათვის, დემოკრატიისათვის. ტერმინოლოგია საჭიროა უკანასკნელისათვის იმ ბრძოლისათვის, რომელსაც იგი ეწევა არსებობისათვის, ამ ბრძოლისათვის ჩვენ ფიზიკური ძალა არ შეგვწევს, რადგანაც მცირე რიცხოვანი ერი ვართ. ამისათვის საჭიროა მეორე გზა-გზა კულტურის მოენახოთ ხალხის ეკონომიურ ბედნიერებისათვის. კულტურას კი შეითვისებს ხალხი მაშინ, როდესაც ტერმინოლოგია მისთვის საესებით გასაგები, ე. ი. ეროვნული იქნება. ხალხი ვერ გაიგებს ტერმინს, თუ მასში გარკვეულ შინაარსს არ ჩასდებს. ყოველივე ტერმინი

უნდა წარმოადგენდეს კონსპექტს ცნების შინაარსისას. ასეთი მიმართულება იყო და არის საფრანგეთში, გერმანიაში და ინგლისშიაც კი. ისინი ცდილობენ გააეროვნონ ენა ეროვნული ტერმინების შემოღებით. განსაკუთრებით გერმანელები, რომელნიც ლათინურ ენასთან დაშორებას ცდილობენ. რაც შეეხება იმ აზრს, რომ თუ ეროვნულ პრინციპს მივიღებთ, მაშინ იძულებული ვიქნებით სვანებს, მეგრელებს და აფხაზებს სხვა და სხვა ტერმინოლოგია შევუშუშოთ, ეს ასე არ არის. არის ქართველი ერი და მისი სახელმწიფო და ვინც აქ სცხოვრობს მოვალეა შეითვისოს საერთო ტერმინოლოგია.

ბ. ვ. კაკაბაძე ამბობს საკითხი კრებაზე სამწუხაროთ ასე ისმის. ქართული სამეცნიერო ტერმინი უცხო უნდა იყოს თუ ეროვნული. ასეთი საკითხი, ამბობს ბ. ვ. კაკაბაძე, არ უნდა არსებობდეს, თუ არსებობს ქართული ერი, ქართული ენა და სახელმწიფოებრივობა, რასაკვირველია ტერმინოლოგიაც ქართული უნდა იყოს. ყოველს ერს თავის საკუთარი ენა აქვს და სანამ ცოცხალი იქნება—ექნება კიდევ, ვინაიდან, არავითარი საერთაშორისო ენა არ შექმნილა და არც შეიქმნება. აგრეთვე არ არსებობს საერთაშორისო სამეცნიერო ტერმინოლოგია.

განცალკევებულ სახელების ერთმანეთთან გადაბმა, შეზავება და სხვა ყოველ ქვეყანაში გაცილებით მეტი ეროვნულია. ამასთანავე საესებით ერთგვარ კატეგორიის ცნებებს ზოგს ყველგან საერთაშორისო სახელი ჰქვია, ზოგს კი ყოველ ხალხში თავისი ეროვნული მაგ. ეროვნულია, ენერგია საერთაშორისო, ასეთს ულოდიკობის გასწორებას თვით ცხოვრება სცდილობს. ცხოვრებაში ემჩნევა, რომ საერთო სიტყვების რაოდენობა თან-და-თან ილევს, კლებულობს, ეროვნული კი იზრდება, მატულობს, ერთი წუთით დაუშვათ რომ დაწინაურებელ ქვეყნის ტერმინების შემოღებით მართლაც მოხდება ერთგვარი დაახლოვება ამ მოწინავე ერთან.

მაგრამ თუ ამ გზას დავადექით და ლოლიკას არ ვუღალატებთ, მაშინ უჯობესი იქნება არა მართო ტერმინოლოგია, არამედ მთელი მისი ენა გადმოვიწეროთ, რომ მეცნიერებას პირველ წყაროებიდან უშუაშაველოთ დავეწყოთ. მაგრამ ეს ხომ მოსპობს ქართულ ენის არსებობას. სწავლა განათლების ფართო გავრცელება და ხალხის დაწინაურებაც მოხდება მაშინ, როდესაც ტერმინოლოგია წარმოიშვება ცოცხალ და გასაგებ მშობლიურ ენის ფარგლებში, ამასთანავე ტერმინის ცნე-

ბის შეგნებას და შეთვისებას, უნდა აადვილებდეს, ის თვით შინა-არსის გამომხატველი უნდა იყოს, ყოველ მის მარცვალში, რაც შეიძლება მეტი აზრი უნდა თავდებოდეს. ამის მიღწევა კი დედა-ენის შემწეობით არის შესაძლებელი. ეროვნული ტერმინოლოგია საჭიროა ქართულ ენაზე შეიქმნას მით უფრო, რომ ქართული ენა განკერძოებული შტოა ქვეყნიერების ენებისა.

ბ. ბ. აღ. წერეთელი, აღ. ჯავახიშვილი და კ. ბერიძე აღნიშნავენ, რომ გარეგნულად ორი მიმართულება, რომელიც იჩენს თავს კამათის დროს, არ არიან არსებითად მოწინააღმდეგენი, რადგანაც უარს არავენ ჰყოფს, რომ უნდა შეიქმნას ტერმინოლოგია ქართული, ქართველი ერთისთვის, რომ ტერმინი იყოს გასაგები ხალხისათვის. უკიდურესი დამცველნი კი ეროვნული პრინციპისა არა თხოულობენ, რომ ყოველი ტერმინი უმეტესად იყოს გადმოქართულებული. აქ საერთო პოზიციაა ყველასათვის. ამისათვის მიზან-მეწონილი იქნება მოისპოს კამათი. მივიღოთ საერთო დებულება და გადავიდეთ მორიგ მუშაობაზე.

ბ. ახვლედიანი აღნიშნავს, რომ საჭიროა, როდესაც ვლაპარაკობთ ტერმინოლოგიის შემუშავებაზე, არ დავივიწყოთ, რომ ერთი არის ენა. მეცნიერებისა, მეორეა ენა სიტყვა-კაზმული მწერლობისა, ერთია სალიტერატურო ენა, მეორეა სალაპარაკო. აქ იყო აღნიშნული, რომ ტერმინი აუცილებლად უნდა ფართოდ გამოჰხატავდეს ცნების შინაარსს უნდა იყოს მისი კონსპექტი. ეს მართალი არ არის. ასეთი გზა ყოველად მიღებულია ტერმინოლოგიის შემუშავების დროს. ცნობილია, რომ რაც ცნობილია, რომ რაც ტერმინი განყენებულად გამოფიტულად გამოსთქვამს აზრს, მით ტერმინი აზროვნებისათვის უკეთესია, არც ის პრინციპია ყოველთვის მართალი, რომლითაც ყოველივე ცნება და იყოს გადმოქართულებული რათა ხალხმა უკეთესად გაიგოს იგი მაგ. ახალ ლექსიკონში ის ექვივალენტად ნახმარებია „მხილავი“, —რევიზორი რომ დარჩენილიყო გაცილებით უკეთესი და გასაგები იქნებოდა ჩვენი ხალხისათვის ვიდრე „მხილავი“, რომელიც სავსებით ვერ გამოსთქვამს საჭირო ცნებას. უცხო ძირის გადმოღება, მაინც არ არის ეროვნული პრინციპის ღალატი, რადგანაც უცხო გადმოღებულ სიტყვას უნდა მიეცეს მშობლიური ენის მოქნილება. უკეთესი იქნება განვარძოთ ის გზა, რომლითაც აქამდის ვიდოდით: ზოგი ჩვენი, ზოგი უცხო, უკანასკნელთ მივეცეთ ჩვენი ენის მოქნილება და ასე წავიდეთ წინ.

ბ. ლ. ნათაძე ამბობს: ჩვენმა პლენუმმა უნდა შეიმუშაოს სახელმძღვანელო პრინციპი, რომელიც საფუძვლად უნდა დაედოს კომისიების მუშაობას ნაციონალური თუ ინტერნაციონალური. თუ პირველს მივიღებთ, მაშინ კომისიებს ეკოდინებათ, რომ მათ უნდა მონახონ ქართული სიტყვები ძველ სალიტერატურო და ახლანდელ სახალხო ენაში. უცხო სიტყვების შემოტანა მხოლოდ გამონაკლის შემთხვევაში შემოიტანოს და თუ ინტერნაციონალური ტერმინოლოგია ვარჩიეთ, მაშინ კომისიას ეკოდინება, რომ პირიქით წმინდა ქართული ტერმინები იქნება გამოწკლისი.

მე მინდა კიდევ ერთს დაბრკოლებაზე მიუთითო იმათ, ვინც სამეცნიერო ენის ინტერნაციონალიზაციის მომხრეა.

თუნდაც თქვენი შემოიტანოთ ინტერნაციონალური სახელი არსებითი აქედან შემუშავება ზომისა, რომელიც აუცილებლივ დაგვჭირდება პირდაპირ შეუძლებელი იქნება, შეიმუშავეთ მაგ. სიტყვა გაელექტრონება, გაკლასიფიკაცია, ეს ქართული თავ და ბოლო სართების შუა ჩაქედელი უცხო სიტყვა ნამდვილი ბარბაროსულია და სრულიად წარუყვანის ქართულ ენას. ამას ვერც მოახერხებთ და ის ენერგია, რაც ამაზე დაიხარჯება, უფრო მეტი იქნება, ვიდრე პირდაპირ ქართული ენის პოვნა. ისე, რომ ქართული ტერმინების შემუშავება მოითხოვს ხალხისა, მოწაფეებისა და თვით ტერმინოლოგიის შემუშავებელთა ენერგიის ეკონომია.

ბ. შანიძე ამბობს, მას შემდეგ, რაც ჩვენ ვიცნობთ ქართულ ენას, ვამჩნევთ, რომ მას აკლია მრავალი სიტყვები იმ ენებიდან, რომელთაც მას ჰქმნიან ცნობა და დამოკიდულება, სპარსული, არაბული, ბერძნული, რუსული, და სხვა ენებიდან. ჩვენ დანამდვილებით შეგვიძლიან ესთქვათ, რომ დღევანდელ ქართულ ენაში უმეტესი ნაწილი ტერმინებისა უცხოა, მაგრამ მიუხედავად ამისა ენა დარჩა მაინც ქართული, მასალა იყო სხვა, შენება კი იყო ჩვენი, ეროვნული და ამაში გამოიხატება ჩვენი უბედურება. ჩვენ უნდა ავიღოთ მასალა ქართული ენიდანაც და აგრეთვე უცხოებიდანაც, ხოლო აუცილებლივ უნდა ტერმინს მივცეთ ქართული აგებულება, და ამ უკანასკნელს უნდა მიეკცეს სწორედ დიდი ყურადღება. მასალა მეორე ხარისხოვან საკითხისა. რაც შეეხება მასლით სარგებლობას დღევანდელ ჩვენ ცხოვრების პირობების გამო, უკეთესი იქნებოდა უცხო ტერმინებს დავეყრდნოთ, რადგანაც ეს გავვიაღვილებს განათლებულ ერების კულტურის შეთვისებას.

ბ. თავმჯდომარემ აღნიშნა, რომ კამათი უნებრივად დასრულდა, ყველამ ვისაც კი სურვილი ჰქონდა გამოსთქვა თავისი აზრი. იმედი მქონდა, ამბობს ბ. თავმჯდომარე, კამათის დროს გაივებდით ერთმანეთს და შევთანხმდებოდით, მე როგორც თავმჯდომარეს არ მინდოდა ჩაგრეულიყავი კამათში.

ეს ორი მიმართულება, რომელიც კამათის დროს გამოირკვა, ერთი უცხოელების მომხრე, მეორე—ეროვნეობისა, ორივე უკიდურესია, მართალია, ორივე მიმართულებას მოჰყავს თავისი საბუთები, მაგრამ უკიდურესობა უშლის ხელს სამართლის აღდგენაში.

არ უნდა დავივიწყოთ რომ ენა თავის განვითარებაში სტიქიურად ითვისებს მრავალს უცხო სიტყვებს და შემდეგ თავისად იმჩნევს, ასეთი გზა განვლო ქართულმა ენამაც და ამათი განდევნა არც ეგრე ადვილია.

ეროვნების მომხრე ჯგუფის დებულება, რომ შევქმნათ ქართული ენის შემწეობით კარგი ტერმინი, რასაკვირველია, მისაღებია მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ეს არ არის ადვილი, თვით გერმანიამ, რომელმაც დიდი ხანია ასეთი მუშაობა დაიწყო, ჯერაც კი ვერ შესძლო უცხო გავლენიდან განთავისუფლება და აღსანიშნავია ის მოვლენა, რომ ომის დროს თვალსაჩინოთ პრემიებს უნიშავდნენ იმათ ვინც ერთს ახალს ეროვნულ ტერმინს მაინც შეითვისებდა. მით უმეტეს ჩვენთვის, უნდა იყოს ეს ძნელი. რადგან კულტურულად მათთან შედარებით ჩამორჩენილნი ვართ, და მეორე—ტერმინოლოგიის შემუშავება გვიხდება განსაკუთრებით პირობებში, ცხოვრება საშინელი სისწრაფით მიდის წინ, მრავალს მოთხოვნილებებს გვირდგენს და თხოულობს მათ დაკმაყოფილებას. სხვათა შორის ცხოვრება მწვავედ თხოულობს ტერმინოლოგიის შექმნას და თუ ჩვენ გატაცებული ეროვნული პრინციპებით შევქმნით მახინჯს ტერმინოლოგიას ეს დიდს ზიანს მოუტანს ჩვენს ცხოვრებას და შეაფერხებს მის წინ სვლას.

ლექსიკონის ავტორებს დაურღვევიათ ქართული ენის კანონები, ქართული ტერმინოლოგიის შექმნა ადვილი არ არის. ეს ნამდვილი შემოქმედებაა, პროცესი დიდია. ჩვენ დრო არა გვაქვს დამზიდებით შევიმუშაოთ ტერმინოლოგია, სანამ კი ხალხს გამოურკვეველობაში ვერ დავტოვებთ. უნდა განისაზღვროს ყოველივე ტერმინის მნიშვნელობა, და ამ მუშაობის დროს გვერდი არ უნდა ავუქციოთ ძველს ჩვენს ტერმინოლოგიას და თუ შესაფერი ტერმინი აღმოჩნდება იმათში, მით ვისარგებლოთ

და ვეცადოთ შევიმუშაოთ ახალი. და თუ ვერ შევავსეთ ამ გზით ჩვენი ტერმინოლოგია, უნდა შევითვისოთ უცხო. მაგრამ ახლავე უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ბევრი უცხო ტერმინის შეთვისება დაგვიკირდება, ხოლო, ყველა ამათ, რასაკვირველია, უნდა მივცეთ ქართული ენის აგებულობა. შემდეგ ცხოვრებაში თუ უკეთეს ტერმინს გამოვნახავთ, მაშინ რასაკვირველია, იგი მოიპოვებს უფლებებს. აი ამ გზით უნდა ვიაროთ. თუ ამაში არ შევთანხმდით, მაშინ ცხოვრება თავისას გაიტანს და არა იმათ სასარგებლოდ, ვინც უკიდურეს ეროვნებას იცავს. ცხოვრება წავა თავის გზით და ჩვენი კომიტეტის მუშაობა დარჩება მის გარეშე გარიყული. ამისათვის ტერმინოლოგია საჩქაროდ უნდა შემუშავდეს, იგი გაეროვნებული უნდა იყოს, ხოლო რასაკვირველია, რამდენადაც ეს შესაძლებელია.

კამათის დასრულების შემდეგ სხდომამ, ერთის ხმის (ს. დანელიას) წინააღმდეგ მიიღო შემდეგი რეზოლიუცია:

ქართული ენის სამეცნიერო ტერმინოლოგიისათვის საჭიროა უპირატესობა უნდა მიეცეს ან ძველ მწერლობაში და ენაში უკვე არსებულ შესაფერის სიტყვას ან და ქართული ენის კანონებისამებრ შექმნილს ახალს სიტყვას. როგორც საჭირო სიტყვა არც ძველს და არც ახალს ენაში არ მოიპოვება და ვერც კომისიამ ვერ შექმნა შესაფერი ახალი ტერმინი, უნდა იქმნას გადმოღებული და გადმოქართულებული უცხო სიტყვა.

ბ. თავმჯდომარემ მოაგონა, რომ კომისიებში იწყება ახლა მუშაობა ამ ტერმინების ამოკრეფისათვის. საჭიროა ტერმინები სახელმძღვანელობიდან იყოს ამოწერილი, ან წიგნში ხაზგასმული მაინც.

ბ. ა. შანიძემ შემოიტანა წინადადება, რომ ტერმინების აღნიშვნის დროს საჭიროა აგრეთვე იყოს აღნიშნული ეს ტერმინები რუსულად, ფრანგულად, გერმანულად და სხვა. ეს წინადადება კრებამ მიიღო.

გამოითქვა სურვილი ტერმინოლოგიის შემუშავების დროს შეერთებული იყვნენ დაკავშირებული დარგების კომისიები.

შემდეგი კრებისათვის (კვირას 7 მარტს) კრებას მოხსენდება სიტყვიერების კომისიის მიერ გარჩეული სახელმძღვანელოების შესახებ რეცენზია.

წ. პ. გ. სასოგადოების გამოცემები:

(იეიდება წიგნის მაღაზიაში — რუსთაველის ზრისზ. № 9 სსტუმრო
„ორიანტის“ ქვეშ).

1. შიო არაგვისზირელი წ. I.
2. „ „ „ II.
3. „ „ „ III.
4. „ „ „ IV.
5. მ. წინამძღვარიშვილი — „გადამდეგი სნეულებანი და მათთან ბრძოლა“.
7. ღ. არდაზიანი — „სოფლომონ მეჯღანუაშვილი“.
7. გ. ქუჩიშვილი — ღექსები და ჰოეშები წიგნი III.
8. ნ. ბარათაშვილი — ღექსები.
9. ი. ჯავახიშვილი — საქართველოს სზღერები საქართველოს რუკით.
10. აღ. გაზბეგი — ელისო.
11. ჯაკი — იგაფ-არაკები, კრილოვისა.
12. ნესტ. კალანდაძე სსხლხო ასტრანომია I ნ.
13. „ „ „ „ II „
14. „ „ „ „ III „
15. გ. წერეთელი — რუბი მგელი.
16. „ „ „გიგოლიკი ჩიგოლიკი“.
17. „ „ მამიდა ასმთი.
18. „ „ ზირველი ნაბიჯი.
19. ი. შავთელი — ზღულ-მესიანი.
20. სომელი — ნ. ბარათაშვილი და მისი ღრო.
21. გ. ნათაძე — ინგლისის მოკლე ისტორია.
22. ი. ჭავჭავაძე — განღეგილი.
23. „ „ მგზავრის წერილები.
24. „ „ კაკო ეახლი.
25. „ „ კატა აღამიანი?!
26. „ „ გლახის ნამბობი.
27. გ. ბარნოვი — ქართ. სიტუ. ისტორიის გაკვეთილები.

28. გ. ასევედია—რუსული ენის გრამატიკა.
29. ივ. ტომელაური—სკოლ. შესასწ. ქართული მწერლები. წიგნი I.
30. ი. კოსანოგოვი—კონცენტრიული სახელმძღვანელო ფიზიკის თარგ. ხუდი-შვილის.
31. აღ. სანაშვილი—ქართული სიტყვიერების ისტორია მე-XVIII საუკ.
32. " " " " XIX "
33. ს. იაშვილი—მოკლე სახელმძღვანელო საზოგადო გეოგრაფიის.
34. ი. გოგებაშვილი—დედა ენა ნაწილი I.
35. " " " " II.
36. " ბუნების კარი.
37. ე. ხრამელი—არითმეტიკული ამოცანები. და რიცხვ. მაგ. კრებული I ნ.
38. " " " " " II "
39. " არითმეტიკის სახელმძღვანელო.
40. დ. კლდიაშვილი—მოთხრობები ტომი I.
41. დანიელ ჭონჭიძე—სურამის ციხე.
42. შ. მღვიმელი—ცვარი.
43. " ოქროს თავთავი.
44. " ძუნწი და ნატვრა.
45. " ჩემი უვაფილები.
46. ი. გოგებაშვილი—თავდადებადი ქართველნი.
47. " აფ-ნანამ რა ჰქნა.
48. " სხინძის ომი.
49. " Русское Слово ч. I ანბანით.
50. " " " II
51. ნ. ლომოური—ქაჯანა.
52. " ალი.
53. ი. კედოშვილი—სუმასწილო მოთხრობები.
54. დანიელ დეფო—რობინზონ კრუზო.
55. ი. მჭედლიშვილი—მწყემსის წერილები.
56. გ. შარაშიძე—ჭაერი და სითბო.
57. " მეხის ამბავი.
58. ს. იაშვილი—მოკლე სახელმძღვანელო ბუნების მეტეოლოგიის I ნ.
59. " " " " " II ნ.
60. კუდრიაკი—როგორც ცხოვრობდნენ ძველად ადამიანები (მე-3 გამოცემა).

61. მეღანია—„ბნელა“.
62. ი. ჭავჭავაძე—„ოთხრანთ ქერივა“.
63. შ. მღვიმელი—„ლექსები I წიგნი“.
64. ფოტიკე—„სხალი ტაღლები“.
65. გაყა-ფაჟელა—„საემაწვილო მოთხრობები“.

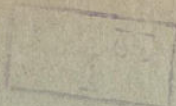
იბეჭდება და მალე გამოვა გასასყიდბთ:

1. კვ. ნინოშვილი—თხზულებანი I ტომი.
2. „ „ „ II „
3. „ „ „ III „
4. ან. სომტარია—მოღიწულ გზაზე.
5. გ. ჭავჭავაძე—მე-19 საუკ. ქართული სიტყვიერების ისტორიის მიმოხილვა“.
6. დ. კლდიაშვილი—„თხზულებანი“ ტომი II.
7. ზარნოვი—თხზულებანი ტომი I.
8. შ. რუსთაველი „ვეფხისტყაოსანი“ დ. კარიჭაშვილის რედაქ.
9. ჯაფარიძე—„თხზულებანი“.

რედაქციისაზან:

ქურონალის მე 2 №-ში მოთავსებული წერილის (განათლების საკითხი აფხაზეთში, გვერდი 65) ზოგიერთი ადგილი, როგორც შეკრებილ ცნობებიდან გამოირკვა, სრულიად არ შეეფერება სიმართლეს: სემინარიის დირექტორი შესაძლებლობის ფარგლებში სცდილობს ნაციონალიზაციის პრინციპის ცხოვრებაში გატარებას და, საზოგადოთ, მოქმედობს ისე, როგორც მას უკარნახებს დღის მომენტი და რესპუბლიკის ინტერესები... ქართულ გიმნაზიას განათლების სამინისტრო დიდის თანაგრძნობით ეკიდება და ყოველთვიურ დახმარებას აძლევს 14.000 მანეთამდე...

1065/760
5

გ 20/2
1920

განცხადება.

ყოველთვიური საგანძირ-პედაგოგიური ჟურნალი

გ ა ნ ა თ ლ ე ბ ა

გამოცემა სრულ. საქართვე. მასწავლებელთა კავშირისა 1920 წ. გა-
მოვა ათი ნომერი შემდეგი პროგრამით: 1) ოფიციალი განყოფილება,
2) ფილოსოფია, 3) პედაგოგიკა, 4) ისტორია და სოციოლოგია, 5) ბუ-
ნების-მეტყველება და მათემატიკა, 6) პოლიტიკური ეკონომია, 7) აგ-
რონომია, 8) ტექნიკა, 9) კორპორაცია, 10) კრიტიკა და ბიბლიოგრა-
ფია, 11) ქრონიკა, 12) განცხადებანი და სხვა.

თანამშრომლებად მოწვეულია ქართველ მეცნიერთა საუკეთესო ძა-
ლები.

ჟურნალი ღირს 1 წლით—300 მან.; $\frac{1}{2}$ წლით—150 მან. ცალკე
ნომერი—35 მან.

სახალხო მასწავლებლებს ჟურნალი დაეთმობათ: 1 წლით—250 მან.;
 $\frac{1}{2}$ წლით—125 მან. ცალკე ნომერი—25.

ფული და წერილები უნდა გამოიგზავნოს შემდეგი მისამართით:
ტფილისი, წერა-კითხვის საზოგადოება, დამფუძნ. კრ. ქუჩა № 5, ვ. ბურ-
ჯანაძეს.